

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ ve EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE GÖRÜLEN MADDE BAĞIMLILIĞI
ALİŞKANLIĞI ve YAYGINLIĞI
(BARTIN İLİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Abdulhamit KURUPINAR

Ankara
Mayıs, 2012

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE GÖRÜLEN MADDE BAĞIMLILIĞI
ALİŞKANLIĞI ve YAYGINLIĞI
(BARTIN İLİ ÖRNEĞİ)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdulhamit KURUPINAR

Danışman: Yrd. Doç Dr. Gürcü KOÇ ERDAMAR

Ankara
Mayıs, 2012

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Abdulhamit KURUPINAR'ın ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE GÖRÜLEN MADDE BAĞIMLILIĞI ALIŞKANLIĞI ve YAYGINLIĞI (BARTIN İLİ ÖRNEĞİ) başlıklı tezi 13/06/2012 tarihinde, jürimiz tarafından Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı	İmza
Başkan: Prof. Dr. Abide GÜNGÖR AYTAR	
Üye (Tez Danışmanı): Yrd. Doç. Dr. Gürcü KOÇ ERDAMAR	
Üye: Yrd. Doç. Dr. Leyla ERCAN	

ÖNSÖZ

Bu çalışmada başından sonuna kadar yardımını esirgemeyen, akademik desteğinin yanı sıra manevi desteği ile de tezimi tamamlamamda sonsuz katkısı olan tez danışmanım değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Gürcü Koç Erdamar'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi alanında yapmış olduğum yüksek lisans öğrenimin sırasında gerek ders aşamasında gerekse tez aşamasında kendimi geliştirmeme katkıda bulunan değerli hocalarım Prof. Dr. Abide Güngör Aytar, Prof. Dr. Fulya Temel, Prof. Dr. Esra Ömeroğlu, Doç. Dr. Ayşe Aksoy, Doç. Dr. Özlem Ersoy, Yrd. Doç. Dr. Leyla Ercan ve öğretim görevlisi Ayşe Turla'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca tezin uygulanması sırasında gösterdikleri kolaylıklar ve özveri nedeniyle Bartın İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, uygulama yaptığım okulların öğrenci, öğretmen ve yöneticilerine; ayrıca bu çalışmanın yoğunluğu sebebiyle, bir eş ve baba olarak, kendilerine yeterince ilgi gösteremediğim fakat desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen, moral ve yaşam kaynaklarım sevgili eşim Rabia'ya ve kızım Zeynep Asude'ye özellikle teşekkür ederim.

ÖZET

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNDE GÖRÜLEN MADDE BAĞIMLILIĞI ALİŞKANLIĞI ve YAYGINLIĞI (BARTIN İLİ ÖRNEĞİ)

KURUPINAR, Abdulhamit

Yüksek Lisans, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Gürcü KOÇ ERDAMAR

Mayıs–2012, xv+143 sayfa

Bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımı ve bireylerin bağımlı olmaları ülkemizde özellikle ortaöğretim öğrencileri arasında hızla yaygınlaşmaktadır. Bu nedenle ergenlik dönemi yaş aralığında bulunan ortaöğretim öğrencilerinin tanınması büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırmanın amacı; ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığını saptayarak, bu doğrultuda elde edilecek bulgulara dayalı olarak ortaöğretim öğrencilerinin madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığına yönelik çözüm önerileri getirmektir.

Araştırmanın çalışma grubunu; Bartın ilindeki çeşitli ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören her sınıf seviyesindeki öğrencilerden tesadüfi seçilen toplam 545 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu kullanılmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS 16.0 istatistik programından yararlanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda;

Araştırmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre Bartın ilindeki ortaöğretim öğrencilerinin %60.7'sinin şimdiye kadar hiç sigara kullanmadığı ve %27.3'ünün belli aralıklarla sigara kullanmaya devam ettiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda % 35.2'sinin en az bir kez alkol kullandığı ve bu miktarın %24.4'ünün de halen belli aralıklarla alkol kullanmaya devam ettiği belirlenmiştir. Diğer bir istatistiksel veri olarak, öğrencilerin %4.2'sinin bir kez dahi olsa uçucu madde (sıvı, toz veya gaz) kullandığı ve %3.1'inin şimdiye kadar en az bir kez esrar, eroin, morfin veya uyuşturucu madde kullandığı saptanmıştır.

Öğrencilerin sigara ve alkol kullanma düzeyi ile cinsiyet, devam edilen sınıf seviyesi, devam edilen okul türü, bağımlı arkadaşı olma durumları arasında anlamlı bir

fark vardır. Buna göre erkek öğrenciler, 12. sınıf ve meslek lisesi öğrencileri, hayatından daha az memnun olanlar ile bağımlı arkadaşı olanlar daha fazla sigara ve alkol tüketmektedir.

Araştırma sonuçlarına göre, Bartın ilinde ortaöğretim öğrencilerinde bağımlılık yapıcı maddelerin kullanımının var olduğu, fakat kullanım yaygınlığının Türkiye’de daha önceki yıllarda yapılan benzer araştırmalar ile karşılaştırıldığında daha düşük olduğu saptanmıştır.

Bu araştırmada öğrencilerin bağımlılık yapıcı maddeleri kullanım alışkanlığı ve yaygınlığı tespit edilerek, konuyla ilgili kurumlar ile ortaöğretim öğrencilerine yönelik koruyucu ve bilgilendirici eğitimlerin öğrencilerin sosyal, kültürel ve ekonomik özelliklerine göre yeniden yapılandırılmasının gerekliliği düşünülmektedir. Araştırmanın eğitimciler için faydalı olacağını düşünerek, yapılacak araştırmalara da ışık tutmasını ümit ediyoruz.

Anahtar kelimeler: Ergen, Bağımlılık, Madde Bağımlılığı, Alışkanlık, Lise Öğrencileri

ABSTRACT

THE HABIT OF DRUG ADDICTION AND THE PREVALENCE AMONG THE SECONDARY SCHOOL STUDENT (SAMPLE OF BARTIN CITY)

KURUPINAR, Abdulhamit

Master Degree, Child Development and Education Department

Thesis Adviser: Assistant Professor Gürcü KOÇ ERDAMAR

May-2012, xv+143 pages

The use of addictive substances and addicted individuals are becoming increasingly common, especially among secondary school students. So, it is very important the recognition of secondary school students between the ages of adolescence.

The aim of this research is to confirm the habit of drug addiction and the prevalence among secondary school students. And by means of these findings, to find solutions about the habit of drug addiction and its prevalence among secondary school students.

The study group of the research consists of 545 students that chosen with randomly and attending various secondary education institutions in all grades in the province of Bartın. As a data collection instrument, a survey form developed by researcher was used. In order to resolve of data gained from the research, the statistics programme SPSS 16.0 was used. As the result of data analysis;

According to the findings of the research, it has been found that 60.7 percent of Bartın province of secondary school students have not smoked even once and that 27.3 percent of them have been smoking periyodically. Also, it has been determined that 35.2 percent of the students have drunk alcohol at least one time and that 24.4 percent of this amount have been drinking alcohol periyodically. As a another statistical data, it has been seen that 4.2 percent of them used even once a volatile substance (liquid, powder or gas) and that 3.1 percent of them have used cannabis, heroin, morphine or drug at least one time up to now.

There is a significant differences between the level of drinking alcohol, smoking and sexuality, the level of the present class, type of the school and on the occasion of being dependent friends. According to that; male student,12th class, vocational high school students, those less satisfied with the life and dependent friends consume more alcohol and cigarette. According to result of the study, there has been the usage of addictive substance but the prevalence of the usage has been found less as comparing with the previous similar studies have been done in Turkey.

In this research, the usage habits of addictives and its prevalence were confirmed and using these results it is considered to restructure by protective and informative educations. According to secondary education students' social, cultural and economical qualifications, by using these results, together with concerned institutions. We hope that our research intending to be useful for educators, will shed light on future studies.

Key words; Adolescent, Addiction, Drug Addiction Habit, High School Students

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
I. BÖLÜM GİRİŞ.....	1
1. 1. Problem Durumu.....	1
1. 2. Problem Cümlesi.....	7
1. 3. Alt Problemler.....	8
1. 4. Amaç.....	8
1. 5. Önem	8
1. 6. Varsayımlar.....	10
1. 7. Sınırlılıklar.....	10
1. 8. Tanımlar.....	10
2. BÖLÜM KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	12
2. 1. Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Tarihçesi.....	12
2. 2. Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Sınıflandırılması.....	15
2.2.1. Sigara.....	16
2.2.2. Alkol	18

2.2.3. Kafein.....	21
2.2.4. Uçucu Maddeler.....	22
2.2.5. Esrar.....	24
2.2.6. Eroin	25
2.2.7. Kokain	26
2.2.8. Amfetaminler	27
2.2.9. Ecstasy.....	28
2.2.10. LSD.....	29
2. 3. Madde Bağımlılığının Nedenleri.....	30
2. 4. Madde Bağımlılığı İle İlgili Araştırmalar.....	33
2.4.1. Yurtiçinde Yapılan Araştırmalar.....	33
2.4.2. Yurtdışında Yapılan Araştırmalar.....	41
3. BÖLÜM YÖNTEM.....	46
3. 1. Araştırmanın Yöntemi.....	46
3. 2. Evren ve Örneklem.....	46
3. 3. Veri Toplama Araçları.....	50
3. 4. Veri Toplama Yöntemi.....	51
3. 5. Veri Analiz Teknikleri	52
4. BÖLÜM BULGULAR ve YORUM.....	53
4. 1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine ilişkin Bulgular.....	53
4. 2. Öğrencilerin Ev Ortamına İlişkin Bulgular.....	58
4. 3. Öğrencilerin Okul ve Arkadaş Ortamlarına İlişkin Bulgular.....	61
4. 4. Öğrencilerin Kendilerini Algılama Biçimlerine Yönelik Bulgular.....	70

4. 5. Öğrencilerin Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığına İlişkin Bulgular.....	73
4. 6. Öğrencilerin Madde Bağımlısı Arkadaşına Yönelik Tepkilerine İlişkin Bulgular.....	88
4. 7. Öğrencilerin Madde Bağımlılığının Önlenmesine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular.....	91
4. 8. Madde Kullanımının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Yönelik Bulgular.....	97
4. 8. 1. Sigara Kullanımının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması..	97
4. 8. 2. Alkol Kullanımının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması.	105
5. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	113
5. 1. Sonuçlar.....	113
5. 2. Öneriler.....	118
KAYNAKÇA.....	122
EKLER.....	132
Ek-1 Anket Formu.....	132
Ek-2 Valilik Oluru.....	142
ÖZGEÇMİŞ.....	143

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 Evrendeki Okullar, Şube Sayıları ve Okullardaki Öğrenci Sayıları.....	47
Tablo 2 Örnekleme Oluşturan Bireylerin Okul, Sınıf ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	49
Tablo 3 Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri	53
Tablo 4 Öğrencilerin Anne ve Babalarının Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı.....	55
Tablo 5 Öğrencilerin Anne ve Babalarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı	56
Tablo 6 Öğrencilerin Anne ve Babalarının Mesleklerine Göre Dağılımı	57
Tablo 7 Öğrencilerin Ev Ortamına İlişkin Özellikler	58
Tablo 8 Öğrencilerin Okul Başarısına Göre Dağılımı.....	61
Tablo 9 Öğrencilerin Okulda veya Okul Dışında Katıldıkları Sosyal Etkinliklere Göre Dağılımı.....	62
Tablo 10 Öğrencilerin Boş Vakitlerini Birlikte Geçirdikleri Kişilere Göre Dağılımı....	63
Tablo 11 Öğrencilerin Boş Zamanlarını Kiminle Değerlendirdiklerine Göre Dağılımı..	64
Tablo 12 Öğrencilerin Arkadaşlarıyla Bir Araya Geldiğinde Ne Yaptıklarına Göre Dağılımı.....	65
Tablo 13 Öğrencilerin Boş Zamanlarını Nasıl Değerlendirdiklerine Göre Dağılımı....	66
Tablo 14 Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Dikkat Ettikleri Hususlara Göre Dağılımı..	67
Tablo 15 Öğrencilerin Bir Derdini En Çok Kiminle Paylaştığına Göre Dağılımı.....	68
Tablo 16 Öğrencilerin Kendilerini Nasıl Tanımladıklarına Göre Dağılımı.....	70
Tablo 17 Öğrencilerin Kendilerinden Memnun Olma Durumlarına Göre Dağılımı.....	71
Tablo 18 Öğrencilerin Gelecekte Kendilerini Nasıl Bir Hayatın Beklediği Düşüncesine Göre Dağılımı.....	72

Tablo 19 Öğrencilerin Şimdiye Kadar Bir Kez Dahi Olsa Sigara İçip	
İçmediklerine Göre Dağılımı.....	73
Tablo 20 Öğrencilerin Sigara İçme Sıklıklarına Göre Dağılımı.....	74
Tablo 21 Öğrencilerin Sigara İçmeye Başlama Nedenlerine Göre Dağılımı.....	75
Tablo 22 Öğrencilerin Yakın Çevresinde Sigara İçenlere Göre Dağılımı.....	76
Tablo 23 Öğrencilerin Sigarayı Temin Durumlarına Göre Dağılımı.....	77
Tablo 24 Öğrencilerin Sigara Kullandığını Ailelerinin Bilip Bilmeme Durumuna	
Göre Dağılımı.....	78
Tablo 25 Öğrencilerin İlk Kez Nerede Sigara Kullandıklarına Göre Dağılımı.....	78
Tablo 26 Öğrencilerin Ailelerinin Madde Bağımlılığı Olan	
Arkadaşlarıyla Görüşmelerine İzin Verme Durumlarına Göre Dağılımı.....	79
Tablo 27 Öğrencilerin Madde Bağımlılığı Olan Arkadaşları Olup Olmama	
Durumuna Göre Dağılımı.....	79
Tablo 28 Öğrencilerin Şimdiye Kadar Bir Kez Dahi Olsa Bira ya da Alkollü	
İçkilerden Kullanma Durumuna Göre Dağılımı.....	80
Tablo 29 Öğrencilerin Bira ya da Alkollü İçkileri Kullanma Sıklıklarına	
Göre Dağılımı.....	81
Tablo 30 Öğrencilerin Uçucu Maddeleri (Sıvı, Toz veya Gaz) Kullanma	
Durumuna Göre Dağılımı.....	82
Tablo 31 Öğrencilerin Uçucu Maddeleri (sıvı, toz veya gaz) Kullanma Sıklıklarına	
Göre Dağılımı.....	83
Tablo 32 Öğrencilerin Şimdiye Kadar Bir Kez Dahi Olsa Esrar, Eroin,	
Morfin, Uyuşturucu vb. Kullanmaları Durumuna Göre Dağılımı.....	83

Tablo 33 Öğrencilerin Esrar, Eroin, Morfin, Uyuşturucu Kullanma Sıklığına	
Göre Dağılımı.....	84
Tablo 34 Öğrencilerin Zararlı Madde Kullanımının En Çok Hangi Okul	
Döneminde Görüldüğüne İlişkin Düşüncelerine Göre Dağılımı.....	85
Tablo 35 Öğrencilerin Zararlı Madde Kullanımına Hangi Okul	
Döneminde Başladıklarına Göre Dağılımı.....	86
Tablo 36 Öğrencilerin Madde Kullanımı İçin En Uygun Ortam Düşüncesine	
Göre Dağılımı.....	87
Tablo 37 Öğrencilerin Arkadaşının Madde Kullandığını Fark Ettiğinde	
Vereceği Tepkilere Göre Dağılımı.....	88
Tablo 38 Öğrencilerin Bağımlılık Yapıcı Maddeleri Kullanan Arkadaşlarına	
Bakış Açıklarına Göre Dağılımı.....	89
Tablo 39 Öğrencilerin Arkadaşının Zararlı Bir Madde Kullanmayı Teklifine	
Yönelik Tepkilerine Göre Dağılımı.....	90
Tablo 40 Öğrencilerin Birisi Kendilerine Zararlı Bir Maddeyi Kullanmayı Teklif	
Etse İlk Kime Haber Vereceklerine Göre Dağılımı.....	91
Tablo 41 Öğrencilerin, Gençlerin Madde Kullanmaya Başlamalarının En	
Önemli Nedenlerine İlişkin Düşüncelerine Göre Dağılımı.....	92
Tablo 42 Öğrencilerin Medyada Gördükleri Bağımlılık Yapıcı Madde	
Kullanımlarından Etkilenme Durumlarına Göre Dağılımı.....	94
Tablo 43 Öğrencilerin Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Sağlığa Zararları	
Konusunda Nereden Bilgi Aldıklarına Göre Dağılımı.....	95

Tablo 44 Öğrencilerin Gençleri Madde Kullanımından Korumak İçin	
Alınabilecek Önlemlere İlişkin Düşüncelerine Göre Dağılımı.....	96
Tablo 45 Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Cinsiyetlerine İlişkin Ki-Kare	
Testi Sonuçları	98
Tablo 46 Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Sınıf Seviyelerine İlişkin Ki-Kare	
Testi Sonuçları	99
Tablo 47 Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Devam Ettikleri Okul Türlerine İlişkin	
Ki Kare Testi Sonuçları.....	100
Tablo 48 Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Annelerinin Öğrenim Düzeylerine	
İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....	101
Tablo 49 Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Babalarının Öğrenim Düzeylerine	
İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları	102
Tablo 50 Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Bağımlı Arkadaşı Olması	
Durumlarına İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....	103
Tablo 51 Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Kendinden Memnun Olma	
Durumlarına İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları	104
Tablo 52 Öğrencilerin Alkol Kullanımı ile Cinsiyetlerine İlişkin Ki-Kare	
Testi Sonuçları	105
Tablo 53 Öğrencilerin Alkol Kullanmaları ile Devam Ettikleri Okul	
Türlerine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....	106
Tablo 54 Öğrencilerin Alkol Kullanımı ile Sınıf Düzeylerine İlişkin Ki-Kare	
Testi Sonuçları.....	107

Tablo 55 Öğrencilerin Alkol Kullanımı ile Annelerinin Öğrenim Düzeylerine İlişkin

Ki-Kare Testi Sonuçları.....108

Tablo 56 Öğrencilerin Alkol Kullanımı ile Babalarının Öğrenim Düzeylerine İlişkin

Ki Kare Testi Sonuçları.....109

Tablo 57 Öğrencilerin Alkol Kullanımı ile Bağımlı Arkadaşı Olması Durumuna

İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....111

Tablo 58 Öğrencilerin Alkol Kullanımı ile Kendinden Memnun Olma

Durumlarına İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları.....112

KISALTMALAR LİSTESİ

AMATEM	: Alkol ve Madde Bağımlılığı Tedavi ve Eğitim Merkezi
DSM-IV	: Ruhsal hastalıkların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabının Dördüncü Çeviri Metni (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition)
WHO (DSÖ)	: Dünya Sağlık Örgütü
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
KOM	: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi (Statistical Package for the Social Sciences)
TUBİM	: Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, alt problemler, amaç, önem, varsayımlar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1. 1. Problem Durumu

Son yıllarda zararlı olduğu tespit edilen ve bağımlılık yaptığı bilinen maddeleri kullanan çocuk ve genç sayısı hızla artmaktadır. Ergenlik dönemi içerisinde yer alan gençlerin ortaöğretim hayatlarında; gerek yasal, gerekse yasal olmayan bağımlılık yapıcı maddeler ile tanışma riskinin diğer zamanlara oranla çok daha fazla olduğu önemli bir gerçektir.

İnsan, çevresinde bulunan bütün canlılara ve nesnelere birbirinden farklı ilgi ve sevgi duyar. Bu nedenle onlara farklı biçimde bağlanabilir. Ancak bu bağımlılık tutku ve tutsaklık durumuna gelince bağımlılık oluşur. Bağımlılık yapan bütün maddeler, insanın ruhsal yaşantısında oluşturdukları kimyasal değişikliklerle bağımlılığın biyolojik alt yapısını oluştururlar. Bağımlılık davranışının özünde insanın duygu durumu, duygusal dünyası vardır. Bir davranış sorunu olan bağımlılığın bir köşesinde madde; bir köşesinde kişilik yapısı; bir köşesinde madde alt kültürü bulunur. Böylece oluşan üçgen alanı içinde, bütün yönleriyle bağımlılık sorunu yer alır (Ekşi, 1999:169).

Bir davranış biçimi olan bağımlılığı Bektaş (1991) “bağımlılık yapıcı maddenin uzun süre ya da kısa ve düzenli kullanılması durumunda beden bağımlılık yapıcı maddenin etkisine alışması, alışılan maddenin alınmaması ya da azaltılması durumunda ise, bedende yorgunluk belirtilerinin ortaya çıkması” olarak tanımlamakta, Ögel (2001) ise “kişinin kullandığı maddeyi birçok kez bırakma girişiminde bulunmasına rağmen bırakamaması, giderek madde dozunu arttırması, kullanmayı bıraktığında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması, zararlarını görmesine rağmen madde kullanmayı sürdürmesi, zamanının büyük bölümünü madde arayarak geçirmesi” olarak tanımlamakta, madde bağımlılığını ise “kişinin kullandığı maddeyi birçok kez bırakma girişiminde bulunmasına rağmen bırakamaması, giderek madde dozunu arttırması, kullanmayı bıraktığında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması, zararlarını görmesine rağmen kullanmayı sürdürmesi, zamanının büyük bölümünü madde arayarak geçirmesi

durumu” olarak tanımlamaktadır (Bektaş, 1991;Ögel, 2001:17). Tıp dilinde uyuşturucu madde bağımlılığı ise “Kişinin tabii veya sentetik yolla elde edilen bir maddeyi iradesi dışında almak zorunda kalışı” veya “kendini psişik ve bazen ilave olarak fizyolojik belirtiler gösteren ve alınan maddeye karşı arzu veya açlık oluşmasından ötürü o maddenin kişi tarafından devamlı ya da periyodik olarak kullanılmasıyla ortaya çıkan durum” olarak tarif edilmektedir (Akınoğlu, 1988:13).

Madde kullanımı ve madde bağımlılığı genç nüfus için önemli bir sorundur. Bu durumun nedenleri arasında bağımlılık yapıcı maddelere ulaşmanın kolaylığı, eğitimsizlik, kanunlardaki yaptırımların yetersizliği ve ergenlik dönemi sorunları gelmektedir.

Ülkemizde ise son yıllarda ergenlik dönemindeki genç nüfusta madde kullanım oranlarında konuyla ilgili yapılan araştırmalar sonucunda hızlı bir artış olduğu saptanmıştır (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2008:13, Gürol, 2008:65, Köknel, 2001:71-72). Ülkemizde madde bağımlıları ile ilgili bilimsel verilerin ortaya konulması için konuyla ilgili yapılacak çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Yapılacak olan çalışmalar sonucunda elde edilecek veriler, sebep sonuç ilişkilerinin ortaya konulması, alınacak önlemler ve yasal yaptırımlar eğitim çalışmalarına katkıda bulunacaktır.

Madde bağımlılığına neden olan faktörler arasında, kişilik yapısının, aile içi ilişkilerin, çocuğun toplumsallaşma sürecinin, ailenin sosyo-ekonomik statüsünün, kişinin çevresinde madde kullananların varlığının, maddenin elde edilebilme kolaylığının dışında merak, teşvik ve yeni zevkleri tatma isteği sayılabilir (İçli, 1999).

Madde bağımlılığı toplumu tehdit eden en önemli halk sağlığı sorunlarından biridir. Ergenler en önemli risk grubunu oluşturmaktadır. Aynı zamanda ergen madde kullanımı en sık rastlanan tanı gruplarından birini oluşturmaktadır. Erken dönemde kullanımın önlenmesi, daha sonraki dönemde kullanımın azalmasını sağlamaktadır. İlk madde kullanımı çoğunlukla ergenlik döneminde başlar ve genellikle madde kullanılmaya başladıktan 2 yıl sonra fark edilir. Erken tanı sorunun çözümüne yardımcı olur (Gürol, 2008:65).

Madde Bağımlılığı dünyada olduğu gibi ülkemizde de başta gençler olmak üzere herkesi etkileyebilen biyolojik, ruhsal ve sosyal boyutları olan bir sağlık sorunudur. Bu sorun, özellikle kentsel nüfusun artışı ve kente gelen gençlere spor ve kültürel etkinliklere yönlendirecek uygun imkânların sağlanamaması ve onların da madde kullanımına yönelmeleri nedeniyle artış göstermektedir.

Son yıllarda madde kullanımının yaygınlığı da giderek artmaktadır. Lise ikinci sınıf öğrencileri arasında yapılan çalışmalarda madde kullanımının giderek arttığı görülmektedir. 2003 yılında yapılmış olan bu yaygınlık çalışmasında yaşam boyu herhangi bir madde kullanımı %6, esrar kullanımı %5.1, uçucu madde kullanımı %5.2, ecstasy kullanımı %3.2, eroin kullanımı %2.8 bulunmuştur. Gençler arasında madde kullanım yaygınlığının artma hızı ise çok daha çarpıcı veriler sunmaktadır. 2001-2004 yılları arası esrar kullanımı %75.7, uçucu madde kullanımı %40.5, ecstasy kullanımı %287.5 ve eroin kullanımı %100 artmıştır (Gürol, 2008:65).

Özellikle sigara ve alkol kullanımı büyük oranda birlikte görülmekte, bunları diğer bağımlılık yapıcı maddeler izlemektedir. Bir diğer araştırmada ise; ortaöğretim kurumlarına devam eden gençlerin sigara kullanma yüzdeleri 15.6 (Erkeklerde % 21.8 ve kızlarda % 7.5), son bir ayda en az bir defa alkollü içki içme yüzdesi 16.5 (erkeklerde %31.5 ve kızlarda %10.6) ve son üç ay içinde uyuşturucu/uyarıcı madde kullanma yüzdesi 2.9 (erkeklerde % 4.3 ve kızlarda % 1.0) olarak bulunmuştur (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2008:13).

1995 yılında İstanbul'da yapılan bir araştırmada öğrencilerin %68.0'ının yaşamları boyunca en az bir kez tütün içtiği, %56.2'sinin yaşamları boyunca en az bir kez alkollü içecek aldığı, son bir ay içinde ise %23.5'inin alkol kullandığı saptanmıştır. Öğrenciler arasında esrar kullanımı %4, uçucu madde kullanımı ise %3.8 bulunmuştur (Yazman, 1995:16).

Bütün toplumlarda ergenlik birey için bir sosyal geçiş dönemidir. Ergenlik yılları boyunca toplum tarafından bireyin çocukluğu sona ermiş görülür ve bir yetişkin olarak tanınmaya başlar. Çocukluktan yetişkinliğe toplumsal geçişin özel öğeleri zaman ve yere göre değiştiği halde, ergenlikte bireyin statüsünün değişmesinin toplumsal olarak yeniden tanımlanması evrenseldir (Steinberg, 2007:116-117).

Ergenlik döneminde gençler, çevrelerindeki arkadaşlarından ya da kendileri ile özdeşleştirdikleri kişilerden etkilenmeye açıktırlar. Bu etkileşim içindeki gençler sigara, alkollü içki ve uyuşturucu madde kullanmayı deneyebilir ve hatta bunları alışkanlık hâline getirebilirler (Yörükoğlu, 1996:315). Gençlerin alkol ve madde kullanmasına, bağımlı olmasına yol açan nedenlerin başında, çağının ruhsal ve toplumsal özellikleri yer almaktadır. Arkadaş etkisi, merak, taklit, teşvik, özentî gibi çağına özgü bu özelliklerin etkisi altında duyduğu endişe, kaygı ve korkuyu gideren ortamı bulamayan gençler kişiliğini, kimliğini değişik alt kültürler içinde aramaya, bulmaya çalışmaktadırlar (Köknel, 2001:71-72).

Ergenlik döneminde sigara, alkollü içki ve uyuşturucu madde kullanımı bağımlılık düzeyine ulaşmasa bile gençlerin gelecekteki ruh sağlıklarını etkileyecek ciddi sorunlar yaratabilmektedir. Bu nedenle sigara ve alkollü içki kullanımı ile ilgili sağlıklı verilerin elde edilmesi, ilgili hedeflerin saptanması ve bu doğrultuda sorunların çözümünde öncelikle risk altındaki grupların eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi, gerekli politikaların geliştirilerek kararlılıkla uygulanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir (Ulusal Sağlık Raporu, 2001:30-40).

Ergenler ülkemiz gibi genç nüfusa sahip ülkelerde toplumun önemli bir kesimini oluşturlar. Meclis Araştırma Komisyonunun 2008 yılında yaptırdığı bir araştırmaya göre, madde kullananların yaklaşık % 75'i, madde kullanmaya 20 yaşından önce başlamaktadır (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu,2008:13). Yine aynı araştırmaya göre ortaöğretim öğrencilerinde, en az bir kez tütün kullanımı % 55.9, alkol kullanımı % 45.0, esrar kullanımı % 4.0, uçucu madde kullanımı % 5.1, eroin ve ekstacy kullanım yaygınlığı % 2.5'tir. Özel okulda okuyanlarda madde kullanım riski devlet okulunda okuyanlara göre daha yüksek bulunmuştur (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2008:13).

Türkiye'de sigara içme alışkanlığının çok yaygın olduğu görülmektedir. 1988 yılında yapılan ve tüm ülkeyi temsil eden "Sigara Alışkanlıkları ve Sigara İle Mücadele Kampanyası Kamuoyu Araştırması"na (PİAR) göre, ülkemizde 15 yaş ve üzerindeki erkeklerin % 62.8'i, kadınların %24.3'ü, tüm nüfusun ise %43.6'sı sigara içmektedir. Bu araştırmada sigara içme ölçütü olarak "sigara paketi taşımak alınmıştır". Oysa DSÖ' nün

değerlendirmelerine göre sigara tiryakisi sayılmak için günde bir sigara içmek yeterlidir (Pekşen, 1995:1-8).

Tümerdem ve arkadaşları (1986) orta ve yüksek öğrenime devam eden gençlerin alkol kullanımlarını incelemek amacıyla İstanbul ve Burdur'un farklı sosyo-ekonomik düzeylerini temsil eden liselerine devam eden 1226 öğrenci ile İstanbul, Boğaziçi ve Teknik Üniversite ile Burdur Yüksekokulu'na devam eden 543 öğrenci (Toplam 1767 öğrenci) üzerinde çalışmışlardır. Öğrencilere karşılıklı görüşme yöntemi ile çok sorulu bir anket uygulanmıştır. Bulgulara göre; lise öğrenimli gençlerin İstanbul'da %4.9'u, Burdur'da %1.8'i, yükseköğrenim gençliğinin ise Burdur'da %7.5'i, İstanbul'da %11.5'i alkolü sürekli olarak kullanmaktadır. İstanbul'daki lise öğrencilerinde, sosyo-ekonomik ve kültürel düzey arttıkça; alkol kullanım oranları da artmaktadır. Alkolle tanışma oranı anne-babanın eğitim düzeyi arttıkça yükselmektedir. Erkek öğrencilerde alkollü içki kullanma oranı, kız öğrencilere göre oldukça yüksektir. Ayrıca bütün gruplarda sigara kullanımı ile alkol kullanımı oranındaki ilişki anlamlı çıkmıştır (Mangır ve diğ, 1992:39).

İstanbul'da lise öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığını, araştırmak amacıyla, Türkiye'nin 15 ilinde yapılan bir araştırmanın İstanbul verileri değerlendirmeye alınmıştır. İstanbul'da 1998 yılının Nisan ve Mayıs aylarında, 7849 lise ikinci sınıf öğrencisine anket uygulanmıştır. Öğrencilerin %65.1'i yaşamlarında en az bir kez sigara içtiklerini belirtirken; her gün en az bir adet sigara içenlerin oranı %22.5'tir. Son bir ay içinde en az bir kez alkol kullananların oranı ise %18'dir. Yaşam boyu en az bir kez esrar kullananların oranı %3.6. uçucu madde kullananların oranı %8.6 uyuşturucu/uyarıcı madde kullandığını belirtenlerin oranı ise %3.3 olarak bulunmuştur. Daha önce yapılan benzer çalışmalarla karşılaştırıldığında, uçucu madde kullanımının yüksek olması, uçucu madde kullanımında belirgin bir artış olduğunun göstergesi olarak yorumlanmıştır (Ögel ve diğ, 2000).

Yapılan çalışmalar incelendiğinde alkol ve sigara kullanım oranının ergenlik döneminde daha fazla olduğu ve bu maddelere başlama yaşının da giderek düştüğü görülmektedir. Bu durum ergenler üzerinde araştırma yapmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ergenlik dönemi genel olarak ilköğretim yıllarının sonunda başlayan, orta

öğretim yıllarını içine alan ve yüksek öğrenimin ilk yıllarında sona eren kritik bir süreçtir. Ortaöğretim öğrencisi aynı zamanda ergenlik döneminin en buhranlı günlerini yaşayan bir bireydir. Ortaöğretim öğrencisi bu dönemde hem okulunda başarılı olmaya hem de ergenlik dönemi gelişimsel ödevlerini yerine getirmeye çalışmaktadır.

Bireyin eğitim hayatında orta öğretim yılları genel olarak 15-18 yaşlarını kapsar. Ortaöğretim yılları bireyin ergenlik dönemi yaş aralığı içerisinde olması açısından önemlidir. Ergenlik dönemi bireyin fiziksel ve psikolojik gelişimi açısından en sancılı ve karmaşık evresidir. Birey ya da ortaöğretim öğrencisi bu dönemde hem değişikliklere uyum sağlama hem de kimliğini oluşturma çabası içindedir. Ortaöğretim öğrencisi gencin bu dönemini sağlıklı geçirmesi, yetişkinlik çağına sorunsuz geçmesine olumlu etki edecektir.

Ergenlik dönemi, ergenin kendini aradığı, değerler oluşturarak kimliğini belirlemeye çalıştığı bir dönemdir. Bu yüzden oldukça bunalımlı geçen bir dönemin sağlıklı aşılabilmesi eğitimde gence yönelik psikolojik hizmetleri zorunlu hale getirir. Ergenler üzerinde yapılan araştırmalar bu dönemde onların çeşitli sorunlar yaşadığı ve yardıma ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukluktan yetişkinliğe geçişin fiziksel ve cinsel değişimleri, değer ve tutumlardaki değişimler, bir meslek seçme, bir yaşam felsefesi oluşturma gibi amaçlar bu dönemde ergene belirsizliklerle ve kararsızlıklarla dolu bir süreç yaşatır(Ercan, 2001:50).

Gerek bu sorunlar, gerekse gençte merak ve değişim arzusu onu içki, sigara, uyuşturucu gibi madde bağımlılığı yaratabilecek alışkanlıklara itebilir. Macera tutkusu ve kötü alışkanlıklar onu suça teşvik edebilir. Ya da genç kimlik arayışı ve bir gruba ait olma gereksinimiyle çeşitli ideolojik grupların etkisinde kalabilir. Sağlıklı değerlendirme yapamadığı durumlarda gençlik enerji ve heyecanını olumsuz hedeflere yöneltebilir(Ercan, 2001:50).

Ergenlik çağıının gelişim görevlerinin başarılmış olması, kişinin daha rahat bir biçimde genç yetişkinlik yıllarına girmesini sağlar. Bu dönemi sorunsuz atlatan bireyin yetişkinlik dönemi sonrasında daha üretken, daha verimli olacağı düşünülmektedir(Ercan, 2001:50). Ortaöğretim öğrencisinin bağımlılık yapıcı maddeleri

bilmesi, bunlardan korunması ve çevresinde bağımlı olanlardan etkilenmemesi, onlarla başa çıkabilme becerisini artıracaktır.

Literatürde madde kullanımı ve madde bağımlılığı üzerine çok çeşitli araştırma bulmak mümkündür. Ülkemizde son yıllarda genç popülasyonla yapılan araştırmaların verileri kıyaslandığında, tütün ve alkol dışındaki tüm maddelerin kullanım yaygınlığında bir artış görülmüştür. Mutlak değişim değerlerinde en yüksek artışı gösteren maddeler sırasıyla; esrar, flunitrazepam ekstazi, uçucular, eroin ve benzodiazepinlerdir (Ögel ve diğ., 2004; Ögel, 2005). Yapılan araştırmalarda madde kullanma alışkanlığının tüm dünyada giderek artmakta olduğu, özellikle genç nüfus kesimini etkilediği anlaşılmaktadır. Bu artış normal nüfus artış hızından çok daha yüksektir. Madde kullanımına başlama yaşı da giderek küçülmektedir. Ülkemizde son yıllarda madde bağımlılığı nedeniyle ölümler hızlı bir şekilde ve belirgin olarak artmaktadır (Sevil, 1988:83).

Bu çalışmada ortaöğretim öğrencilerinde madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığını tespit etmek, madde bağımlılığı olan ergenlerin sosyo-demografik özelliklerini belirlemek ve bu bilgiler ışığında bağımlılık yapıcı maddelerle mücadele için gerekli çözüm önerilerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

1. 2. Problem Cümlesi

Bağımlılık yapıcı madde kullanımı günümüzün en önemli toplumsal sorunlarından biridir. Bireylerin sosyal ve psikolojik yapısını olumsuz yönde etkileyen, yaşam kalitesini düşüren, çevreyle olan uyumunu bozan klinik bir durumdur. Ergenlik dönemi, insan yaşamında diğer dönemlere göre daha çalkantılı bir dönemdir. Bu dönem bedensel, duygusal, zihinsel ve sosyal bir değişim ve gelişime sürecine paralel ergenin kimlik yapılanmasının şekillendiği bir dönemdir.

“Bartın ilinde ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığını saptamak” araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bu temel probleme ilişkin alt problemler aşağıda belirtildiği gibidir.

1. 3. Alt Problemler

1. Ortaöğretim öğrencilerinin sosyo-demografik özellikleri nelerdir?
2. Ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı ne düzeydedir?
3. Ortaöğretim öğrencilerinin madde bağımlılığının türleri ve madde kullanım alışkanlığının nedenlerine yönelik görüşleri nelerdir?
4. Ortaöğretim öğrencilerinin madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı ile öğrencilerin;
 - a) devam ettiği okul türü
 - b) sınıf düzeyi
 - c) cinsiyeti
 - d) anne-babanın eğitim düzeyi
 - e) arkadaş gruplarında madde bağımlısı olup olmadığı

arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1. 4. Amaç

Bu araştırmanın amacı, “Bartın ilinde ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı ne düzeydedir?” sorusuna cevap aramaktır. Bu amaçla, ortaöğretim öğrencilerinin madde bağımlılığı ve alışkanlığına yönelik görüşlerine başvurulmuştur.

1. 5. Önem

Madde bağımlılığı aileyi her yönden etkileyen bir hastalıktır. Ailede bağımlı bir üyenin varlığı aileyi ekonomik ve sosyal yönden olumsuz olarak etkilemekte, ailenin işlevlerini bozmaktadır. Bağımlılık aileyi ekonomik ve sosyal tüm alanlarda etkilemektedir. Etkiler aynı zamanda derin ve şiddetlidir. Bu etkilenme diğer kronik hastalıklardan çok daha fazladır. Bağımlılığın aileye ve dolayısıyla topluma ağır yük getiren bir hastalık olduğu kabul edilmektedir(Çakmak, 1997:79).

Parçalanmış olarak tabir edilen, ayrı ayrı yaşamak zorunda kalan ailelerin çocuklarının ise gerek madde bağımlılığına gerekse başkaca suç ve olaylara karışma riskinin fazla olduğu ortaya konmuştur (Çam, 2003:59). Yapılan araştırmalarda madde kullanma alışkanlığının giderek artmakta olduğu, özellikle genç nüfus kesimini etkilediği anlaşılmaktadır. Bu artış normal nüfus artış hızından çok daha yüksektir. Madde kullanımına başlama yaşı da giderek küçülmektedir. Ülkemizde son yıllarda madde bağımlılığı nedeniyle ölümler hızlı bir şekilde ve belirgin olarak artmaktadır (Sevil, 1988:83; Ögel, 2005).

EGM KOM Daire Başkanlığına bağlı Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM) verilerine göre; Dünyada ve Türkiye’de madde kullanımının genç nüfusta yoğunlaştığı en fazla kullanıcının bulunduğu yaş aralığının da 15-24 yaş arası olduğu görülmektedir(TUBİM, 2006).

Ortaöğretim, (15-18 yaş grubu) öğrencilere, bir meslek kazandırmayı ya da onları yükseköğretim kurumlarına hazırlamayı amaçlayan eğitim evresidir. Ortaöğretim okulları en az 4 yıllık eğitim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarıdır. Oldukça çeşitlilik gösteren bu kurumlar gerek süre, gerekse programlar açısından farklıdırlar. Bu kurumlarda öğrenciler, milli eğitimin temel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak asgari bir genel kültürle birlikte, ilgi ve yeteneklerine göre “yükseköğretime”, “hem mesleğe hem yükseköğretime” ya da “ hayata ve iş alanlarına” hazırlanırlar (Can, 2002:46).

Ergenlik döneminde gençler, çevrelerindeki arkadaşlarından ya da kendileri ile özdeşleştirdikleri kişilerden etkilenmeye açıktırlar. Bu etkileşim içindeki gençler sigara, alkollü içki ve uyuşturucu madde kullanmayı deneyebilir ve hatta bunları alışkanlık haline getirebilirler(Yörükoğlu, 1996:132). Bu dönemde sigara, alkollü içki ve uyuşturucu madde kullanımı bağımlılık düzeyine ulaşmasa bile gençlerin gelecekteki ruh sağlıklarını etkileyecek ciddi sorunlar yaratabilmektedir. Bu nedenle sigara ve alkollü içki kullanımı ile ilgili sağlıklı verilerin elde edilmesi, ilgili hedeflerin saptanması ve bu doğrultuda sorunların çözümünde öncelikle risk altındaki grupların eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi, gerekli politikaların geliştirilerek kararlılıkla uygulanması ve değerlendirilmesi gerekmektedir (Ulusal Sağlık Politikası, 2001:37).

Genel olarak ülkemizde ve başka ülkelerde alkol ve madde kullanımına gençlik çağında başlanmaktadır. Bağımlılık gençlik çağında gelişmektedir. Bu nedenle, ailenin, yakın ve uzak çevrenin, bütün toplumsal kurum ve kuruluşların amacı, gencin alkol madde; alkol ve madde alt kültürü ile bağlantı kurmasını önlemek, başka bir deyişle köşelerinde alkol, madde, kişilik, alkol ve madde alt kültürü olan üçgenin oluşmasını engellemek olmalıdır(Ekşi, 1999:185-186).

Bu araştırma ile madde bağımlılığı ile ilgili toplanan bilgiler ışığında, araştırmanın ortaöğretimde yapılacak olan iyileştirmelere katkı sağlaması beklenmektedir.

1. 6. Varsayımlar

Bu çalışmada kabul edilen varsayımlar şunlardır:

Bartın ilindeki ortaöğretim öğrencilerinin araştırma anketine verecekleri cevapların onların gerçek görüş ve düşünceleri olduğu düşünülmektedir.

1. 7. Sınırlılıklar

Araştırma; Bartın ilinde 2010-2011 eğitim öğretim yılında örgün öğrenim gören 545 ortaöğretim öğrencisi ile sınırlıdır.

Araştırma ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı (Bartın ili örneği) konusu ile sınırlıdır.

Bu araştırma konunun araştırılması için verilen süre ile sınırlıdır.

Araştırma anket formu ile sınırlıdır.

1. 8. Tanımlar

Ergen: Ergen sözcüğü Batı literatüründeki “adolescent” karşılığı olarak kullanılmıştır. Latince büyüme, olgunlaşmak anlamında kullanılan “adolescere” fiilinin kökünden gelmekte olan bu sözcük, yapısı gereği bir durumu değil, bir süreci belirtmektedir; günümüzde, bireyde gözlenebilen hızlı ve sürekli bir gelişme evresi olarak da tanımlanabilmektedir. Ergenlik dönemi, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal açıdan bir gelişme ve olgunlaşmanın yer aldığı, çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir (Yavuzer, 1999:277).

Ortaöğretim: Yaklaşık olarak 12-17 yaşları arasındaki gençler için kurulmuş olan eğitim kurumudur. Bu dönemde ağırlık, öğrenme, anlatım ve anlama temel araçlarından çok, bu araçlarla düşünce ve yaşama alanlarının incelenmesine kaydırılır ve bilgi, kavram, anlıksal beceriler, tutumlar, toplumsal, bedensel ve anlık ülküler, alışkanlık, anlayış alanlarına önem verilir. Öğrenciler gereksinme ve ilgilerine göre ayrımlaştırılır (Öncül, 2000:843).

Zararlı Madde: Beyin işlevlerini ve tüm bedensel yapıları etkileyerek, zamanla organ sistemlerinde kalıcı değişikliklere yol açan, ruhsal ve davranışsal sorunlar oluşturan, yaşam için gerekli olmayan, doğal ya da yapay, sahte bir iyi oluş hali ortaya çıkaran tüm maddelerdir (Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporu, 2003:148).

Maddenin Zararlı Kullanımı: Kişinin kendine, hayatına ve çevresine zarar verecek tarzda madde kullanmasıdır. Madde kullanımı kişiye zarar verdiği halde madde kullanımı devam etmektedir. Bunlar arasında okul başarısızlığı, ailesel ve yasal sorunlar sayılabilir (Ögel, 2001:17).

Bağımlılık: Kişinin kullandığı maddeyi birçok kez bırakma girişiminde bulunmasına rağmen bırakamaması, giderek madde dozunu arttırması, kullanmayı bıraktığında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması, zararlarını görmesine rağmen madde kullanmayı sürdürmesi, zamanının büyük bölümünü madde arayarak geçirmesi(Ögel, 2001:17).

Madde Bağımlılığı: Kişinin kullandığı maddeyi birçok kez bırakma girişiminde bulunmasına rağmen bırakamaması, giderek madde dozunu arttırması, kullanmayı bıraktığında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması, zararlarını görmesine rağmen kullanmayı sürdürmesi, zamanının büyük bölümünü madde arayarak geçirmesi ile belirli bir durumdur (Ögel, 2001:17).

Alışkanlık (İtiyat) : İnsanların günlük yaşantılarında sürekli yaptıkları, adeta hayatın bir parçası haline gelen davranışlar(Aksu, 1998).

Tolerans: Kullanılan madde miktarının giderek artmasıdır. Her zaman kullanılan miktar istenen etkiyi yaratmamakta ve kişi aynı etkiyi sağlayabilmek için kullandığı madde miktarını arttırma gereksinimi duymaktadır (Ögel, 2001:17).

2. BÖLÜM

KURAMSAL BİLGİLER ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde madde bağımlılığının tarihçesi, madde bağımlılığı tanı ölçütleri, yasal ve yasal olmayan maddeler ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2. 1. Bağımlılık Yapan Maddelerin Tarihçesi

Madde bağımlılığı kavramı ancak tarihi gerçeklik ve toplumsal değişimle anlam kazanır. Bağımlılık yapan maddelerin tarihçesi, uzmanlarca “binlerce yıl”, insanlık tarihi denli eski” sözcükleriyle tanımlanmaktadır (Bektaş, 1991:15).

Bugün ülkemizde bağımlılık yapan maddeler için genel olarak uyuşturucu tanımı kullanılmaktadır. “uyuşturucu” sözcüğünün kendisinden de anlaşılacağı üzere, kişiyi uyuşturan, hareketsiz kılan, kontrolünü kaybettiren maddeler akla gelmektedir. Bağımlılık yapabilen tüm maddeler için uyuşturucu tanımını kullanmak aslında yanlıştır. Bu tanımlama ile uyarıcı bazı maddeler bu kapsam dışında gibi bir izlenim doğmaktadır. Hâlbuki uyarıcı maddeler de uyuşturucu maddeler gibi bağımlılık yapıcı maddelerdir. Bu nedenle bu kavram içinde tüm bağımlılık yapıcı maddeleri değerlendirmek doğru olacaktır (Ögel, 2001:19).

Bağımlılık yapan maddelerin tarihsel gelişimine kısaca bakıldığında ise, ağrıyı, acıyı dindiren, çocuklarda uyku problemlerinin çözümünde kullanılan, önemli ağır uyuşturucular sınıfında yer alan afyonun, insanoğlu tarafından keşfedildiği görülmektedir. Afyonun insanoğlu tarafından ağrıyı, acıyı dindirme ve uyku problemlerinin çözümü gibi faydalı alanlarda kullanılmasına karşın zamanla kötüye kullanıldığı görülmektedir. İlk kez M.Ö. 5.yüzyılda Meloslu Diagoras afyonun sürekli istenmeye yol açan bir baştan çıkarıcılığı bulunduğunu, gerçeklik duygusunu yok ettiğini, bu sebeple insanların bu tür maddelerden uzak durması gerektiğini söylemiştir. Daha sonraları ise afyon kullanan kişilerin yapılan büyüler ile lanetlendiği, diri diri ateşe verilmek suretiyle yakıldıkları görülmektedir. 18.yüzyıla kadar her ne kadar afyon bitkisinin öldürücü etkisi olduğu tespit edilmiş ve tiryakilik yaptığı bilinmiş ise de, bağımlılık kavramından hiç söz edilmemiştir. Çünkü bu maddenin tamamen keyif veren, rahatlatan etkilerinden söz edilmiştir(Babaoğlu, 1997:12-19).

Tütünün dünyadaki tarihi seyri incelendiğinde geçmişinin çok eskilere dayanmadığı görülür. Öztürk (1988:2)'e göre, tütünü ilk kullananlar Amerika yerlileri olmuştur. Avrupalıların bu kıtaya yerleşmelerinden önce Amerika yerlilerinin tütünü içtikleri belirtilmektedir. Tütünün 4000 yıldan beri Meksika, Orta ve Güney Amerika'da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Meksika'dan Azteklerin tütünden yapılmış sakızları çiğnedikleri, bazılarının ise tütün tozlarını derilerine sürdükleri tespit edilmiştir.

Avrupa'da tütünün yetiştirilmesi ve içilmesinde Fransızların Lizbon Büyükelçisi Jean Nicot etkili olmuştur. Başlangıçta enfiye olarak kullanılmış, daha sonra bütün Avrupa'ya hızla yayılmıştır. Tütün Anadolu'ya ilk kez 1580 yılında gemiciler tarafından Avrupa'dan getirilmiş, kısa sürede popülerite kazanmış ve yaygın bir şekilde içilmeye başlanmıştır (Apaydın, 1998:61-78).

Alkol kullanımı ve onunla ilgili sorunlar tarihin çok eski dönemlerine kadar dayanmaktadır. Anadolu, Mezopotamya, Mısır ve diğer Akdeniz bölgelerinde yaşamış ulusların alkol kullandıkları tarihsel kayıtlara geçmiştir. Eski Mısır, Yunan, Roma tarihçilerinin alkollü içkilerden söz ettikleri bildirilmektedir (Ceylan, 1998:25). Dünyanın varoluşunu anlatan insanlık tarihinin ortak Nuh efsanesinde; tufan sırasında Nuh'un gemisinde bulunan üzümün önce üzüm suyuna sonra şıraya ve şaraba dönüştüğü, tufandan sonra gemide bulunan insanların şarap içerek karaya ayak bastığı ve şarabı dünyaya yaydığı söylenmektedir (Köknel, 1998:151).

Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına yakın dönemlerde eroin adlı uyuşturucu maddenin ham maddesi olan afyon bitkisinin ekimi, üretimi ve ticareti tamamen serbest bırakılmıştır. Osmanlı Devleti'nin parçalanması sonucunda ortaya çıkmış bulunan Türkiye Cumhuriyeti Devleti 18 Temmuz 1932 yılında Milletler Cemiyeti'ne alınmıştır. Bu gelişmeden sonra 3 Nisan 1932 yılında, haşhaş tarımının sınırlandırılması ve afyon alım satım işlerinin İktisat Vekaleti'ne bağlı "Uyuşturucu Maddeler İnhisarı"na verilmesine ilişkin yasa çıkarılmış, 1931 yılında imzalanan Cenevre Afyon Sözleşmesi'nin kabulü ile 1938 yılında bu maddenin üretimi Toprak Mahsulleri Ofisine devredilmiştir (Babaoğlu, 1997:100-106).

Son zamanlarda dünyada ve ülkemizde zararlı madde kullanımı ile ilgili duyarlılığın arttığı görülmektedir. Örneğin, uyuşturucu maddelerin üretim ve kaçakçılığının önlenmesi amacıyla uluslar arası düzeyde 1961 tarihli “Uyuşturucu Maddelere Dair Birleşmiş Milletler Tek Sözleşmesi”, 1971 tarihli “Birleşmiş Milletler Psikotrop Maddeler Hakkındaki Sözleşme” ve 1988 tarihli “Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerin Kaçakçılığına Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” imzalanarak madde kullanımı ve bağımlılığıyla mücadelede ciddi anlamda adımlar atılmıştır (Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporu, 2003:116-117).

Türkiye’ de bağımlılık yapan maddeleri kanunsuz olarak kullananlar için 1 Mart 1926 tarih ve 765 sayılı TCK (Türk Ceza Kanunun)’ da çeşitli hükümler bulunmaktadır. Buna göre, maddelerin işlenmesi, ithali, ihracı, kullanılması ve her türlü suistimale alet olunması yasaklanmıştır. Tedarik suçundan kasıt, maddelerin işlenmesi, ithal, ihraç, satmak, satın almak, nakit devretmek, sevk etmek, alım, satımına aracı olmak, bulundurmak ve benzeri hususlardır. Kullanmak, kullanmak için bulundurmak ve kullanmayı kolaylaştırmak gibi hususlar ise 404. Maddede sıralanmış ve yaptırımları belirlenmiştir (İçli, 1999).

2. 2. Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Sınıflandırılması

Bireyin zihinsel ve ruhsal durumunu değiştiren ve zamanla bağımlılığa neden olan maddelere, değişik dönemlerde farklı isimler verilmiştir. Bağımlılık yapıcı maddelerin yaptığı etkiler, çeşitlilikleri, zaman içerisinde sayıca artması ve tıp, hukuk, emniyet, medya v.b birçok alanla ilişkili olması bu maddelerin sınıflandırılmasını ve gruplandırılmasını karmaşık hale getirmektedir. Bağımlılık yapıcı maddeler Ögel (2001) tarafından şu şekilde sınıflandırılmaktadır;

1. Sigara (tütün),
2. Alkol,
3. Opiyatlar; morfin, eroin, kodein, metodon, meperidin,
4. Uyarıcılar; amfetamin, kokain, ecstasy, kafein,
5. Merkezi Sinir Sistemini baskılayanlar; barbitüratlar, meprobonat, benzodiazepin (diazem), akineton,
6. Hallüsinojenler; LSD(liserjik asid dietilamid), meskalin, psilocybin, DMT (dimetiltriptamin), DET (dietil triptalmin), DOM (dimetoksimetil amfetamin), MDA (metilendioksi amfetamin)
7. Uçucu maddeler (volatile hydrocarbons); tiner, benzin, gazolin, yapıştırıcılar (bali ve uhu gibi yapıştırıcılar)
8. Esrar ve benzerleri,
9. Fensiklidin (PCP)'dir (Ögel, 2001:19-20).

Geçtan (2010) ise bağımlılık oluşturan maddeleri etkilerinin niteliği yönünden üç ayrı kategoride değerlendirmiştir;

1. Uyuşturucu Maddeler (alkol, eroin, morfin, barbürat)
2. Uyarıcı Maddeler (kokain amfetamin)
3. Hallusinojenler (LSD).

Bu maddelerin bir bölümü organizmada fizyolojik bir bağımlılık oluştururken (opioid, barbürat), bazıları ise daha çok psikolojik nitelikte bir bağımlılığa neden olmaktadır (kokain, amfetamin, marihuana, LSD) (Geçtan, 2010:236).

Bu çalışmada Türkiye’de daha çok kullanılan bağımlılık yapıcı maddelere değinilecektir. Bunlar; sigara, alkol, kafein, uçucular, esrar, eroin, kokain, amfetamin, ecstasy, LSD’ den oluşmaktadır.

2. 2. 1. Sigara

Sigara, tütün bitkisinin (nicotina tabacum) kurutulmuş olan yapraklarından hazırlanır. Tütün puro, enfiye ve hatta çiğneme şeklinde kullanıldığı gibi, pipo ile de içilebilmektedir (Mangır, 1992:14).

Sigara, tıpkı içki gibi gençleri zararlı bir alışkanlığa sürükleyebilecek bir psikoaktif maddedir. İnsanlar tarafından yüzyıllardır kullanılmasına rağmen günümüzde uygarlığın gelişimi, stres doğuran olayların artması ile tüketimi fazlalaşmıştır. Devamlı sigara içen kişilerde, tıpkı alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığında olduğu gibi fizyolojik bir bağımlılık yerleşmektedir. Alışkanlığa neden olan içerdiği nikotin, tütün bitkisinin yapraklarında bulunan alkaloittir. Bir sigarada bulunan nikotin, tütün bitkilerinin cinsine göre 11-20 gram arasında değişir. Kan basıncını yükseltmesi, sigara içen 10 kişiden 3-4’ü sigaranın yol açtığı hastalıklardan ölmektedir. Nikotin tükürükte eriyebilen bir madde olduğu için, ağız mukozasından emilerek zararlı etkisini gösterebilmektedir. Dumanın içe çekilmemesi, dudak tiryakilerini avutmamalı ve zararlarını anlamalıdır. Sigaranın içeriği 7 saniyede beyne ulaşan nikotin ile sınırlı değildir. Sigara, karbon monoksit, katran maddelerini de içermektedir. Karbon monoksit zehirli bir gaz olup, beyinde ve vücut dokularında oksijeni azaltır. Kalp ve sinir sistemine zararlıdır (Kasatura, 1998:162-163).

Madde bağımlılığında sigaranın yadsınamaz bir yeri vardır. Madde kullanımına sigara ile başlayan kişilerin %69.9’unun esrar, %12.2’sinin eroin kullandığı bilinmektedir. Bu noktada şunu da ifade etmek gerekir ki; madde bağımlılığının öyküsünde, genellikle aşama aşama sigara, alkol, esrar, sentetik uyuşturucu ve uyarıcılar ile diğer tahrip gücü yüksek bağımlılık maddeleri vardır. Tütün mamullerinin kullanımının azalması durumunda, bu eylemin yansıması, diğer maddelerin bağımlılığının da azalması şeklinde görülecektir. Ağır bağımlılık maddelerinin büyük bir bölümü, tütün içerisine karıştırılması suretiyle insanlar bağımlılık tuzağına çekilmektedir. Bu durumda, tütün mamullerinin tamamen kontrol altına alınması, içimi

serbest alanların daraltılması, zararları konusunda toplumsal bir bilinç ve mutabakat sağlanması gerekmektedir(Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporu, 2006:163).

Sigaradan ilk nefesin çekilmesi ile nikotin, birkaç saniyede beyine ulaşarak bazı merkezleri uyarmak suretiyle etkisini gösterir. Buna bağlı olarak, bağımsızların ilk nefesten sonra bir rahatlama, endişe ve sıkıntıların hafiflemesi ve zihnin daha hızlı çalışması gibi algıları olur. Ancak bu durum tahmin edinilenin aksine sigaranın yarattığı bir rahatlama olmayıp, çoğu kez yoksunluk hisseden kişinin vücudunun aradığı maddeye kavuşması ile duyduğu iyilik hissidir. Diğer taraftan, nikotin alımının kesilmesinden sonra ilk 24 saat içinde sigara için dayanılmaz bir istek, huzursuzluk, kızgınlık, endişe, dikkati toplama zorluğu, kalp hızının azalması, iştahın artması gibi bulgular ortaya çıktığı bilinmektedir. Başka bir deyişle nikotin eksikliği bağımlılarda yoksunluk bulguları olarak bilinen somut belirtilerin görülmesine neden olur. Bütün bu nedenlerden dolayı, sigara bağımlılığı Dünya Sağlık Örgütü tarafından artık ilaç ve madde bağımlılığına benzer bir hastalık olarak kabul edilmektedir(Dağlı, 1994:63).

Sigara kullanıcılarının alkol ve madde kullanımına geçmeye daha elverişli oldukları bildirilmektedir. Sigara kullanıcılarının alkol kullanma oranlarının %12,6, yasadışı madde kullanma oranlarının ise %13,6 olduğu saptanmıştır. Buna karşı, sigara kullanmayanlarda alkol kullanma oranı %2,5, yasadışı madde kullanma oranları %3'tür. Bu veriler, sigaranın diğer maddelere geçişi kolaylaştırdığını bir kez daha vurgulamaktadır. Amerika'da sigaraya başlama yaşı 10-12 civarındadır. Yasadışı madde kullanımı bakımından değerlendirildiğinde, sigara kullanan 10-17 yaş arasındaki gençlerin, kullanmayanlara göre maddeye yönelme riskleri sekiz kat daha yüksektir. Aynı oran alkol için on bir kat daha fazladır (Ercan, 2005:45).

Gebelik süresinde sigara içen annelerin bebeklerinde nikotinin ve karbon monoksitin etkisi ile gelişme bozuklukları ortaya çıkar. Annenin içtiği sigara sayısı ile gelişme bozuklukları arasında doğru orantılı bir bağlantı söz konusudur. Sigara sayısı arttıkça gelişme bozukluğu riski yükselir(Ekşi, 1999:174).

Akciğer kanserinden olan ölümlerin %80'i sigaradan oluşmaktadır. Sigara içenlerde ağız içi kanserleri 3-30 kat, dış eti kanserleri 5-14 kat, dil kanserleri 4-33 kat, bademcik kanserleri 7-11 kat, gırtlak kanserleri ise 16 kat daha fazla görülmektedir.

Gırtlak kanserlerinin %84'ü sigara içimiyle ilişkilidir. Sigara içenlerde iki misli daha fazla ölümcül prostat kanseri görülmektedir. Sigara içenlerde löseminin görülme olasılığı 1,5 kat daha fazladır. Yemek borusu kanserlerinde esas neden sigara içimidir. Mesane kanserine yakalanma riski sigara içmeyenlere oranla 2-3 misli daha fazladır. Yine pankreas kanserleri de sigara içenlerde 2 misli daha fazla görülmektedir. Böbrek kanserleri ise değişik çalışmalar ile 5 misline varan oranlarda daha siktir. Genç kadınlarda rahim ağzı kanserlerinin görülme sıklığı sigara içimiyle yakın ilişkili olup 17 kat daha fazladır. Kronik akciğer hastalıklarının yine %80-90'ı sigaradan oluşmaktadır(Emri, 1994:29).

2. 2. 2. Alkol

İnsan vücuduna zararlı etkileri olan alkol, kolay ulaşılabilir olması, toplumdaki kullanım sıklığının artması ve uzun bir kullanım döneminden sonra insanı yavaş yavaş zehirlmesi nedeniyle büyük bir toplumsal tehlike oluşturmaktadır.

Etil alkol ($\text{CH}_3\text{CH}_2\text{OH}$) berrak, renksiz, keskin kokulu, yakıcı tatta, uçucu bir sıvıdır. Metil karbinol veya kısaca etanol de denir. Üretildiği hammaddeye göre hububat alkolü, buğday alkolü, melas alkolü vs. adları da alabilir. Endüstriyel alkol sınai maksatlarla kullanılan etil alkoldür. Etil alkolün elementel bileşimi %52.18 karbon, %34.78 oksijen ve %13.4 hidrojen şeklindedir. Su, eter ve çok sayıda organik sıvılarla kolayca karışabilir. Etil alkol fermantasyon ile veya kimyasal sentez ile üretilir(Pamir, 1985:1-5).

Alkol çok yaygın olarak kullanılan bir maddedir. Bağımlılık yapıcı etkisi yüksektir. Ancak alkol üretimi ve satışı yasal bir madde olduğu için insanlar bu maddeyi kullanmaktan çekinmemektedirler. Alkolizm tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, ülkemizde de en önemli sağlık sorunlarından biridir. Alkolün kalori değeri yüksektir. 1 gr alkol 7 kcal enerji sağlar. Ağız yolu ile alınan alkol mide ve ince bağırsakta hızla emilerek kana karışır. 40-60 dakika içinde en yüksek yoğunluğa ulaşır. Alkolün kana karışması kandan atılmasından çok daha hızlı olur. Alkolün %90'ı karaciğerde parçalanır. Geri kalanı da solunum havası, ter ve idrarla değişmeden atılır (Sağlık Bakanlığı, 2002:3).

İçkilerde kullanılan alkol etil alkoldür. Etil alkol, meyve ve tahıllardaki şekerden oluşur. Etil alkol birada, şarapta, votkada ve diğer alkollü içeceklerde bulunur. Alkollü bir içecek çok çabuk kana karışır. Beyindeki ve merkezi sinir sistemindeki hareket, düşünce ve davranışlardan sorumlu olan bölümlere ulaşır. Etil alkol bir “uyku hapi” gibidir. İnsanlar üzerinde zehirleyici etkisi vardır. Yani beyin aktivitesini azaltır ve vücudun biyolojik yapısını zehirler (Sağlık Bakanlığı, 2002:16).

Alkol bağımlılığı; ilk alkol kullanımının başlamasından yaklaşık 5 yıl sonra oluşur. Ancak alkol bağımlısının klinik tedaviye başvurma davranışı 15-20 yıllık bir süreç alabilmektedir. Erkeklerde alkol kullanımı yirmili yaşların başlarında başlamakta, otuzlu yaşlarda bağımlılık fark edilmekte, ancak klinik tedavi arama davranışı kırklı yaşların başlarında olmaktadır (Mırsal ve ark., 2000:82).

Alkolizm bir aile hastalığıdır. Bunun için tedavide bütün aile ele alınmalıdır. Tekrarlayıcı olarak fazla miktarda alınan alkole bağlı davranışsal bozukluktur. Alkolik bütün kötü ve zararlı sonuçlarına rağmen içmeye devam eder. Psikolojik bağımlılık safhasında kişi ruhsal ya da bedensel bir sıkıntıyı gidermek için olağandışı, aşırı alkol alma durumundadır. Bırakıldığı zaman kesilme belirtisi görülmez. Bunun bir ileri aşamasında kişide aşırı alkol alma sonucu gastrit, karaciğer yağlanması gibi bedensel bozukluklar çıkmaya baslar ve bunlar fiziksel bir bağımlılığın ortaya çıktığının belirtileridir. Daha ileri aşamada istemli denetim ortadan kalkar, içme isteği durdurulamaz bir hal alır. Bedensel bozukluklar gelişir ve alkol bırakıldığı zaman kesilme belirtileri ortaya çıkar. Bu alkole ruhsal ve fiziksel yönden bağımlılık oluştuğunun bir delili olarak karşımıza çıkar. Artık en ileri safhada kişi alkole susamış gibidir. Aşırı bir istek ve tutku ile alkol armaya baslar. Bulunca su gibi içerler. Günler, haftalar bazen de aylarca süren bu dönemleri daha sonra hatırlamayabilir. Bu son safha kişinin psikososyal yıkımının en üst düzeyde olduğu ve alkolün kişiyi adeta esir ettiği safhadır. Şiddetle tedaviye ihtiyacı olduğu bir dönemdir. Çünkü alkole bağlı ölümler ve zehirlenmeler ve kalıcı bozukluklar bu safhada oluşur.

DSÖ'nün tanımına göre alkolik, içkinin işine değil, işinin içki içme isteğine engel olduğunu düşünen kişidir. Bir Latin atasözünün dediği gibi: “Kişi önce alkolü içer, sonra alkol alkolü içer, sonunda alkol kişiyi içer.” (Sağlık Bakanlığı, 2002:11).

Anksiyete duygularını ve yaşamın sürekli zorlanmalarını alkol yardımıyla geçiştirme çabaları kişilik düzeninin giderek bozulmasına neden olur, ahlaki değerlerde ve zihinsel işlevlerde bir düşüş görülür. Dikkat toplama bellek ve yargılama yeteneklerinde bozulmalar olur. Alkole bağımlı kişi giderek sorumluluklardan kaçır, ailesiyle ilgilenmez, görünümüne özen göstermez, onurunu yitirici davranışlarda bulunabilir, iş yaşamını sürdürmekte güçlük çeker ve bu tutkusu eleştirildiğinde hırçınlaşır. Dolayısıyla alkol bağımlılığı bireysel bir sorun olmaktan öte, toplumsal bir sorun haline gelir (Geçtan, 2010:230).

Alkol bağımlılığı ile ilişkili özgün kişilik özellikleri olmasa da analistler; ego zayıflığı, kendilik değerini sürdürmedeki zorluk gibi yapısal eksiklikleri bildirmişlerdir (Akvardar, 2003:28). Alkolün oluşturduğu zararlar; gastrit, ülser, özafagus (yemek borusu) hastalıkları, pankreas iltihapları, karaciğerde yağlanma, büyüme, siroz, hepatit gibi hastalıklar, kalp yetmezliği, sinir sistemi hastalıkları, bunama, beslenme bozuklukları şeklinde sıralanabilir (Ögel ve ark., 2003).

Jellinek (1952) alkolik kişiler üzerinde yapılan psikiyatrik gözlemleri derleyerek alkolik kişilerin çoğunda ortak olan dört özellik saptamıştır.

- 1) Alkol bağımlısı kişilerde diğer insanlarla gerçek duygusal ilişki kurma güçlüğü, benmerkezcilik, olgunlaşmamış ve içe yönelik düşünce biçimleri gözlemlenir. Bu kişilerin çoğu yüzeyde insanlara dönük dost bir görünümde olsalar da dikkatli bir gözlemlerle, insanlardan ne denli kopuk oldukları kolayca anlaşılabilir. Çoğu yakınlarının davranışlarına karşı bile alıngan ve kuşkucudur.
- 2) Alkol bağımlısı kişiler sürekli depresyondadır; temelde yaşanan umutsuzluk, yalnızlık, değersizlik ve keder duygularını yüzeysel bir neşeye yadsımaya çalışırlar.
- 3) Alkole bağımlı kişiler çevrelerine de aşırı bağımlıdır. Ancak gerçek anlamda duygusal bağlar kuramazlar ve ilişkileri, bağımlılık eğilimlerinin yarattığı zorunluluktan gelişir. Temelde edilgin bir kişilik yapısına sahip olan bu

kişilerden bazıları yüz yüze geldiğinde canlı etkin ve saldırgan davranışlar göstererek edilgin yönlerini ödünlemeye çalışırlar.

- 4) Alkol bağımlısı kişiler cinsel yönden olgunlaşmamış insanlardır ve özellikle erkeklik rolüyle özdeşimlerinde ciddi bir eksiklik söz konusudur. Birçoğu edilgin-dişi rolüyle özdeşleşmeye karşı tepki geliştirse de başarılı olamaz ve karşı cinse ilginin azalmasından eşcinselliğe kadar değişebilen davranışlar gösterirler (Akt. Geçtan, 2010:230).

2. 2. 3. Kafein

Çay, kahve gibi temel içecek maddelerde bulunmasından dolayı dünyada en çok kullanılan psikoaktif maddedir. Xanthine türevleri denilen kimyasal gruptadır. Bu grupta kafeinin yanında “ ksantin, teobromin, ve teofilin” gibi türler de vardır. Kafein, kahve (*Coffea Arabica*)’de % 1, kola (cola) tanelerinde % 2 oranında bulunmaktadır. Koka bitkisinde ve Paraguay çayında da az miktarda bulunmaktadır. Çayda % 1 oranında kafein bulunur. Aynı zamanda çayda teofilin de bulunmaktadır. Bu ikisi, çayın etkisini daha da artırır. Kakaoda da teobromin denilen bir maddenin bulunmasından dolayı, çikolata türleri çocuklarda bağımlılığa neden olmaktadır.

Kafein, kahve (özel hazırlanan 100 mg/ 6 oz, neskafe 65 mg/6 oz, çay 40 mg/6 oz, kafeinli soda 45mg/12 oz), reçetesiz satılan ağrı kesiciler ve soğuk algınlığı ilaçları (25- 65 mg/ tb), uyarıcılar (100- 200 mg/tb), kilo kaybı için alınan maddeler (75- 200 mg/tb) gibi tüketim kaynaklarından alınmaktadır. Aşırı tüketim bağımlılığın bazı özelliklerini gösterebilir; tolerans, yoksunluk gibi (Köroğlu, 1994).

Kafein, sinir sistemini uyaran bir kimyasaldır. Kana mideden karışır ve etkileri 15 dakika sonra hissedilir hale gelir. Kafeinin kısa dönemde yaygın olarak hissedilen etkileri, vücudun enerji seviyesinin artması, uyanık ve dinç olma, keyif ve rahatlık hislerinde artıştır. Alınan kafein miktarının vücuttan atılması uzun saatler sürmekte, alınan miktarın sadece yarısının atılması 6 saat sonra gerçekleşebilmektedir. Bu durum, kafeinin etki süresini uzatmakta ve etki alanını genişletmektedir. Kafeinin diğer etkileri, kan basıncını, nabız atışını hızlandırmak, kas hareketlerini yavaşlatmak, nefes almayı kolaylaştırmak ve mide asit seviyesini yükseltmektir. Bu durum, vücudun stres altında verdiği tepkilere yakındır. Beyne giden kan damarlarının daralması beyne giden kan

akısını azaltır ve beynin bunu bir tehdit olarak algılamasını ve vücudu korumak için atağa geçmesini sağlar. Bu durum, uykunun ertelenmesine, stres hormonlarının ise yükselmesine neden olur. Vücut daha aktif ve daha atak hale gelir (Şentürk, 2001: 26).

2. 2. 4. Uçucu Maddeler

Son 50 yıl içinde petrokimya endüstrisi içinde olağanüstü bir gelişme olmuş, sentezlenen organik maddelerin (uçucu özellik gösteren) sayısı hızla artmıştır. Bu artışa paralel olarak ev ve endüstride yaygın olarak kullanılan uçucu maddelerin kullanımı da artmıştır ve bu maddelerin hemen hepsinin toksik etkiler oluşturma ve kötüye kullanılma potansiyelleri vardır (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2008:60-61).

Uçucu maddelerin sayıları ve türleri hızla artmaktadır. Çok değişik kullanımlarda kimyasallardır. Sınıflandırıldığında, uçucu, çözücü, yapıştırıcı maddeler olarak ele alınmaktadır. Bu maddeler arasında yapıştırıcılar (bally, UHU gibi), tiner, yağ ve leke çıkarıcılar, elbise ve cam temizleyici sıvılar, aseton, kumaş boyası, çakmak gazı, benzin sayılabilir (Ögel ve ark., 2003).

Eğer bir kişi uçucu madde alıyorsa; giysilerinde, kimyasal bir koku vardır ve alışıldık olmayan bir şekilde nefesleri kokar; sözcükleri kötü bir şekilde telaffuz eder veya dağınık bir konuşma tarzları oluşur; içkili, sersemlemiş gibi bir halde olurlar; parmaklarında ya da yüzünde normalde olmayacak boya ve diğer ürünlerin işaretleri vardır; gözleri kırmızı ve suludur, burun ve ağız çevresinde lekeler ve yaralar bulunur; mide bulantısı ve iştah kaybı görülür.

İstenen etkiyi sağlayabilmek için uçucu maddeler çeşitli yollarla solunabilmektedir. Plastik ya da kâğıt torba içine konulup oradan nefesle alınabilmektedir. Yapıştırıcıların bu şekilde alınabilmesi için bazen maddenin üzerine kolonya dökülmektedir. Sıvı maddeler mendile dökülerek solunabilmektedir. Çakmak gazlarının ise ağız içine sıkılarak alınmaktadır. Akciğerler yoluyla alınır, hızla emilir ve beyne geçer. Etkisi 5 dakika içinde başlar ve doza bağlı olarak yaklaşık 15-45 dakika sürer. Uçucu maddenin kullanımından 4-10 saat sonrasında bu madde kanda belirlenebilir. Depresif belirtiler, psikotik belirtiler, panik benzeri tablo izlenebilir.

Uçucu madde kullanımında başlıca üç faktör göze çarpar;

- Grup, akran yaş grubunun etkisiyle merak ve deneme amacı ile kullanımı.
- Uçucu maddelerin kolay temin edilebilmesi, ucuz ve bol çeşitli olması.
- Zayıf arkadaşlık ilişkileri ve ailede bozulmanın varlığı (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2008:60-61).

Uçucu madde kullanımı 7–19 yaşları arasında yaygındır. Ucuz ve bol bulunduğu için çocuklar ve ekonomik yönden zayıf olan gençler tarafından tercih edilmektedir. Bunların hemen tamamı solunum yoluyla alınır. Çözünürlükleri yüksek olduğu için beyne çok çabuk etki eder. Alımını takiben baş dönmesi, uyku hali, reflekslerde azalma ve görme bulanıklığı oluşur. Yoğun soluma durumunda oksijensiz kalma neticesinde ani ölümler görülebilmektedir. Vücutta biriktiği için akciğer, böbrek ve karaciğer yetmezliğine yol açabilmektedir. Ayrıca kalem ve silgilere verilen hoş kokular ileriki zamanlarda çocukları uçucu madde bağımlılığına sürükleyebilmektedir (Ögel, 2002:25).

Uçucu maddeler kullanıldığında neşe hali, sakinlik duygusu verebilir, bazı hayaller görülmesine yol açabilir. Ciddi bir sarhoşluk, denge bozukluğu yürüme güçlüğü, etkileri arasında sayılabilir. Beyin üstüne doğrudan toksik etki yaptığı için oldukça zararlıdır. Uçucu madde koklayanlarda ani ölümler sıklıkla meydana gelir. Ani ölümler beyin ve kalp üstüne olan etkilerden dolayı ortaya çıkar. Saldırgan ve tehlikeli davranışlar uçucu madde kullananlar arasında sık olarak gözlenir (Ögel, 2002:25).

Genellikle 6–16 yaş grubunda daha yaygın olmakla birlikte, 20–30 yaş grubunda da uçucu madde kullanan kişilere rastlanmaktadır. Yaklaşık 29 ülkede yürütülen bir çalışmaya göre yaşam boyu en az bir kez uçucu madde kullanımı Hırvatistan'da %14, Danimarka'da %7, Finlandiya'da %5, İtalya'da %9, Polonya'da %11, İsveç'te %14, Litvanya'da %15, Fransa'da %6, Yunanistan'da %8, ABD'de %20, İngiltere'de %18 olarak saptanmıştır. Brezilya'da düşük sosyoekonomik düzeyde olan öğrencilerin %24'ünün uçucu madde kullandıkları belirtilmiştir. ABD'de ise öğrencilerin %15.2'sinin uçucu madde kullandığı saptanmıştır (Alpay vd., 1990).

2. 2. 5. Esrar

Latince adı “cannabis sativa” olan hint kenevirinden elde edilen yeşilimsi bir bitki olup erkek ve dişi bitkileri ayrıdır. Esrar solunum ve kan dolaşımı ile ilgili olan beyin sapı bölgesinde pek bulunmaz, bu yüzden bu sistemlere çok etki etmez. Esrar aynı anda birkaç gruba girer. Fakat en tipik özelliği algılamaya olan etkisidir. Bu nedenle esrar hallüsinojen madde olarak sayılmaktadır. Öfori (Kişinin hoşnutluk duyduğu ve kendisini iyi hissettiği ruhsal durum) etkisi ve psikolojik bağımlılık yapar. Tüm hallüsinojenler gibi flashback (geri dönüş) etkisi de vardır. Yani maddenin etkisi geçtikten sonra da kişi maddenin etkisi altında iken yaşadığı olayları daha sonra tekrar yaşayabilir. Esrar tıbbi olarak narkotik olmamasına rağmen, bazı ülkelerde ve ülkemizde hukuki olarak narkotikler içerisinde yer almaktadır (Özden, 1992).

Esrarın yaygın kullanım şekli sigara tarzı içimdir. Yavaş tolerans yapar, alımının artması ile fizyolojik ve psikolojik tahribatı da artar. Fiziksel yoksunluğu yoktur, bağımlılık potansiyeli düşüktür. Kullanıcılarda zaman kavramı uzar, çocuksu davranışlar görülebilir, anti sosyal davranışlar yoktur.

Esrar sigara ile karıştırılıp içildiğinde, akciğerlerde bronşit ve kansere yol açması beş kat artar. Kuru öksürük, farenjit, larenjit görülebilir. Bazen panik, korku, kuşku hali ortaya çıkabilir. Testosteron düzeyini azalttığı saptanmıştır. Bellek bozukluklarına ve konsantrasyon azalmasına neden olabilir. Refleksleri bozduğu için kullanıldığı durumda araba kullanılması sakıncalıdır (Ögel, 2002).

Esrar alan kişi, önce duygularında değişiklikler yaşar. Bu değişiklikler elem ile zevk arasında gidip gelen bir konumdur. Bu konum içerisinde aynı zamanda canlılık ve uyanıklılık da görülür. Bu değişikliklerin ardından birey duygusal ve coşkulu bir yaşama dönemine geçer. Bu dönem bireye konuşma ve hareketlilik getirir. Bireyin bağlantı kurma ve düşünme özelliği hızlanır, çevreyle olan ilişkilerinde artış yaşanır. Zaten “konuşkanlığı, neşeyi, gevşemeyi, renk, ses uyaranlarına karşı duyarlılığı arttırması, esrarın en genel ve istenen etkisidir” (Şahin, 1999:23).

2. 2. 6. Eroin

Eroin afyon türevlerinden bir tanesidir. Afyon, haşhaş kozasının çentiklemek (çizmek) suretiyle akan süt gibi beyaz öz suyundan elde edilmektedir. Hava ile temas ettikçe koyulaşır ve kahverengi bir renk alır. Tadı acıdır. Kokusu keskin ve hoş değildir. Afyonun milletlerarası ismi opium'dur (Yılmaz, 2004:11).

Kenevir bitkisinin botanikteki adı “cannabis sativa” dır. Yıllık yetişen bir bitki olup, tarımı yapılmasının yanında doğada vahşi olarak yetişmektedir. Boyu 1–3 metre arasında değişmektedir. Yaprak kenarları testere gibi palmiye seklindedir.

Eroinin elde edilmesinde kullanılan en önemli kimyasal madde “Asetik anhidrit”tir. Asetik anhidrit maddesi, kuvvetli kokusu olan, hissedilebilen, renksiz bir sıvıdır. Bu madde sanayi alanında suni ipek, aspirin, bazı reçine ve verniklerin yapımında kullanılır. 1 kg. eroin elde edebilmek için 2 kg. asetik anhidrit gerekmektedir. Bunun dışında, yasadışı bir eroin laboratuvarında bulunması gereken maddeler; bol su, ısı kaynağı, cam kap ve kovalar, tartı aletleri, sodyum karbonat, hidroklorik asit, alkol, süzgeç, eter, kireç kaymağı, aktif kömür'dür (Yılmaz, 2004:17).

Ülkemizde ekimi, lisanslı ve kontrollü olarak Tarım Bakanlığı' nın gözetiminde gerçekleştirilmekte olup, yalnızca erkek kenevir (THC içermeyen) ekimine müsaade edilmektedir. İnce elekten geçen birinci esrara ülkemizde ve Orta Doğu ülkelerinde “hasis”, elde edilen ikinci esrara Amerika ve batı ülkelerinde “marihuana” denir. Geri kalan artıklara “paspal” adı verilir (Söylemezoğlu, 1999).

Eroinin kullanımı genellikle sigara veya buruna çekme yoluyla başlar. Eroinin sigara tarzında sarılıp içilmesine koreks adı verilir. Bir süre sonra burunda hasara yol açması ve sigara şeklinde içilmesinin vücut ihtiyacını karşılayamaması (sigara tarzı içimde eroinin % 75'i tahrip olur) sebebiyle ileri aşamalarda damar yoluyla alınmaya başlanır. Etkisi alındıktan kısa süre sonra başlar ve 4–6 saat sürer. Öfori(Kişinin hoşnutluk duyduğu ve kendisini iyi hissettiği ruhsal durum), ağrı hissini kaybı, kalp ve solunum hızında yavaşlama, yüz kızarması, kan basıncında artma görülür (Ögel, 2002:26).

Eroin, alındıktan kısa bir süre sonra etki göstermeye başlar. Etkisi 6-8 saat sürer. Gevşeme, ağrı hissinin kaybolması, kalp ve solunum hızının yavaşlaması, göz bebeklerinin küçülmesi, yüz kızarması, konuşma ve hareketlerde yavaşlama görülür (Ögel ve Ark. 2003:21).

Eroin kısa bir süre kullanım devresinden sonra, kesin bağımlılık yapan bir uyuşturucu türüdür. Vasat bir bağımlının 4-6 saat arayla uyuşturucu alması gerekmekte, günlük tüketimi ise 50 mg civarında olmaktadır. Bir eroin bağımlısı ilk 3 ay içerisinde iradesini kullanarak tedavi olabilir. Bu kişilerin iyileşme şansı %10 civarındadır. Bir yıl sonrasında ise bu şans %1'lere düşmektedir (Yılmaz, 2004:18-19).

2. 2. 7. Kokain

Kokain Güney Amerika'nın kuzeylerinde yetişen "Erythroxylan coca" denilen bitkinin yapraklarından elde edilen bir alkaloiddir. Uyarıcı etkisi yerli halk tarafından uzun süredir bilinmekte olan bitkiden 1860'da Nieman ve Wohler tarafından izole edilmiştir (Babaoğlu, 1997). 1880 yılında ise lokal anestezi (bölgesel ağrı kesici) olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yumuşak içki olan coca-cola'da 1903 yılına kadar "koka" kullanılmıştır. 1884'de Sigmund Freud kokainin ruhsal etkilerini incelemiştir. 1914'de bağımlılık yaptığı için Amerika'da uyuşturucu madde olarak tanımlanmıştır. Kokainin etkisi vücutta çabuk belirir, bir saat gibi bir sürede de kaybolmaya başlar. Alımı genelde burun, damar ve sigara yoluyla olur. Kokainin psikolojik bağımlılık yapıcı etkisi tek bir kullanımla bile başlayabilir. Bunun nedeni davranışların hemen bütün alanlarında pozitif güçlendirici olarak algılanışdır (Ögel ve ark., 1997).

Kokainin kullanma şekilleri; toz halinde buruna çekme, damara zerk (enjeksiyon), kokain-eroine karışımının deri altına zerk'dir. Yılda 1200-1900 kg. kokain tıbbi kullanım için meşru olarak imal edilirken, bundan kat kat fazlası kaçakçılar tarafından yasa dışı amaçlar için üretilmekte ve pazarlanmaktadır (Yılmaz, 2004:24-26).

Kokain uyarıcı etki gösterir, alındıktan hemen sonra başlayıp yarım ila bir saat içinde etkisi sonlanır. Öfori (Kişinin hoşnutluk duyduğu ve kendisini iyi hissettiği ruhsal durum), kendini iyi hissetme, canlılık, haz duygusunda artma, anksiyetenin kaybolması, kendine güven artışı, cinsel aktivite artışı gözlenir, yoğun terleme olur. Beden ısısı ve

kan basıncı artar. Kokainin etkisi geçtikten sonra şiddetli depresyon, anksiyete, ve durgunluk hali yaşanır. Çok hızlı tolerans gelişir ve bağımlılık potansiyeli yüksektir (Ögel, 2002:29).

Merkezi sinir sistemini uyarıcı etki yapan kokain burun yoluyla alındıktan sonra merkezi sinir sistemini uyarır. Kalp vuruşları artar. Kan basıncı ve solunum hızlanır. Cinsel duygular artar. Aşırı bir neşe ve taşkınlık hali yapar. Alınan miktar çoğaltıldığında idrak yanılgıları ve dokunma halüsinasyonları ortaya çıkar. Deri altında böcekler, kurtlar yürüdüğünü hissederler. Şiddetli bağımlılık etkisi olan kokainin 30-60 dakika içinde etkisi kaybolduğundan tekrar kullanmak isteği doğar. Burna çekildiği gibi, deri altına veya damara enjeksiyon yolu ile veya sigara gibi kullanılabilir. Kokain, beyin damarlarında tıkanma, beyin kanamasına neden olabilir, solunum durabilir, ölüm meydana gelebilir. Yoğun bir şekilde kullanımdan sonra, hezeyan psikoz tabloları ortaya çıkabilir. Ağır durumlarda, yönelim bozukluğu ile organik psikoz oluşabilir (Kasatura, 1998:104)

2. 2. 8. Amfetaminler

Kokain benzeri uyarıcı bir maddedir. İlk defa 1887 yılında bulunmuştur. Tıbbi olarak benzendin adı ile 1937 yılında narkolepsi (aşırı uyuma isteği) hastalığının tedavisinde kullanılmıştır. Amfetaminler, merkezi sinir sistemine uyarıcı etki yapan sentetik maddelerdir. Bundan dolayı da bu maddeler, uyarıcı etkilerin yanında halüsinojen etkiler de gösterirler. Kimyasal olarak da amfetaminler, türevleri olduğu için, amfetamin grubunda gösterilirler. Bunlardan en bilinenleri ecstasy, eve, mmoa ve stp'dir. Fizyolojik bağımlılığı az, fakat tolerans yapan bir maddedir. Psikolojik bağımlılığında da kişi, maddeden aldığı etkinin aynı olması için bir sonraki kullanımında dozunu bir öncekine göre artırır. Dozun artması fizyolojik bağımlılığın artmasına, aynı zamanda fizyolojik ve psikolojik tahribatının belirginleşmesine neden olur. Amfetaminler tıpta narkolepsi, aşırı yeme ve hiperaktif çocukların tedavisi için kullanılan bir maddedir. Fakat zamanla kötüye kullanımı artmıştır. Bu sebeple, dünya ülkelerinde satışına sınırlandırmalar getirilmiş, bazı ülkelerde de yasaklanmıştır. Günümüzde halen tıpta kullanılan ilaçlar arasındadır. Diğer etkileri kokainle aynıdır. (Babaoğlu, 1997).

Amfetamin türü ilaçlar etki sürelerinin kısalığına ve fizyolojik bağımlılık yapmamalarına karşın, bedenin kısa sürede direnç geliştirmesinden ötürü giderek artan miktarda alınırlar. Bu miktar belirli bir düzeyi aştığında göz bebeklerinin genişlemesi, yoğun terleme, kan basıncının yükselmesi, iştah azalması, hızlı konuşma, şaşkınlık ve uykusuzluk gibi belirtiler ortaya çıkar. İlacın uzun süre kullanıldığı bazı durumlarda ise bu belirtilerin yanı sıra, denetimin yitirilmesi nedeniyle suç niteliğinde davranışlar ve intihar girişimleri, bazen de belirtileri paranoid şizofreniyi andıran amfetamin psikozu görülebilir (Geçtan, 2010:240).

2.2.9. Ecstasy

MDMA(3–4 metilendioksimetamfetamin) adı verilen bir amfetamin türevidir. Hem hallüsinojenik, hem amfetamin benzeri etki gösterir. Ağız yoluyla daha çok eğlence yerlerinde, partilerde alınır. Etkisi 20–60 dakika içinde başlar ve 4–6 saat sürer. Canlılık, hareketlilik, enerji artışı, karşı cinse yakınlık, güven duygusu, sıcaklık, algı değişiklikleri görülebilir.

Beden ısısında, kan basıncında, nabızda artma; sıvı kaybı, terleme, ecstasy kullanmadan hiçbir şeyden zevk alamama gibi yan etkileri vardır. Karaciğer yetmezliği, koordinasyon bozukluğu görülebilir. Astım, hipertansiyon, depresyon ve epilepsi hastaları kesinlikle kullanmamalıdır. Yoksunluk belirtileri arasında boşluk duygusu, yorgunluk, baş ağrısı, baş dönmesi bildirilmiştir. Orta derecede tolerans gelişir ve bağımlılık potansiyeli düşüktür (Catalano ve ark., 1992).

Bu uyuşturucu, dans kültürünün bir parçası haline gelmeye başlamıştır. Tekno müzikle dans etmek üzere çılgın partilerde bir araya gelen gençler, bu uyuşturucunun transa geçmeye yardımcı olduğunu, halüsinasyon görmeyi sağladığını ve bütün gece süren çılgın partilerde uyku gelmesini engellediğini fark etmiştir. Ecstasy, en çok kullanılan dans uyuşturucusu olmuş, bunu LSD gibi diğer halüsinojenler izlemiştir (Pınarcı ve Ark., 2006:36).

Ayrıca, pek çok gencin ecstasy kullanımından sonra LSD gibi halüsinojenler ve kenevir ve eroin gibi diğer uyuşturuculara geçiş yapabileceği yolundaki kaygılar

artmaya başlamıştır. Nitekim ülkemizde görülen uyuşturucu yakalamalarının büyük çoğunluğunda, esrar ve ecstasy sıklıkla aynı olayda görülmeye başlanmıştır.

Ecstasy, genellikle çeşitli şekillerde tablet olarak satılır. Bu tabletlerin üzerinde çeşitli baskılar bulunur. Logo denilen bu işaretler değişik şekillerde olabilmekte ve Pazar kitlenin isteğine göre hazırlanmaktadır. Uyuşturucu piyasasında satılmak amacıyla küçük paketler hazırlanmıştır. Paketlerde kaçar adet tablet bulunacağı genellikle talebe göre değişmektedir(Pınarcı ve Ark., 2006:39-40).

Ağızdan kullanımı tehlikesiz görülmekle birlikte, bir tek tabletin bile ölüme yol açabileceği bilinmektedir. Ayrıca sağlık uzmanları, bu maddelerin Merkezi Sinir Sistemine ve vücuda olan zararlarını sürekli olarak bildirmektedirler.

Merkezi sinir sistemini uyan, amfetamin türevi, halüsinasyonlara sebep olabilen sentetik bir uyuşturucudur. Piyasada tablet, kapsül, toz ve sıvı formları mevcuttur. İlk olarak çече sineği gibi böcekler soktuğunda insanları uyku halinden kurtarmak için 1912 yılında üretildiği bilinen Ecstasy' nin madde olarak kullanımı, ilk kez 1985 yılında Hollanda' da rapor edilmiştir. Kullanımı, 1980' li yıllarda kısmen genç insanlar arasında ev müzik kültürünün yaygınlaşması ile birlikte hızlı bir yükselişe geçmiştir(Kaçakçılıkla Mücadele Dairesi Başkanlığı, 2003).

2. 2. 10. LSD

Sanrılara yol açan bir kimyasal madde olan LSD ilk kez 1938'de İsviçre'de Sandoz laboratuvarlarında kimyager Hoffman tarafından biresimsel olarak elde edilmiştir (Geçtan, 2010:240).

LSD (Lizerjik asit dietilamit) bilinen en yoğun halusinojenlerdendir. Küçük dozlarda dahi saatler süren etkileri mevcuttur. Tatsız ve kokusuz bir madde olan LSD çavdar ve diğer tahıllarda yetişen bir tür mantardan, ergot bitkisinin bir bileşiği olan, lizerjik asitten üretilir.

LSD genellikle ağızdan oral olarak alınır. Bazen tablet ya da jelatin formlarında bulunsa da, LSD genellikle “kağıt parça asit” olarak satılmaktadır. Bu form tipik olarak kurutma kâğıdının LSD içinde ıslatılıp küçük kare parçalara bölünmesiyle elde edilir.

LSD etkisi altındayken yaşanan duygusal tepkiler aşırı pozitif ile aşırı negatif arasında değişebilir. Bazı kişiler kendilerinin daha fazla farkına vardıklarını ve LSD etkisinde yaşananların dinsel törenlerde yaşanan etkileşimlere benzediğini belirtmişlerdir. Vücuttan ayrılma hissi de ortak tecrübelerdendir. Gözlemlenen kısmen hafif etkiler gözbebeklerinin küçülmesi; kalp atışı, kan basıncı ve vücut sıcaklığının artması, terleme, iştah kaybı, uyku, ağız kuruması ve titreme olarak belirtilmektedir. Aşırı dozdan ölüm riskine neredeyse hiç rastlanılmamıştır. LSD maddesinin risklerini tamamen ortadan kaldırmak için hiç kullanmamak gerekir (Ercan, 2005:69).

LSD yaşantısının en önemli belirtisi, duyu organları aracılığıyla algılamının yoğunlaşmasıdır. Objeler olduklarından daha net keskin ve parlak bir nitelik alır; o zamana değin hiç algılanmamış boyutlar ve renkler görülür, olağan dışı sesler duyulur. LSD altında çıkan ilginç bir olguda “insanlıkla özdeşleşme”dir. Bu tüm insanlığın sevgi, yalnızlık ve keder gibi duygularını paylaşmayı ve yaşamayı içerir (Geçtan, 2010:241).

2. 3. Madde Bağımlılığının Nedenleri

Araştırmalar (Şahin, 2007:18-19; Ögel ve ark., 2004:112-118) gençlerin en çok merak nedeniyle madde kullanmaya başladığını göstermektedir. Arkadaş baskısı ikinci önemli etkidir. Bir arkadaş grubunda yapılan ısrara çoğunlukla dayanılamamaktadır. Ergen arkadaş grubunun dışında kalma, onlardan farklı olma korkusu yaşamaktadır. Ayrıca gençler sorunları çözmek için başka yol kalmadığına inandıkları zaman madde kullanımına daha fazla yönelmektedir (Ögel, 2001:78).

Aynı zamanda pek çok ergen depresyon, endişe veya stres duygularından geçici olarak kurtulmanın bir yolu olarak uyuşturucu kullanmakta ve bunu bir tedavi yöntemi olarak algılamaktadır. Uyuşturucu maddeler, ümitsiz ve içinden çıkılmaz gibi görünen durumların üstesinden gelmekte kullanılan bir ilaç gibi algılanırlar. Uyuşturucu madde kullanımı aynı zamanda yakın arkadaşlar arasındaki şiddet olaylarıyla ilgili olan önemli bir faktördür ve ergenin ilişkilerini doğrudan etkiler. Uyuşturucu madde kullanımı

genellikle akıl sağlığı problemlerini de beraberinde getirir. Bunun yanı sıra davranış bozukluğu, dürtü kontrol problemleri, öfke ve anti sosyal davranış gibi şiddetle ilgili olan ciddi davranış sorunlarıyla da bağlantısı bulunmaktadır (Flannery, 2006:115).

Kişinin bağımlılık yapan maddeleri kullanmaya başlamasında, ailesinin büyük bir rolü vardır. Öyle ki insanın; sevmek, sevilmek, kendisi ve başkaları için değerli olmak gibi iki önemli gereksinimi vardır. Sağlıklı bir kişilik gelişmesi için, kişinin daha çocuk iken, aile içerisinde bu gereksinimlerinin doyurulması ve ilerde bu gereksinimleri kendi kendine giderebilme yeteneğinin gelişmesine olanak sağlanması gerekir(Şahin, 2007:18-19).

Çocuğun ve gencin alkol ve madde alt kültürüne yönelmesine yol açan aile yapılarında şu özellikler bulunur; anne ya da babanın ya da her ikisinin alkol ve madde kullanması bağımlı olması, anne-babanın ayrı olduğu boşanmış ya da parçalanmış aileler, anne ya da baba merkezli aileler, anne-babanın sürekli olarak tartıştığı kavga ettiği aileler, zengin çevrede yaşayan orta halli aileler, çocuğa yeterli sevgi veremeyen sadece maddi görevlerini yerine getiren aileler(Ekşi, 1999:182).

Günümüz ergenleri, akran gruplarında, geçmiş dönemde yaşayan ergenlerden daha çok zaman geçirmektedirler. Pek çok ergen arkadaşlarının madde kullanmama yönündeki baskılarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Ancak ergenler, alkol kullanma konusunda akranlarından baskı geldiği ve bu baskının ergenlik yılları boyunca arttığı yönünde ciddi ölçüde bildirimde bulunmaktadırlar (Steinberg, 2007:191-192).

Yasal olmayan bağımlılık yapıcı maddelere ulaşmak zordur ve birey bu maddeleri temin ettiği takdirde zaten yasaya göre suç işlemiş olmaktadır. Bu durum karşısında kabul gören gerçek şu ki; yasal olmayan ve bağımlılık yapan maddelerin kullanılmasında, belki de en önemli basamağı yasal bağımlılık maddeleri oluşturmaktadır (Balcı, 2009).

Sosyal nedenler olarak bağımlılık yapan maddelere ulaşabilirliğin kolay olması, akran grubunun oluşturduğu sosyal baskı, farklı kültür ve sosyal değerlerle

karşılaşmanın etkileri, aşırı işsizlik problemi ile aşırı rahat yaşam tarzının etkileri, medyanın etkisi ve kamu görevlilerinin yozlaşmasıdır (Vidal, 1998:11-20).

İçli'ye (1999) göre madde bağımlılığına neden olan faktörler arasında; kişilik yapısının, aile içi ilişkilerin, çocuğun toplumsallaşma sürecinin, ailenin sosyo-ekonomik statüsünün, kişinin çevresinde madde kullananların varlığının, maddenin elde edilebilme kolaylığının dışında merak, teşvik ve yeni zevkleri tatma isteği sayılabilir (İçli, 1999).

Ancak, uyuşturucu madde bağımlılığının oluşmasında ise kişilik, kişiliğin gelişmesindeki bedensel ve ruhsal çok yönlü oluşum, uyuşturucu madenin cinsi, tesiri, temin edilmesindeki kolaylık, kişinin toplumsal ilişkileri, almış olduğu eğitim, aile ilişkileri, yetiştirilmesi, okul, meslek öğrenme gibi etkenler önemli bir yer oynamaktadır (Bektaş, 1991:16).

Aile Araştırma Kurumu (1997) tarafından, 1996 yılında Bakırköy Akıl Vakfı' na yaptırılan ve genelde insanların bağımlılık yapan maddeleri neden kullandıklarını belirlemeyi amaçlayan anket çalışmasında, bağımlılar arasında;

- %68' inde ailevi sorunların,
- %74,2' inde arkadaş etkisinin,
- %69,8' inde çevre etkisinin,
- %63,9' inde merak,
- %71,1' inde sorunlar ile başa çıkmak,
- %68,8' inde zayıf iradeli olmak,
- %40,2' inde yasalara karşı koymak,
- %44,8' inde ise toplum dışına itilmek, madde kullanımında en önemli etkenler olarak saptanmıştır (Şahin, 2007:18-19).

Çocuklar ve gençler aileden, okuldan ve bilhassa arkadaş çevresinden mutlak suretle etkilenir. Arkadaş çevresinde kabul görmek ve merak duygusunu bastırabilmek için akran grubu içerisinde baskı altında kaldığını hissedene birey, o gruba dahil olabilmek için madde ile tanışabilmektedir. Ayrıca yine akran grubu içerisinde bulunan çocuk veya genç, büyük olabilmek, büyükler grubuna karışmak maksadıyla madde ile tanışabilmektedir. Bireyin, akran grubunun meydana getirebileceği bu risklerden

korunması, madde ile tanışmaması, bu yöndeki merak duygusunun da doğru bilgiler ile giderilmesi, aile ve okul eğitimi ile sağlıklı olarak kuracağı bağ ile mümkün olacaktır (Saraçlı, 2007).

Madde bağımlılığı ile mücadelede ise bağımlılığa neden olan sebeplerden bir tanesi; kişilerin sahip olduğu yanlış yargılardır. Bu yargılar kişilerin anne babalarından, çevrelerinden, arkadaşlarından veya başka kaynaklardan oluşabilir. Kaçakçılık ile mücadele çerçevesinde güvenlik güçlerince gerçekleştirilen faaliyetler neticesi elde edilen bilgiler bunu desteklemektedir. Uyuşturucu madde kaçakçılığı ve madde bağımlılığı konusu ile ilgili kayıtlara geçen şahısların genel itibari ile aynı şahıslar olması göstermektedir ki, madde bağımlılığı öğrenilmiş bir davranıştır. Dolayısı ile madde bağımlılığı ile tutum arasındaki ilişki önemlidir (Aksoy, 2006:75).

2. 4. Madde Bağımlılığı İle İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırma konusuyla ilgili yurtiçi ve yurtdışında yapılmış olan ilgili araştırmalar yer almaktadır.

2. 4. 1. Yurt İçinde Yapılmış Araştırmalar

Türkiye’de Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ile ilgili yapılan araştırmalar son yıllarda hızla artmaktadır. Türk literatüründe de ilköğretim, ortaöğretim ve üniversite öğrencilerinin madde kullanımları ile ilgili çalışmaların son yıllarda arttığı görülmektedir.

Uluğ tarafından 1991 yılında lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada; alkol dışı herhangi bir maddeyi yaşam boyu en az bir kez kullanmış olma oranı %2.6 iken, bu oranın 1995 yılında benzer bir örnekleme %7’ye çıktığı belirtilmektedir. Çalışmalardaki yöntem ve örneklem farklılıkları nedeniyle tam bir karşılaştırma yapılamasa da hastane başvuruları, polis ve mahkeme kayıtları, yakalanan madde miktarı ve madde alımına bağlı ölümlerdeki artış gibi verilerin, ülkemizde de madde kullanımı ve ilişkili bozuklukların yaygınlığının son yıllarda önemli bir düzeyde arttığını gösterdiği ifade edilmektedir (Uluğ, 1998:27).

Arman (1993) tarafından yapılan “Uçucu Madde Bağımlılarının Sosyo-Demografik Özelliklerinin ve Ailelerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarının İncelenmesi” konulu araştırma 1992 yılında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi servisinde yatan 35 uçucu madde bağımlısı üzerinde gerçekleşmiştir. Araştırmada bağımlıların özelliklerini belirlemek amacıyla bir sosyo-demografik ölçek ile bağımlıların ailelerini algılayış biçimlerini belirlemek amacıyla, algılanan anne-baba davranışları envanteri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, uçucu madde kullanan çocukların büyük bir çoğunluğunun arkadaş çevresinin teşviki ile madde kullanmaya başladıkları, uçucu maddelerin ucuz ve temini kolay olduğu için kolay bir şekilde elde edildiği, kullanan kişilerin genelde uçucu maddelerin kullanıldığı işyerlerinde çalıştıkları, ailelerinin sosyo-ekonomik seviyelerinin düşük olduğu, anne babaların bir kısmının boşanmış ya da ayrı yaşamakta olduğu bulgulanmıştır.

Ögel ve Arkadaşları (1998) tarafından yapılan “Gençler Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı ile Özelliklerinin Değerlendirilmesi-SAMAY 98” adlı araştırmada, gençler arasında madde kullanım yaygınlığı, kullanıcıların özellikleri ve kullanıcıların bağımlılık yapan maddeye ilişkin tutumları ile bilgi düzeyleri incelenmiştir. Bu çalışma Adana, Ankara, Antalya, Denizli, Diyarbakır, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Malatya, Muğla, Sivas, Trabzon ve Van illerinde bulunan, 15-17 yaşları arasında olan 8674’ü kız, 9846’sı erkek olmak üzere, lise 2.sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular aşağıda yer almaktadır;

Öğrencilerin %22’sinin günde en az bir kez sigara içtikleri, Eskişehir, Diyarbakır ve Van’ da sigara kullanımının yüksek düzeyde olduğu, Adana, Ankara ve Malatya’ da ise düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Malatya’ da yaşam boyu sigara kullanma oranının %59,1, son iki ayda en az bir kere sigara kullanma oranının %43,2, son otuz günde sigara kullanma oranının ise %72,3 olduğu tespit edilmiştir. İzmit, Muğla, Erzurum, Antalya’ da, alkol kullanımı, diğer illere göre daha fazla, Diyarbakır, Malatya, Sivas’ da alkol kullanımının daha düşük olduğu, Malatya, Erzurum ve Van’ da öğrencilerin çoğunlukla alkollü içkilere ulaşabilmeyi çok zor olarak gördükleri belirtilmiştir. Bağımlılık yapan maddeler içerisinde, sigara ve alkolden sonra, ülkemizde en çok kullanılan maddelerin uçucu maddeler olduğu ve bu maddelerin Muğla, Kocaeli, Sivas, Eskişehir ve İzmir’ de yüksek düzeyde kullanıldığı, Malatya, Ankara, Adana’da

ise diğer illere göre daha düşük olduğu gözlenmiştir. Esrar kullanımının, İzmir, İstanbul, Muğla ve Antalya’ da daha sık görüldüğü, Malatya, Erzurum, Trabzon, Ankara ve Sivas’da ise diğer illere göre daha az olduğu, yaşam boyu esrar kullanımı en az olan ilin %0,5 ile Malatya olduğu, eroin maddesi kullanımının, Muğla, Antalya, Adana ve İzmir’ de yüksek oranda, Erzurum, Malatya, Diyarbakır ve Trabzon’ da ise düşük oranda olduğu saptanmıştır.

Ecstasy kullanımı Mersin, Muğla, Adana, Antalya, Denizli, İzmir, İstanbul’da daha sıklıkla görülürken, Diyarbakır, Van, Erzurum, Malatya ve Trabzon’da daha az olduğu belirlenmiştir. Bağımlılık yapan maddeleri kullanım yaşı, sigara için ortalama 14, uçucu maddeler için ortalama 15 olup, alkol ve esrar için diğer maddelere oranla yaş düzeyi daha küçüktür. Madde bağımlısı olan öğrenciler, olmayan öğrencilere göre daha fazla oranda parçalanmış ailelerden gelmektedir. Madde denemiş ve denememiş öğrenciler arasında, anne-babaların eğitim düzeyi açısından anlamlı fark görülmüştür. Madde denemiş öğrencilerin, babaları çoğunlukla ilkokul mezunudur. Madde kullanmış öğrencilerin, kullanmayanlara göre anne veya babaları ile sorunlarını daha az paylaştıkları, aileleri ile çok farklı düşünceye sahip oldukları şeklinde bir görüş besledikleri belirlenmiştir (Ögel, 2001:104-176).

Yağcı tarafından, ortaöğretim kurumlarında görev yapan yöneticiler, rehber öğretmenler ve sınıf rehber öğretmenlerinin uyuşturucu madde kullanımı ile mücadelede etkililik düzeylerine ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacı ile yapılan araştırmada; eğitimcilerin uyuşturucu madde bağımlılığı konusunda ciddi bilgi gereksinimleri olduğu ve okullarda uyuşturucu ile mücadele etkinliklerine yeterince önem verilmediği belirtilmektedir (Yağcı, 1999).

Ögel ve Uğuz’un (2001) yaptığı bir araştırmada, Türkiye’de ilköğretim ve ortaöğretim gençliği arasındaki esrar kullanım yaygınlığı incelenmiştir. Araştırmaya Türkiye’nin farklı coğrafi bölgelerinden seçilen Adana, Diyarbakır, Eskişehir, Mersin, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Sivas ve Trabzon olmak üzere toplam 9 il dahil edilmiş ve 12.270 ilköğretim, 11.989 ortaöğretim öğrencisi çalışmaya alınmıştır. İlk olarak esrar deneme yaşı, ilköğretimde 12.8 ± 1.6 yıl olarak tespit edilirken, ortaöğretimde 13.8 ± 1.9 olarak saptanmıştır. Esrar kullandığı belirlenen öğrencilerde sigara ve alkol

kullanımının yaygın olduğu belirlenmiştir. Yaşamı boyunca hiç esrar kullanmayan ilköğretim öğrencilerinin %3.3'ü arkadaşlarının esrar kullandığını belirtirken, esrar kullananların %73.3'ü arkadaşlarının esrar kullandığını ifade etmişlerdir. Ortaöğretim öğrencileri içinde esrar kullananların %68.2'si kullanmayanların %8'i arkadaşlarının esrar kullandığını belirtmiştir. Araştırma sonucunda esrar kullanımında aile ve çevre faktörünün önemli bir unsur olduğu vurgulanırken, esrar kullananlarda diğer maddelerin kullanımının yaygın olduğu ve esrar kullanım yaşının gün geçtikçe düştüğü belirtilmiştir.

Berkem, İpek ve Arkadaşları (2002) tarafından yapılan “Öğrenciler Arasında Madde Kullanım Yaygınlığının ve Özelliklerinin Belirlenmesi” konulu araştırmanın amacı; örgün eğitimde ergenlik dönemine denk düşen ilköğretim ikinci kademe ve lise öğrencileri arasında; bağımlılık yapıcı maddelerin (Sigara, alkol ve uyuşturucu maddeler) kullanım yaygınlığının saptanması, bu maddelerin kullanımına ilişkin olan faktörler ile öğrencilerin bu maddelere ilişkin tutumlarının belirlenmesi ve bu konuda yapılacak mücadele için gerekli temel verilerin elde edilmesidir. Araştırmanın örneklemini Bursa ili Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer ilçelerindeki 56 okulda okuyan 1412 öğrenci oluşturmuştur.

Araştırmada elde edilen bulgular şunlardır: Anne ve babaların birlikte/ayrı yaşama durumları ile öğrencilerin uyuşturucu madde kullanma durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Uyuşturucu madde denemiş olan öğrenciler, deneme nedenlerinin başında %20.8'lik bir oranla “bilmeden” denediklerini ifade etmişlerdir. Diğer nedenler ise %26.6'lık oranla “merak” ve %19 oranla “arkadaş teklifi” olarak belirlenmiştir. Öğrenciler uyuşturucu madde kullanımının zararları konusunda sorulara %71.8 oranında doğru cevap vermişlerdir. Uyuşturucu madde kullanan bireylerde görülebilecek değişiklikler konusundaki sorulara ise %71.3 oranında doğru cevap vermişlerdir. Öğrencilerin ailelerinde, okullarında ve arkadaş çevrelerinde, bağımlılık yapan maddeleri kullanan kişilerin olması ile öğrencilerin bu çevredeki kullanılan maddeyi kullanmaları arasında ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin yakın çevresindeki kişilerin bağımlılık yapan maddeleri kullanmasının, öğrenciler için risk oluşturacağı vurgulanmıştır. Öğrenciler arasında en yaygın kullanılan madde %55.2'lik oran ile haptır.

Ögel ve arkadaşlarının (2004), 2001 yılında 9 ayrı ilde 11.989 ilköğretim ve 12.270 ortaöğretim öğrencisi (10-12 ve 15-17 yaş grubu) ile yaptığı araştırmada, ilköğretim grubunda yaşam boyu madde kullanım yaygınlıkları esrar için %0.4, uçucu madde için %3, diğer uyuşturucu ve uyarıcı maddeler içinse %0.4 bulunmuştur. Ortaöğretim öğrencilerinde bu oranlar esrar için %3, uçucu maddeler için %4.3, eroin için %2.1, ekstazi için 1.3 ve kokain içinse %1.2'dir.

Ögel ve arkadaşlarının 2005 yılında yaptıkları araştırmada İstanbul'da 10. sınıf öğrencilerinin tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığını saptayarak daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma İstanbul'da onuncu sınıf öğrencileri arasında yapılmıştır. Çok basamaklı küme örnekleme yöntemi ile seçilen 43 okulda araştırma yürütülmüştür. Karşılaştırmaya olanak sağlamak amacıyla 2001 yılında yine İstanbul'da yapılan araştırmaya benzer örneklem seçimi yapılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda yaşam boyu en az bir kez tütün kullanım yaygınlığı %37, alkol kullanım yaygınlığı %51.2 olarak bulunmuştur. Bu oranlar uçucu madde için %5.9, esrar için %5.8, flunitrazepam için %4.4, benzodiazepinler için %3.7, ekstazi için %3.1 ve eroin için %1.6 olarak saptanmıştır.

Yaşam boyu en az bir kez tütün, alkol ve madde kullanımı riski cinsiyete göre karşılaştırıldığında erkeklerin tüm maddeler için kızlardan daha fazla risk taşıdığı görülmüştür. Tütün ve alkol kullanımının düşük geliri olan ailelerin çocuklarında daha yüksek, özel okula gidenlerde tütün kullanımının daha fazla, diğer okullara gidenler de alkol ve eroin kullanımının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bulunabilirliği en zor olan madde olarak eroin ön plana çıkmıştır. Herhangi bir madde kullanan öğrencilerin yarıya yakını ilk kullandıkları maddeyi bir aile büyüğünden aldıklarını belirtmişlerdir. Sonuç olarak 10. sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol dışındaki maddelerin yaşam boyu en az bir kez kullanım yaygınlığının arttığı görülmektedir. Daha önce yapılan çalışmaların aksine tüm sosyoekonomik düzeylerde madde kullanım yaygınlığının benzer olduğu gözlenmiştir. Ailenin madde kullanımı hakkındaki düşünceleri ve tutumunun önemli bir risk göstergesi olduğu belirlenmiştir (Ögel ve ark., 2005:18).

Aksoy'un (2006) yaptığı araştırmada Malatya il merkezinde bulunan liselerde öğrenim gören gençlerin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları, buna etki eden değişkenlerin neler olduğu, anne babaların çocuklarına karşı gösterdikleri "demokratik",

“otoriter” ve “koruyucu” tutumları ile lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin olumsuz tutumlarını destekleyici tedbirlerin alınması, olumlu tutumlara ilişkin ise zihinlerde oluşan yanlış yargıların giderilerek bu maddelere karşı olumsuz görüş beslemeleri için gerekenlere ilişkin öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; Malatya ilinde liselerde okuyan öğrencilerin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumlarının olumsuz olduğu görülmüştür. Lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumlarında cinsiyet, yaş ve sınıf düzeyi açısından anlamlı farklılıklar görülmüştür. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre bağımlılık yapan maddelere ilişkin daha olumlu bir görüşe sahip oldukları belirlenmiştir. 15 yaş ile 19 yaş arasında bulunan öğrencilerden yaşları büyük olan öğrencilerin bağımlılık yapan maddelere ilişkin daha olumlu bir tutuma sahip oldukları görülmüştür. Sınıf düzeyi açısından lise 1., lise 2. ve lise 3. Sınıf öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları arasında sınıf düzeyi yüksek olanlar lehine anlamlı fark bulunmuştur. Lise öğrencilerinin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumlarında anne ve babalarının birlikte yaşayıp yaşamaması, onların öğrenim düzeyi, meslekleri, kardeş sayısı açısından anlamlı farklılık bulunmamıştır.

Aynı sene yayınlanan bir başka çalışmada Çelik (2006) ise; Elazığ il merkezinde görev yapan ortaöğretim öğretmenlerinin madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadelede rolleri ve önemi incelemeye çalışmıştır. Madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadelede önemli görev ve sorumluluğu üstlenen ortaöğretim öğretmenlerinin bu mücadelede karşılaştıkları problemler karşısında oynayacakları rollerin tespitine çalışılmıştır. Araştırmada öğretmenlerin alışkanlık alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında cinsiyet, okul türü, eğitim düzeyi ve yaş değişkenlerine göre anlamlı farklılık bulunmazken, mesleki kıdem değişkenine göre anlamlı farklılık belirlenmiştir. Öğretmenlerin mücadele alt boyutuna ilişkin görüşleri arasında cinsiyet, eğitim düzeyi, mesleki kıdem ve yaş değişkenlerine göre anlamlı farklılık bulunmazken, okul türü değişkenine göre anlamlı farklılık belirlenmiştir. Risk, eğitim ve sorumluluk alt boyutuna ilişkin öğretmen görüşleri arasında cinsiyet, okul türü, eğitim düzeyi, yaş ve mesleki kıdem değişkenlerine göre anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Akyar (2007) tarafından yapılan araştırmanın amacı ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenlerinin ve idarecilerinin okullardaki madde bağımlılığını önlemedeki rollerini belirlemek, bu rollerin cinsiyet, yaş, kıdem, branş, öğrenim durumu, öğretmenlik mesleğini seçme nedeni, bağımlılık yapan maddeleri kullanıp kullanmama durumu ve bağımlılık yapan maddeler ile ilgili uzman kişi ve kurumlardan bilgi almak isteyip istememesi gibi değişkenlerle anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemektir.

Bu araştırma ile madde kullanımı ve bağımlılığına ilişkin ilköğretim ve ortaöğretim öğretmenlerinin ve idarecilerinin okullardaki madde bağımlılığını önlemedeki görüşlerinin alınması ve bu görüşlere dayalı olarak karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Alışkanlık alt boyutuna ilişkin bulgular değerlendirildiğinde; madde bağımlılığı ile mücadelede okul idaresinin eksikliği konusunda görüşlere kısmen katıldıkları, şiddet içerikli filmlerin özendirici olduğu, bağımlılık yapan maddelere ulaşmanın kolay olmasının bağımlılık için önemli bir risk oluşturduğu yönündeki görüşlere kesinlikle katıldıkları görülmektedir. Alışkanlık alt boyutuna ilişkin görüşlere bütün olarak bakıldığında ise öğretmenlerin büyük çoğunluğunun madde bağımlılığı ile mücadelede benzer görüşte oldukları ifade edilmiştir.

Can'ın (2007) araştırmasında amaçlanan ise ilk olarak gençlik döneminin özelliklerini ve yaşanan problemleri ortaya koymak, kötü alışkanlıkların çeşitlerini ve özellikleri saptamak, kötü alışkanlıkların gençler üzerindeki etkisini gündemde tutmaktır. Diğer taraftan araştırmada bu alışkanlıkların ilköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerindeki etkisi ve bu öğrencilerdeki görülme nedenleri belirlenerek gerekli çözüm önerileri sunulmuştur. Araştırma sonucunda öğrencilerin kötü alışkanlıklara yol olan maddelerin engellenmesi konusunda bireylerin bilgilendirilmesi, ailelerin çocuklarına gereken ilgiyi göstermeleri, okulların daha etkin rol oynamaları, devletin üretimi durdurması veya gerekli yasal tedbirleri alması, sağlık kuruluşlarının okullarda daha etkin seminerler vermesi gerektiğini düşündükleri saptanmıştır.

Gökgöz ve arkadaşlarının (2007) araştırmasında adolesan çağda sigara ve alkol kullanım yaygınlığı, sigara ve alkole başlama yaşı ve bu alışkanlıklara etki eden nedenler araştırılmıştır. Yaşın, cinsiyetin, aile gelir düzeyinin, öğrencinin kendisine göre başarı durumunun, disiplin cezası alma durumunun, sınıfta kalma durumunun, aile ile

sorunları paylaşmanın, sigaranın kanser yapıcı etkisini bilmenin, aileden uzakta yasamanın; sigara içme davranışı üzerine etkisi istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Araştırmanın sonunda gençlerdeki yüksek sigara içme oranlarının, sigaranın sağlığa zararları ile ilgili verilecek eğitimler ve toplumun sigara karşıtı bilinçlenmesi ile azaltılabileceği önerisinde bulunulmuştur.

Saraçlı (2007) tarafından Zonguldak Karaelmas Üniversitesi hazırlık, birinci ve dördüncü sınıflarına devam eden 1863 öğrencinin sigara, alkol ve madde kullanımları ile ilişkili bireysel ve psiko-sosyal özellikleri araştırılmıştır. Çalışmadaki gruplar, ölçek puanları ve sosyo-demografik özelliklerine göre, Pearson Ki-Kare, Binary Lojistik Regresyon modeli, oranlar arası farka ait t-testi kullanılarak karşılaştırılmıştır. Öğrencilerin yaşam boyu sigara içme yaygınlığı %52.6'dır. Halen sigara içenlerin oranı %26.3, her gün sigara içenlerin oranı %21.4 bulunmuştur. Fagerström Nikotin Bağımlılık testine göre nikotin bağımlılığı riski olanlar %4.2 oranındadır. Yaşam boyu alkol kullanma yaygınlığı %48.2, halen alkol kullanmaya devam edenlerin oranı %28.6, Cage testine göre alkol bağımlılığı riski %3.4 saptanmıştır. Öğrencilerin sigara ve alkol kullanmaya başlama yaşı sırasıyla 15.7 ± 3.2 ve 16.4 ± 2.8 bulunmuştur. Yaşam boyu madde kullanım yaygınlığı %4.2, halen madde kullanma oranı %1.6'dır. Bulgulara göre halen sigara, alkol ve madde kullanma oranları erkeklerde ve yaşça büyük olan öğrencilerde anlamlı derecede yüksektir. Yalnız yaşamak, ruhsal bir hastalığı olmak, ebeveynlerin sigara ve alkol kullanıyor olması, aile ile ilişkinin sorunlu olması, madde kullanan birini tanıyarak olmak öğrencilerin sigara, alkol ve madde kullanımlarını etkileyen önemli faktörler olarak bulunmuştur.

Tuncer'in (2007) araştırmasında Cumhuriyet döneminden günümüze madde bağımlılığı ile mücadelede iç güvenlik ve milli ahlak faktörlerinin yeri ve öneminin tespitine yönelik bilgilere yer verilmekte olup, Elazığ ili örneği üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Çalışmada, öncelikle Cumhuriyet Dönemi madde bağımlılığı sorununun, iç güvenlik ve milli ahlak kavramlarının irdelenmesi ile bu sorun ile mücadelede iç güvenlik faktörünün öneminin yanı sıra, milli ahlak ilkelerinin ve milli değerlerin korunmasının ne denli önemli olduğu vurgulanmaya çalışılmıştır. Araştırmada, uyuşturucu trafiğinde transit bir ülke konumunda bulunan Türkiye'nin önemli bir stratejik noktada bulunması sebebiyle, Cumhuriyet Döneminden günümüze kadar

madde bağımlılığı ile mücadelede, milli ahlaka dayalı ilkelerin korunmasına çalışılması ve iç güvenliğe de verilen önemin devam ettirilmesinin zorunluluğu ifade edilmiştir. Bu bağlamda, yasal mevzuatlarda gençlerin bu sorundan korunmasına yönelik alınan tedbirlerde milli değerlere dayalı olarak bireylerin bilinçlendirilmesine yönelik daha fazla çaba sarf edilmesinin gerekliliğinin önemi üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmalardan da anlaşılacağı üzere ülkemizde madde bağımlılığı ile ilgili çalışmalar farklı demografik gruplarla ve farklı yöntemlerle araştırılmıştır. İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığını konu alan çalışmalar daha çok son on yılda hızlanmıştır. Zamanla öğrencilerin madde kullanma oranları da yükselmektedir.

2. 4. 2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

1989 yılında İspanya’da yapılan bir çalışmanın verilerine göre, İspanya üniversitelerinde eğitim gören öğrencilerin %96’sının hayatları boyunca en az bir kere alkol kullandıkları, %91’inin son bir yıl içinde ve %75’inin de son bir ay içinde en az bir kez alkol kullandığı saptanmıştır. İspanyol öğrencilerin, diğer maddeleri hayat boyu bir kez kullanım yüzdeleri ise şöyle açıklanmıştır: esrar %31, hallüsinojenler %5.5, kokain %5, opiyatlar %3, uçucular %3’dür(Alvarez ve Renedo, 1989).

Bowden (1990) tarafından Amerika’nın California eyaletinde yapılan, “The Relationship Between Family Functioning and Adolescent Substance Use / Ergenlerin Madde Kullanımında, Ailenin Rolü” konulu araştırmada, ergenlerin madde kullanmasında, onların yaş ve cinsiyetleri ile, aile içi iletişim, uyum, anne ve babanın madde kullanmasının etkili olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmada 306 kız ve erkek lise öğrencisine anket uygulanmıştır. Uygulanan anket öğrencilerin demografik özellikleri, onların bağımlılık yapan maddelere ilişkin farkındalık, tutum ve kullanımları, anne- babaları ile iletişimlerine ilişkin sorulardan oluşmaktadır.

Araştırma sonucunda, öğrencilerin madde kullanım davranışında, anne-babanın önemli rol oynadığı belirlenmiştir. Düzenli bir aile yapısı ile anne-babanın az oranda madde kullanmasının çocukların az oranda madde kullanmasına, düzensiz bir aile yapısı ile, anne-babanın çok oranda madde kullanmasının ise, çocukların çok oranda madde

kullanmasına neden olduğu ifade edilmiştir. Aile içi iletişim ve uyumun, anne-babayı model almanın, çocukların alkol, tütün ve uyuşturucu madde kullanıp kullanmamaları kararlarında önemli bir etkisi olduğu vurgulanmıştır.

Flaherty ve Richman tarafından (1993) yapılan bir çalışmada, öğrencilerin en erken kullandıkları bağımlılık yapan madenin sigara olduğu, sigara kullanımına başlama yaşının 15'lere kadar indiği, bu yaş grubu için ilköğretim ve lise yıllarında tutum ve davranış değişikliklerine yönelik eğitim programlarının planlanması gerektiği belirtilmiştir.

Tapia, Rosa ve Valaz (1995) tarafından yapılan bir çalışmada, uçucu madde kullanımı hemen her yaş grubu için risk faktörü olarak görülse de, özellikle sokaklarda çocuk ve ergenler, aile içi şiddet ve çatışma ortamında bulunanlar, alt sosyoekonomik sınıfta yer alanlar, işyerlerinde uçucu madde kullanan meslek gruplarının bu madde kullanımında önemli bir risk faktörü taşıdıkları belirtilmiştir. Aynı çalışmada ayrıca merak, can sıkıntısı, arkadaş yönlendirmesi gibi nedenlerle bu maddeye başlandığı ifade edilmiştir.

Rocha ve Arkadaşları (1996) tarafından Johannesburg (Güney Afrika)'da yapılan "Zenci Gençler Arasında Alkol, Tütün ve Diğer Uyuşturucu Madde Kullanımı" konulu ulusal bir çalışmada 10-21 yaş grubunda bulunan ve dışlanmış, fakir siyahi gençlerin alkol, tütün ve diğer uyuşturucu maddelerin kullanım yaygınlığı araştırılmıştır. Bu ulusal araştırmada araştırma kapsamına alınan 1376 gencin vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda bu yaş grubundaki madde kullanım yaygınlığı ortaya çıkartılmaya çalışılmıştır. Yine bu araştırma çerçevesinde yapılan daha detaylı bir çalışmada ise 7-10 yaş grubundan 20, 11-14 yaş grubunda 20 ve 15-17 yaş grubunda 20 genç uyuşturucu kullanımı ve tutumlarına ilişkin araştırma kapsamına alınmışlardır. Her iki çalışma sonucunda gençler arasında madde kullanım yaygınlığının risk derecede yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Erkekler arasında alkol ve sigara kullanım yaygınlığı kızlara göre daha fazladır. Alkol ve sigara kullanımının en önemli sebebi gençlerin kendilerini yetişkin görme isteği olarak belirlenmiştir. Ayrıca grup baskısından ortaya çıkan kendini kontrol edememe sonucu alkol, tütün ve madde kullanımı önemli düzeyde fazla bulunmuştur.

Quaranta (1997) tarafından Amerika'nın Ohio eyaletinde yapılan "Alcohol, Tobacco, and Other Drug Attitudes and Use Among Adolescents With Severe Behavioral Handicaps / Aşırı Davranış Bozukluğu Gösteren Ergenlerin, Bağımlılık Yapan Maddelere İlişkin Tutumları" konulu araştırmada 6-12. sınıf düzeyinde bulunan öğrencilerin, bağımlılık yapan maddelerin kullanım düzeyleri ile bu maddelere ilişkin tutumları incelenmiştir. Araştırmanın evrenini 67176 öğrenci, örneklerini ise 1198 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen değerler incelendiğinde, genel olarak madde kullanımına yönelik yüksek bir eğilim göstermese de, davranış bozukluğu olan ergenlerde madde kullanma isteğinin daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca bu öğrencilerden, madde kullananlar arasında, okuldan kaçma, kopya çekme, hırsızlık gibi olayların daha sık görüldüğü, okullarını ve öğretmenlerini sevmedikleri, dersleri sıkıcı buldukları ifade edilmiştir.

Webb ve arkadaşlarının (1998) İngiltere'de 7 ayrı Tıp Fakültesi'nde 785 ikinci yıl öğrencisinin katılımıyla yaptıkları bir araştırmada, öğrencilerin %15'inin alkol kullanmadığı, sigara kullanım yaygınlığının erkek öğrencilerde %18.0, kız öğrencilerde %13.7 olarak saptandığı, erkek öğrencilerin %54'ünün, kız öğrencilerin ise %40'ının yasal olmayan ve bağımlılık yapan maddeleri en az bir kez kullandıkları saptanmıştır.

Lorent (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, uçucu madde kullanımının son yıllarda azaldığı tespit edilmiştir. Uçucu madde kullanıcı sayısındaki bu azalmanın, madde kullanımı ile yapılan mücadelenin önemli bir sonucu olduğu vurgulanmıştır (Lorent, 2003).

Birleşik Krallıkta (İngiltere) bir üniversitede 2004 yılında yapılan bir araştırma 99 lisans öğrencisi üzerinde uygulanmıştır. Bu araştırmada alkol kullanan öğrencilerin üzerinde motivasyon ve sosyal faktörlerin rolü değerlendirilmiştir. Öğrencilerden 50 kişi ağır içici, 49 kişi ise hafif içici olarak tespit edilmiştir. Bireylerin alkol tüketimi ile özgüvenlerinin artacağına dair bir beklentilerinin olduğu tespit edilmiştir. Sosyal faktörlerin rolü de motivasyonel faktörler kadar önem taşımaktadır. Ağır içici öğrencilerin içicilik seviyeleri ve alışkanlıkları kaygı verici bulunmuştur (Orford, Krishnan, Balaam, Everitt ve Graaf, 2004).

Aynı yıl yapılan bir başka çalışmada Smith (2004) Amerikanın Ohio eyaletinde “Substance Use Attitudes and Behaviors Of Students With Learning Disabilities/Öğrenme Yetersizliği Olan Öğrencilerin Madde Kullanımına İlişkin Davranış ve Tutumları” konulu araştırmada 17’si devlet ve 12’si özel olmak üzere toplam 29 okulda okuyan 6-12. sınıf düzeylerindeki öğrencilerin bağımlılık yapan maddelere ilişkin tutumları incelenmiştir. Araştırmanın evrenini oluşturan 3160 öğrenciden 470 öğrenci rastgele seçilerek örneklem alınmıştır. Araştırmanın bağımsız değişkenleri; cinsiyet, sınıf düzeyi (ortaokul-lise) bağımlı değişkenleri ise duygu durumu, okul iklimine dair algı, alkol-tütün ve diğer uyuşturucuları kullanmaya isteklilik, kullanma sıklığı, ilk kullanım yaşı ve ilk kullanma yeridir. Araştırmada elde edilen bulgular şunlardır; ortaokul öğrencilerinin, lise öğrencilerine oranla okul yaşamı ile ilgili olarak daha stresli ve endişeli oldukları, erkek öğrencilerin ise kız öğrencilere oranla daha karamsar, sinirli ve gergin oldukları belirlenmiştir. Ortaokul öğrencilerin lise öğrencilere oranla okul iklimine ilişkin daha olumlu algı sahibi oldukları tespit edilmiştir. Erkek öğrenciler ile kız öğrenciler arasında kullanım açısından fark belirlenmemiştir. Lise öğrencilerinin ortaokuldaki öğrencilere göre bağımlılık yapıcı maddeleri kullanmada daha aktif oldukları, ilk kullanım yaşının genel olarak 12-15 yaş arası olduğu ifade edilmiştir.

Toumbourou ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan bir araştırmada; Avustralya ve Amerikalı gençler arasındaki alkol ve madde kullanımı karşılaştırılmıştır. Araştırma, 12-17 yaş grubunda Avustralya’nın Victoria bölgesindeki okullarda bulunan 7898 öğrenci, Amerikanın Oregon eyaletinden 15224 öğrenci ile Maina eyaletinde bulunan 16245 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Araştırmada öğrencilerin yaşam boyu-son otuz gün içinde alkol kullanım oranı, tavsiye edilen kullanım miktarını geçme durumları, tütün kullanımı, kuralları ihlal ederek okullarda madde kullanımı ve son otuz gün içerisinde esrar ve diğer yasadışı maddelerin kullanım düzeyleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda; Amerika’da okuyan öğrencilerin Avustralya’da okuyan öğrencilere oranla okullarda daha fazla kural dışı madde, esrar ve diğer yasadışı maddeleri kullandıkları tespit edilmiştir.

Aynı sene yayınlanan bir başka çalışmada Roy ve Arkadaşları (2005); 15-16 yaş grubundaki öğrenciler arasında, alkol, tütün ve diğer uyuşturucu maddelerin yaygınlığı

ve bu maddelere ilişkin tutum ve zararlarına ilişkin algılarını incelenmiştir. Araştırma Güney Batı İngiltere’de bulunan 7 okuldan belirlenen 11 öğrenci üzerinde 5 yıl süresince devam etmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre; 15-16 yaş grubunda olan öğrenciler arasında, alkol, tütün ve esrar kullanımı daha yaygındır. Araştırma süresince öğrencilerin, alkol ve tütün kullanmanın zararlarına ilişkin görüşlerinde olumlu gelişmeler elde edilse de, kullanım düzeylerinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Öğrencilerin esrar maddesine ilişkin tutumlarında meydana gelen olumlu gelişmeler ile birlikte bu maddenin kullanım düzeylerinde azalmalar belirlenmiştir.

2006 yılında Kanada’da bir üniversitede alkol, sigara ve esrar kullanımına yönelik bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırma sonuçları ile bu öğrencilerin ABD’deki akranları arasında bir karşılaştırma yapılmıştır. Yapılan bu araştırmada; öğrencilerin % 65 oranıyla en fazla alkol tükettiği, bunu %13.5 oranla esrar ve yine % 13.5 oranla sigaranın izlediği görülmektedir (Kelly,Matthew, Kwan, Lowe, Taman, 2006).

Beş Latin Amerika ülkesindeki (Brezilya, Şili, Kolombiya, Honduras ve Peru) dokuz üniversitede 2009 yılında yapılan bir araştırmada öğrencilerin akran uyuşturucu kullanımına yaklaşımları değerlendirilmiştir. Çalışmada öğrencilerin akran uyuşturucu kullanımını abarttıkları görülmüştür. Sigara, esrar ve kokain kullanımındaki bu abartılı yaklaşımın yanında, akranlarının alkol kullanımları konusunda ya doğru tahminlerde bulunmuşlar ya da bu konuyu göz ardı etmişlerdir (Bustamante, Carvalho, Oliveria, Figueroa,Junior and Castillo, 2009).

Yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalarda çoğunlukla öğrenciler arasındaki madde kullanım yaygınlığı konusu ele alınmıştır. Literatürde madde kullanım yaygınlığı ve madde kullanımını önleme ile ilgili yurtdışı ve yurtiçinde yapılan çalışmaların son yıllarda gittikçe arttığı görülmektedir.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine verilmiştir.

3. 1. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma bilimsel yöntemlerden tarama yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemde amaç var olan durumu var olduğu şekilde ortaya koymaktır. Betimleme araştırmaları, mevcut olayların daha önceki olay ve koşullarla ilişkilerini de dikkate alarak durumlar arasındaki etkileşimi açıklamayı hedef almaktadır(Karasar, 2006). Betimsel tarama modelleri kendi içinde iki bölüme ayrılmaktadır. Bu bölümler; genel tarama ve örnek olay taramalarıdır. İlişkisel tarama modeli genel tarama yöntemi içine giren bir yöntemdir. Genel tarama modelleri; çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkındaki genel yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2006). Bu grup içinde yer alan ilişiksel tarama modelleri ise; iki ve daha çok değişken arasındaki birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleri için kullanıldığından bu tür araştırmalar için uygun görülmektedir (Karasar, 2006).

Bu nedenle bu araştırmada tarama yöntemi kullanılmıştır.

3. 2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2010-2011 öğretim yılında Bartın il merkezinde bulunan ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 4396 erkek ve 3892 kız öğrenci olmak üzere toplam 8288 öğrenci oluşturmaktadır.

Evrendeki okullar, şube sayıları ve okullardaki öğrenci sayıları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1*Evrendeki Okullar, Şube Sayıları ve Okullardaki Öğrenci Sayıları*

Okul Türü	Okul Adları	9. Sınıflar				10. Sınıflar				11. Sınıflar				12. Sınıflar				Toplam			
		Şube Sayısı	Kız	Erkek	Toplam	Şube Sayısı	Kız	Erkek	Toplam	Şube Sayısı	Kız	Erkek	Toplam	Şube Sayısı	Kız	Erkek	Toplam	Şube Sayısı	Kız	Erkek	Toplam
Genel Lise	AMASRA LİSESİ	2	25	21	46	3	23	10	33	2	22	9	31	3	13	12	25	10	83	52	135
	CUMHURİYET LİSESİ	6	77	53	130	3	31	26	57	4	27	34	61	4	29	31	60	17	164	144	308
	KÖKSAL TOPTAN LİSESİ	11	197	158	355	11	180	106	286	10	160	95	255	11	150	103	253	43	687	462	1149
	Toplam	19	299	232	531	17	234	142	376	16	209	138	347	18	192	146	338	70	934	658	1592
Meslek Lisesi	AMASRA OTELCİLİK VE TURİZM MESLEK LİSESİ	4	31	72	103	3	24	50	74	6	32	47	79	4	14	44	58	17	101	213	314
	KURUCAŞİLE AML . ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	4	22	46	68	4	9	33	42	4	17	32	49	2	21	33	54	14	69	144	213
	ARIT ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	1	6	29	35	3	9	10	19	3	11	22	33	1	3	10	13	8	29	71	100
	BARTIN İMAM HATİP LİSESİ	8	97	148	245	6	45	78	123	3	21	42	63	3	14	44	58	20	177	312	489
	BARTIN GÜZELSANATLAR VE SPOR LİSESİ	2	10	9	19	2	12	6	18	2	15	1	16	2	18	5	23	8	55	21	76
	BARTIN TEKNİK VE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	13	0	436	436	13	1	355	356	17	2	296	298	17	3	277	280	60	6	1364	1370
	KIZ TEKNİK VE MESLEK LİSESİ	7	231	0	231	8	184	0	184	7	185	0	185	6	200	0	200	28	800	0	800
	KIZILELMA ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	1	11	12	23	3	14	15	29	2	9	8	17	3	13	17	30	9	47	52	99
	KOZCAĞIZ ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	3	29	69	98	4	25	39	64	4	27	23	50	5	20	52	72	16	101	183	284
	MERKEZ TİCARET MESLEK LİSESİ	8	141	104	245	6	99	68	167	5	62	50	112	5	55	54	109	24	357	276	633
	TURGUT İŞİK SAĞLIK MESLEK LİSESİ	3	49	12	61	1	22	4	26	5	96	24	120	4	67	28	95	13	234	68	302
	TURGUT İŞİK SAĞLIK MESLEK LİSESİ	5	75	45	120	8	64	38	102	7	48	30	78	8	48	21	69	28	235	134	369
	KUMLUCA ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	2	21	25	46	3	21	19	40	3	14	18	32	3	27	16	43	11	83	78	161
	ULUS TEKNİK VE ENDÜSTRİ MESLEK LİSESİ	3	0	65	65	3	0	44	44	4	0	57	57	3	0	40	40	13	0	206	206
	HASANKADI ÇOK PROGRAMLI LİSESİ	1	4	22	26	1	6	9	15	1	3	13	16	1	0	6	6	1	13	50	63
	Toplam	65	727	1094	1821	68	535	768	1303	73	542	663	1205	67	503	647	1150	270	2307	3172	5479
Anadolu Lisesi	BARTIN LİSESİ	3	49	39	88	6	52	38	90	6	31	46	77	7	54	47	101	22	186	170	356
	DAVUT FIRINCIOĞLU ANADOLU LİSESİ	4	66	52	118	6	58	59	117	9	106	72	178	5	40	47	87	24	270	230	500
	Toplam	7	115	91	206	12	110	97	207	15	137	118	255	12	94	94	188	46	456	400	856
Fen+Öğretmen Lisesi	BARTIN ANADOLU ÖĞRETMEN LİSESİ	2	36	23	59	3	34	26	60	3	34	24	58	3	31	20	51	11	135	93	228
	BARTIN FEN LİSESİ	2	26	19	45	2	14	31	45	2	20	23	43	0			0	6	60	73	133
	Toplam	4	62	42	104	5	48	57	105	5	54	47	101	3	31	20	51	17	195	166	361
Genel Toplam		95	1203	1459	2662	102	927	1064	1991	109	942	966	1908	100	820	907	1727	403	3892	4396	8288

(Bartın İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010)

Örneklem

Evrenden örneklem alma yoluna gidilmiştir. Bunun için aşağıdaki formül kullanılmıştır.

1. Evrendeki birey sayısı bilindiği için $n = \frac{Nt^2pq}{d^2(N-1)+t^2}$ formül yardımı ile örneklem alınacak birey sayısı belirlenmiştir.

2. Okulların belirlenmesinde küme örneklem yöntemi kullanılmıştır. Küme örneklem, evrenden seçilen kümeler üzerinde yapılır ve evrendeki bütün kümeler tek tek (bütün elemanlarıyla birlikte) eşit seçilme şansına sahip olur (Karasar, 2006: 114).

Belirlenen okullar şunlardır;

Bartın Fen Lisesi

Bartın Anadolu Öğretmen Lisesi

Bartın Davut Fırıncıoğlu Anadolu Lisesi

Bartın Lisesi

Bartın Cumhuriyet Lisesi

Bartın Anadolu İmam Hatip Lisesi

Bartın Endüstri Meslek Lisesi

Bartın Kız Meslek Lisesi

Bartın Ticaret Meslek Lisesi

3. Okullardaki öğrenci sayıları farklı olduğu için örneklem alınacak birey sayısının okullara göre dağılımı belirlemek için oranlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Oranlı örneklem, alt evrendeki tüm elemanların birbirine eşit seçilme şansına sahip oldukları örneklem türüdür (Karasar, 2006:113).

4. Son olarak tesadüfi örneklem yöntemi ile örneklem alınacak kişiler seçilmiştir. Buna göre evrenden tesadüfi örneklem yöntemi ile seçilen dokuz ortaöğretim kurumundan 545 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır. Öğrencilerin %44.8'i (244) kız, %55.2'si (301) erkek öğrencidir. Öğrencilerin okul, sınıf ve cinsiyete göre dağılımları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2*Örnekleme Oluşturan Bireylerin Okul, Sınıf ve Cinsiyetlerine Göre Dağılımı*

Okul Adı	9. Sınıflar			10. Sınıflar			11. Sınıflar			12. Sınıflar			Okul Toplam
	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	Kız	Erkek	Toplam	
Bartın Fen Lisesi	4	4	8	4	4	8	0	0	0	4	4	8	24
Bartın Anadolu Öğretmen Lisesi	0	0	0	0	0	0	4	4	8	0	1	1	9
Bartın Davut Fırıncıoğlu Anadolu Lisesi	0	0	0	0	0	0	21	19	40	15	7	22	62
Bartın Lisesi	15	14	29	17	12	29	0	0	0	0	0	0	58
Bartın Cumhuriyet Lisesi	13	17	30	13	8	21	13	8	21	6	12	18	90
Bartın Anadolu İmam hatip Lisesi	11	22	33	15	16	31	5	13	18	9	15	24	106
Bartın Endüstri Meslek Lisesi	0	0	0	0	32	32	0	28	28	0	48	48	108
Bartın Kız Meslek Lisesi	0	0	0	20	0	20	25	0	25	19	0	19	64
Bartın Ticaret Meslek Lisesi	9	15	24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	24
GENEL TOPLAM	52	72	124	69	72	141	68	72	140	53	87	140	545

(Bartın İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2010)

3. 3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada “Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığını” belirlemek amacı ile kullanılmak üzere araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu kullanılmıştır.

Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, ev, okul ve arkadaş ortamına ilişkin düşünceleri ile kendilerini nasıl algıladıklarına yönelik sorular yer alırken, ikinci bölümde madde kullanımı alışkanlığı ve yaygınlığını saptamaya yönelik sorulara yer verilmiştir.

Araştırma verilerinin toplanması için önce literatür taraması yapılmıştır. İlgili alan yazından yararlanılarak bir anket formu geliştirilmiştir. Geliştirilen ankette önce 72 soru yer almıştır. Geliştirilen anket formu ile Eğitimde Psikolojik Hizmetler Bölümünden 2 öğretim üyesi, Eğitim Programları ve Öğretimi Bölümünden de 2 öğretim üyesinden uzman görüşü alınmıştır. Uzmanların önerileri doğrultusunda, tekrar olan ve gereksiz görülen sorular çıkartılmış ve ayrıca 2 soru eklenerek ankete 52 sorudan oluşan son hali verilmiştir. Bu anket formu bir ortaöğretim kurumunda her sınıf seviyesinden cinsiyet dağılımına da dikkat edilerek 152 ortaöğretim öğrencisine uygulanmıştır. Ön uygulamada 9,10,11 ve 12. sınıfların her birinden 19’ar kız ve 19’ar erkek olmak üzere toplam 152 öğrenci yer almıştır. Böylelikle soruların anlaşılma derecesi ve öğrencilerin sorulara bakış açısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Uygulanan bu ön anketin değerlendirilmesi sonucu, tez danışmanının düşüncelerinin de alınması ile ankette gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Karasar (2006), bir ölçeğin geliştirilmesi aşamasında yapılacak ön deneme için kişi sayısının 50 kişiden az olmaması gerektiğini belirtmektedir.

Geliştirilen anketin 152 öğrenci ile ön uygulaması yapılarak anketin güvenirlik düzeyi $r = .79$ olarak hesaplanmış ve anketin uygulanabilir nitelikte olduğuna karar verilmiştir. Anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Uzman görüşleri ve ön uygulama sonuçlarına göre düzenlenen ölçme aracının deneme formu, ölçeğin yapı geçerliğinin; dolayısıyla alt boyutlarının belirlenmesi ve

güvenirlik düzeyinin tespit edilmesi için örneklem grubuna araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Çünkü bir ölçeğin yapı geçerliği, sosyal araştırmalardaki birçok sorunun cevaplandırılması için uygundur. Yapı geçerliği, sadece sosyal alandaki bilimsel çalışmaların geçerliğinin gösterilmesi için değil aynı zamanda teorik olarak ilgili ve anlamsız deneysel faktörler arasındaki farklılığın belirlenmesi içinde kullanılabilir. Bu durum, yapılan bir ölçüm için çok büyük katkılar sağlamaktadır (Zeller, 1988).

3. 4. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmanın kuramsal boyutu, konu ile ilgili literatürde bulunan yerli ve yabancı kaynaklar taranarak oluşturulmuştur. Öğrenci görüşlerinin alınması amacıyla hazırlanan anketin uygulanabilmesi için Bartın İl Müdürlüğü aracılığıyla 02.12.2010 tarihinde Valilik oluru (Bkz. Ek 2) alındıktan sonra Tablo 2’de belirtilen okullarda, sayıları 20 ile 30 kişi arası değişen 24 ayrı gruba, araştırmacı tarafından öğrencilere gerekli bilgiler verilerek 23.12.2010 tarihine kadar uygulanmıştır. Uygulama öncesi araştırmacı tarafından öğrencilere kısa bir açıklama yapılarak çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, isim, adres ya da özel kişisel bilgilerini yazmalarının gerekmediği, samimi cevaplar vermelerinin önemi ve anketlerin toplu olarak değerlendirileceği, kişisel değerlendirme yapılmayacağı, okul idaresinden bağımsız bir araştırma olduğu anlatılmıştır. Anketlerin doldurulması yaklaşık 40 dakika sürmüş ve anketler araştırmacı tarafından toplanmıştır. Anket öğrencilerin kendisi tarafından okunarak doldurulmuştur. Formun nasıl yanıtlanacağı ile ilgili yönerge anket formunda bulunmaktadır.

3. 5. Veri Analiz Teknikleri

Ortaöğretim kurumlarındaki öğrencilere uygulanan anketlerden toplanan veriler, SPSS 16.0 Programı'nda bilgisayar ortamına girilmiş ve veriler tablolar halinde gösterilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde frekans, yüzde ve farkın anlamlılığını test etmek üzere "ki-kare" testi kullanılmıştır. Değişkenlerin dağılımlarına bakmak için yüzde ve frekans hesaplamaları yapılmıştır. Öğrencilerin devam ettiği okul türü, sınıf düzeyi, cinsiyet, anne-babanın eğitim düzeyi ve arkadaş grubunda madde bağımlısı olup olmadığı değişkenleri ile madde bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını anlamak için ki-kare analizi kullanılmıştır. Bu çalışmada hata düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

Elde edilen verilerin kolay yorumlanabilmesi için "Bulgular" bölümünde tablolar oluşturulmuş ve bu bulgular yorumlanmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde problem durumu ve alt problemlerde ele alınan durumlara ilişkin istatistiksel çözümlemelere yer verilmiştir.

4. 1. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine ilişkin Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin sosyo-demografik değişkenlerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımı Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3.

Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri

Değişkenler	Öğrenciler		
		n	%
Cinsiyet	Kız	244	44.8
	Erkek	301	55.2
Devam Ettikleri Okul Türü	Genel Lise	99	18.2
	Fen Lisesi+Anadolu Öğretmen Lisesi	32	5.8
	Anadolu Lisesi	120	22.1
	Meslek Lisesi	294	53.9
Devam Ettikleri Sınıf Düzeyi	9. Sınıf	124	22.8
	10. Sınıf	142	26.0
	11. Sınıf	139	25.5
	12. Sınıf	140	25.7
Yerleşim Yerleri	İl	244	44.8
	İlçe	36	6.6
	Belde	17	3.1
	Köy	248	45.5
Birlikte Yaşadığı Kişiler	Anne, baba ve çocuklar birlikte yaşıyoruz.	421	77.3
	Anne, baba çocuklar diğer aile üyeleri (büyükanne, büyükbaba, amca, hala, teyze ve diğer akrabalar) bir ya da birkaçı birlikte yaşıyoruz.	102	18.7
	Anne -baba boşanmış ya da anne-baba ayrı yaşıyor.	22	4.0
Ailelerinin Aylık Gelirleri	50-350TL	33	6.1
	351-650TL	97	17.8
	651-1000TL	128	23.4
	1001-1500TL	137	25.1
	1501-2000TL	90	16.5
	2001-3000TL	33	6.1
	3001TL ve üzeri	21	3.9
	Cevapsız	6	1.1

Tablo 3'e göre, öğrencilerin %44.8'i (244) kız, %55.2'i (301) erkektir. Erkek ve kız öğrenci oranlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Araştırmayı oluşturan öğrencilerin halen devam ettikleri okul türüne göre dağılımı incelendiğinde %53.9'unun (394) meslek lisesine, %22.1'inin (120) Anadolu lisesine, %18.2'inin (99) genel liseye ve %5.8'inin (32) Fen lisesi+Anadolu öğretmen lisesine devam ettiği görülmektedir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin sınıf düzeyleri değişkenine göre dağılımına göre öğrencilerin %22.8'i (124) 9. sınıf, %26.0'ı (142) 10. sınıf, %25.5'i (139) 11. sınıf, %25.7'si (140) 12. sınıf öğrencisidir. Araştırmada her sınıf düzeyinden öğrenci seçilmeye dikkat edilmiştir. Sınıf düzeyine göre öğrenci sayılarının birbirine yakın olduğu ve her sınıftan yeterli düzeyde öğrenci olduğu söylenebilir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin yerleşim yeri değişkenine göre dağılımında öğrencilerin %44.8'i (244) il merkezinde, %6.6'sı (36) ilçe merkezinde, %3.1'i (17) beldede, %45.5'i (248) köyde ikamet etmektedir. Grubun %45.5'inin köyde oturduğu görülmektedir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin birlikte yaşadığı kişiler değişkenine göre dağılımına bakıldığında, öğrencilerin %77.3'ü anne, baba ve çocuklar birlikte yaşıyoruz seçeneğini işaretlemiştir. Grubun %18.7'si anne, baba çocuklar ve diğer aile üyeleriyle birlikte yaşadığını belirterek ailelerinin geniş aile özelliği taşıdığını, %4.0'ı ise parçalanmış aileye sahip olduklarını bildirmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %77.3'lük çoğunluğunun anne, baba ve çocukların birlikte yaşadığı çekirdek aile yapısına sahip olduğu görülmektedir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin ailelerin aylık gelir durumuna bakıldığında öğrencilerin ailelerinin %6.1'inin 50-350TL arası, %17.8'inin 351-650TL arası, %23.4'ünün 651-1000TL arası, %25.1'in 1001-1500TL arası, %16.5'inin 1501-2000TL arası, %6.1'inin 2001-3000TL arası gelire sahip olduğu anlaşılmaktadır. Grubun %3.9'unun ise 3001TL ve üzeri aylık gelire sahip olduğu görülmüştür. Bu soruyu cevaplamayan öğrenci sayısı %1.1'dir. Grubun %23.9'unun aylık geliri 650 liranın altındadır. Yine grubun %48.5'inin geliri 651 lira ile 1500 lira arasındadır. Öğrencilerin ailelerinin %10'unun geliri ise 2000 lira ve üzerindedir.

Saraçlı (2007) Zonguldak Karaelmas Üniversitesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanımı ile ilişkili bireysel ve psikososyal faktörleri araştırdığı çalışmada ailenin aylık gelirinin; öğrencinin madde kullanımına olan etkisine bakmıştır. Buna göre gelir düzeyi 500 YTL altında olan ailelerin çocuklarında madde kullanımı en düşük oranda (%0.7) iken 501-1000 YTL arası geliri olan ailelerde %1.3, 1001-1500 YTL arası gelir düzeyindekilerde %2.3, 1501-2000 YTL arası geliri olan ailelerde %1.6 ve 2000 YTL üzerinde aylık geliri olan ailelerin çocuklarında daha yüksek (%3.8) oranda olduğu görülmektedir. Gelir düzeyi artışı ile madde kullanma oranlarındaki bu artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır (Saraçlı, 2007:35).

Öğrencilerin anne ve babalarının öğrenim durumlarına göre dağılımı Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4

Öğrencilerin Anne ve Babalarının Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımı

	Anne Öğrenim		Baba Öğrenim	
	n	%	n	%
Okuma yazma bilmiyor	27	5.0	4	0.7
Okuryazar ya da ilkokul mezunu	371	68.0	276	50.6
Ortaokul mezunu	62	11.4	69	12.7
Lise mezunu	50	9.2	102	18.7
Yüksekokul/ üniversite mezunu	29	5.3	85	15.6
Bilmiyorum	2	0.4	2	0.4
Cevapsız	4	0.7	7	1.3
Toplam	545	100.0	545	100.0

Öğrencilerin anne ve babalarının öğrenim durumu Tablo 4’de verilmiştir. Buna göre grubun %5.0’nın (27) annesi ile %0.7’sinin (4) babasının okuma yazma bilmediği, %68.0’nın (371) annesi ile %50.6’sının (276) babasının okur yazar ya da ilkokul mezunu olduğu, %11.4’ünün (62) annesi ile %12.7’sinin (69) babasının ortaokul ya da dengi okul mezunu olduğu, %9.2’sinin (50) annesi ile %18.7’sinin (102) babasının lise veya meslek lisesi mezunu olduğu, %5.3’ünün (29) annesi ile %15.6’sının (85) babasının yüksekokul/ üniversite mezunu olduğu, %0.4’ünün (2) annesi ile %0.4’ünün

(2) babasının öğrenim durumunu bilmediği, %0.7'sinin (4) annesi ile %1.3'ünün (7) babasının öğrenim durumları ile ilgili cevap vermediği görülmüştür. Araştırmaya katılan öğrencilerin %68'inin annesinin ve %50.6'sının babasının okuryazar ya da ilkökul mezunu olduğu görülmektedir. Yine aynı şekilde grubun ancak %14.5'inin annesi ortaokul ya da lise mezunudur. Bu oran babalar için % 34.3'dür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının öğrenim durumuna göre yüzdelerinin annelere oranla okuma yazma bilmiyor ve okuryazar ya da ilkökul mezunu maddesinde düşük değer aldığı, bilmiyorum maddesinde anne ve babalarının yüzdelerinin eşit olduğu, diğer tüm maddelerde babalarının yüzdelerinin annelerden yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum genel olarak; babaların eğitim düzeyinin annelerin eğitim düzeyine göre yüksek olduğunun bir göstergesidir.

Öğrencilerin anne ve babalarının çalışma durumlarına göre dağılımı Tablo 5'de verilmiştir.

Tablo 5

Öğrencilerin Anne ve Babalarının Çalışma Durumlarına Göre Dağılımı

	Anne		Baba	
	n	%	n	%
Halen çalışıyor	73	13.4	375	68.9
Emekli ve çalışıyor	3	0.6	46	8.4
Emekli çalışmıyor	21	3.9	68	12.5
Çalışmıyor	434	79.5	40	7.3
Cevapsız	14	2.6	16	2.9
Toplam	545	100.0	545	100.0

Tablo 5'de örnekleme oluşturan öğrencilerin anne ve babalarının çalışma durumuna göre dağılımları yer almaktadır. Buna göre öğrencilerin %13.4'ünün (73) annesi ile %68.9'unun (375) babasının halen çalıştığı, %0.6'sının (3) annesi ile %8.4'ünün (46) babasının emekli ve çalıştığı, %3.9'unun (21) annesi ile %12.5'inin (68) babasının emekli ve çalışmadığı, %79.5'inin (434) annesi ile %7.3'ünün (40) babasının çalışmadığı, %2.6'sının (14) annesi ile %2.9'unun (16) babasının çalışma durumları ile ilgili cevap belirtmediği görülmüştür. Tablo 5 genel olarak incelendiğinde

araştırmaya katılanların %68.9'unun babasının halen bir işte çalıştığı ve annelerinin de %79.5'inin çalışmadığı şekliyle en yüksek yüzdeye sahip oldukları görülmektedir.

Öğrencilerin anne ve babalarının mesleklerine göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6

Öğrencilerin Anne ve Babalarının Mesleklerine Göre Dağılımı

	Anne		Baba	
	n	%	n	%
İşçi	18	3.3	152	27.9
Esnaf	7	1.3	41	7.5
Memur	17	3.1	82	15.0
Serbest meslek	5	0.9	85	15.6
Öğretmen, öğretim üyesi	3	0.6	8	1.5
doktor	1	0.2	1	0.2
emekli	12	2.2	84	15.4
çiftçi	1	0.2	13	2.4
polis	1	0.2	7	1.3
şoför	--	--	9	1.7
imam	--	--	11	2.0
Ev hanımı	435	79.8	--	--
Diğer	5	1.0	17	3.3
Cevapsız	45	8.3	40	7.3
Toplam	545	100.0	545	100.0

Tablo 6 genel olarak incelendiğinde mesleklerine göre; babaların %27.9'unun işçi, annelerin ise %79.8'inin ev hanımı maddesinde en yüksek yüzdeye sahip oldukları görülmektedir. Bununla birlikte babalarının % 15.6'sının serbest meslek, %15.4'ünün emekli ve %15'i memur olduğu bulunmuştur.

4. 2. Öğrencilerin Ev Ortamına İlişkin Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin aile fertleri ile iletişimi, evlerinde odalarının olup olmadığı, ailenin kendisine yönelik genel tutumu gibi ev ortamına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Ortaöğretim öğrencilerinin ev ortamına ilişkin özelliklerinin dağılımı Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7.

Öğrencilerin Ev Ortamına İlişkin Özellikler

Değişkenler	Öğrenciler	
	n	%
Oturduğu Evlerinin Mülkiyet Durumu	Kendimizin	428 78.5
	Kiracıyız	110 20.2
	Diğer	4 0.7
	Cevapsız	3 0.6
Aile Fertlerinin Yaşam Durumları	Annem ve babam birlikte yaşıyoruz	498 91.5
	Annem vefat etti	4 0.7
	Babam vefat etti	14 2.6
	İkisi de vefat etti	5 0.9
	Üvey Annem Var	2 0.4
	Üvey Babam Var	1 0.2
	Üvey Kardeşlerim Var	11 2.0
	Annem ve babam ayrı yaşıyorlar	6 1.1
	Cevapsız	8 1.3
Evde Yaşadıkları Kişi Sayısı	Yalnız yaşıyorum	5 0.9
	2- 4 kişi	312 57.2
	5-7 kişi	211 38.7
	8-10 kişi	14 2.6
	11 veya daha fazla kişi	3 0.6
Evlerinde Kendisine Ait Odası	Evet, var	411 75.4
	Hayır, yok	134 24.6
Okula Devam Ettiği Yer	Aile yanından	415 76.2
	Devlet yurdundan	71 13.0
	Özel yurttan	54 9.9
	Öğrenci arkadaşlarımla kiralık daire/evden	4 0.7
	Cevapsız	1 0.2
Ailelerinin Kendilerine Olan Yaklaşımı	İlgisiz	35 6.4
	Otoriter	32 5.9
	Aşırı koruyucu	36 6.6
	Demokratik	365 67.0
	Mükemmeliyetçi-en iyisi isteyen	44 8.1

Tablo 7 incelendiğinde, öğrencilerin %78.5'inin kendi evlerinde oturdukları, %20.2'sinin oturdukları evlerde kiracı oldukları görülmektedir. Araştırmaya katılanların %78.5'lik çoğunluğunun ailelerinin evlerinin kendilerine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Öğrencilerin aile fertlerinin yaşama durumlarına göre dağılımı incelendiğinde grubun %91.5'inin anne ve babası ile birlikte olduğu, %0.7'sinin annesinin, %2.6'sının babasının vefat ettiği, %0.9'unun anne-baba her ikisinin de vefat ettiği, %0.4'ünün üvey annesinin olduğu, %0.2'sinin üvey babasının olduğu, %2'sinin üvey kardeşlerinin olduğu, %1.1'inin anne ve babasının ayrı yaşadığı saptanmıştır. %1.3 öğrenci soruyu cevaplamamıştır. Araştırmaya katılan deneklerden %91.5 gibi büyük bir çoğunluğunun anne babası ile birlikte yaşadığı ve her ikisinin de sağ olduğu görülmektedir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin evde yaşadıkları kişi sayısı değişkenine göre dağılımına bakıldığında öğrencilerin %0.9'u yalnız yaşadığını %57.2'si evlerinde 2-4 kişi, %38.7'si 5-7 kişi, %2.6'sı 8-10 kişi, %0.6'sı 11 veya daha fazla kişi yaşadıklarını belirtmiştir. Araştırmaya katılan deneklerden %95.7'sinin evlerindeki kişi sayısının 2 ile 7 kişi arasında olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %75.4'ü (411) kendilerine ait odalarının olduğunu, %24.6'sı (134) ise evde kendilerine ait odaları olmadığını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %75.4'ünün evlerinde kendilerine ait bir odalarının olduğu görülmektedir.

Tablo 7'ye göre örnekleme oluşturan öğrencilerin %76.2'si ailesinin yanından, %13'ü devlet yurdundan, %9.9'u özel yurttan, %0.7'si öğrenci arkadaşlarıyla birlikte kiralık daireden/evden okula devam ettiğini belirtmiştir. %0.2'si ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Araştırmaya katılan deneklerden %76.2'sinin aileleri yanında kaldıkları ve okula aileleri yanından devam ettiği görülmektedir. Ancak ortaöğretim çağındaki bu öğrencilerin %22.9'unun yurttan kaldıklarına da dikkat edilmelidir.

Örnekleme oluşturan öğrencilerin ailelerinin kendilerine olan yaklaşımlarına göre, ailelerinin %70.0'inin çocuğuna demokratik bir yaklaşım sergilediği, %6.4'ünün çocuğuna karşı ilgisiz olduğu, %5.9'unun otoriter davrandığı, %6.6'sının aşırı koruyucu ve %8.1'inin mükemmeliyetçi olduğu görülmüştür. Bu soruda öğrenciler birden fazla seçenek işaretlemiştir.

Steinberg'e göre ilgisiz anne babalar çocuklarıyla etkileşim için ayırmak zorunda oldukları enerji ve zamanı en aza indirmek için ne gerekiyorsa onu yapmaya gayret ederler, bazı durumlarda ise ihmalkâr olurlar. Çocuğun etkinlikleri ve nerelerde zaman geçirdikleri konusunda çok az bilgileri vardır. Çocuğun okulda ya da arkadaşlarıyla olan yaşantılarına çok az ilgi gösterirler. Karar verirken çocuğun düşüncesini ender olarak dikkate alırlar. İlgisiz anne babalar ergenin ruh sağlığına ve gelişimine olumsuz etkilerde bulunmaktadır (Steinberg, 2007:158–159).

Yetkili, otoriter ana babalar ise sıcak ancak disiplinlidirler. Çocuğun davranışlarına ilişkin standartlar koyarlar, çocuğun gelişim gereksinimlerine ve yeteneklerine uygun beklentiler geliştirirler. Özerklik gelişimine ve kendini yönlendirmeye önem verirler, ancak çocuğun davranışlarına ilişkin son sorumluluğu kendileri üstlenirler. Otoriter anne babalar çocukları ile akılcı, yaşam odaklı bir tarzda ilgilenirler ve disiplin konuları üzerinde çocukları ile sık sık tartışırlar ve açıklamalarda bulunurlar (Steinberg, 2007:158).

Aile içi kutuplaşmalar, çocuğun sağlıklı ruhsal gelişimini engelleyebilir ya da saptırabilir. Ruhsal gelişimi yanlış şekillenmiş bir çocuğun ise, madde kullanmaya başlaması çok da uzak bir olasılık gibi gözükmemektedir (Öztürk, 1992). Sutherland ve Shepherd'ın (2003) yaptığı araştırmada da aile içi iletişimi iyi olan ergenlerin %5.3'ünün, olmayanların ise %26.7'sinin sigara kullandığı tespit edilmiştir (Sutherland ve Shepherd, 2003).

Aksoy (2006) tarafından yapılan araştırmada anne babaların çocuklarına karşı demokratik bir tutuma sahip olmasının öğrencilerin bağımlılık yapan maddelere ilişkin olumsuz tutumları ile doğrusal bir ilişki gösterdiği, otoriter ve koruyucu bir tutuma sahip olmasının ise öğrencilerin bağımlılık yapan maddelere yönelmeleri ile doğru yönde bir ilişki gösterdiği bulgulanmıştır (Aksoy, 2006).

4. 3. Öğrencilerin Okul ve Arkadaş Ortamlarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin okul yaşantıları, okul başarıları, arkadaş seçimi, boş zamanlarında neler yaptığına ilişkin bulgular yer almıştır.

Öğrencilerin geçen dönem okul başarısına göre dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

Öğrencilerin Okul Başarısına Göre Dağılımı

	n	%
Takdir aldım	109	20.0
Teşekkür aldım	201	36.9
Zayıfım yok	96	17.6
1 zayıfım var	51	9.4
2 zayıfım var	49	9.0
3 ve daha fazla zayıfım var	35	6.4
Cevapsız	4	0.7
Toplam	545	100.0

Örneklemini oluşturan öğrencilerin geçen dönem okul başarısı değişkenine göre dağılımı Tablo 21’de sunulmuştur. Buna göre öğrencilerin %20’sinin (109) takdir aldığı, %36.9’unun (201) teşekkür aldığı, %17.6’sının (96) zayıfının olmadığı, %9.4’ünün (51) 1 zayıfının olduğu, %9’unun (49) 2 zayıfının olduğu, %6.4’ünün (35) 3 ve daha fazla zayıfının olduğu gözlenmiştir. %0.7’si (4) ise bu soruyu cevapsız bırakmıştır. Araştırmaya katılan deneklerden %74.4’ünün okullarında başarılı olduğu, ancak yine de grubun %25.6’sı gibi azımsanmayacak bir oranın 1 ve daha fazla zayıfı olduğu görülmektedir.

Bu araştırma ile paralellik gösteren, Aksu (2002) tarafından yapılan başka bir araştırmada öğrencilerin okuldaki başarı durumuna göre yaşamları boyunca en az bir kere madde kullanım oranı, okul başarısı zayıf olanlarda %21, okulda kalacak kadar devamsızlığı olanlarda %25.8 ve okulda disiplin cezası alanlarda %31.1 gibi yüksek değerlerde bulunmuştur.

Öğrencilerin okulda veya okul dışında katıldıkları sosyal etkinliklere göre dağılımı Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9

Öğrencilerin Okulda veya Okul Dışında Katıldıkları Sosyal Etkinliklere Göre Dağılımı

	n	%
Halk oyunları	21	3.9
Spor	231	42.4
Sanat (müzik, Resim, tiyatro)	101	18.5
Katılmıyorum	234	42.9
Diğer	25	4.6

Örnekleme oluşturan öğrencilerin okulda veya okul dışında katıldıkları sosyal etkinlikler değişkenine göre dağılımı Tablo 9’da incelenmiştir. Buna göre ankete katılan öğrencilerin %3.9’u (21) halk oyunları, %42.4’ü (231) spor, %18.5’i (101) sanat, %42.9’u (234) katılmıyorum, %4.6’sı (25) diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini işaretleyip belirttikleri cevaplar ve frekansları; izcilik:4, satranç:6, sinema:5, siyasi aktivite:1, şiir çalışması:2’dir. Bu soruda öğrenciler kendilerine sunulan seçeneklerde birden fazla işaretleme yapmışlardır. Öğrencilerin %42.9’u (234) okuldaki sosyal etkinliklere katılmamaktadır. Araştırmaya katılan deneklerden büyük bir kısmı okulda veya okul dışında ders dışı etkinliklere katılmadığını belirtmiştir.

Ekici (2009) ders dışı etkinlikleri, öğrencilerin zorunlu olarak katıldıkları ve önceden belirlenmiş müfredatları içeren derslerin dışında, tamamen kendi arzu ve tercihleri doğrultusunda katıldıkları her türlü spor, müzik, resim, tiyatro, edebiyat gibi faaliyetleri kapsayan etkinlikler olarak tanımlamaktadır (Ekici, 2009:432). Ekici, yaptığı araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin ders dışı sosyal etkinliklere katılmama nedenlerini şöyle sıralamıştır:

Etkinlik yapılacak yerlerin yetersiz oluşu,

Öğrencilerin etkinliklere karşı isteksiz oluşu

Mevzuatın yapmak istedikleri etkinlikleri engellemesi

Maddi imkânlarının yetersiz olması,

Okullarında yeterli lider öğretmen olmaması

Okulların öğrenci mevcutlarının çok kalabalık olması (Ekici, 2009:432).

Ergenlerin hem dikkat hem de ilgi düzeylerinin en yüksek olduğu zamanlar, spor yaptıkları ve sanat etkinliklerine katıldıkları, bir hobiye ya da ders dışı organizasyonlarda yer aldıkları zamanlardır. Yetişkinler ergenlerin birçok serbest zaman etkinliğini boşa harcanmış zaman ya da sorunlar için bir başlangıç olarak görmektedir. Araştırma sonuçlarına göre, yetişkin gözetimi olmadan akranlarla serbest zaman geçirmek sorunlu davranışları artırabilmektedir. Sanat ya da spor gibi etkinliklere katılmayan ve yalnızca zaman geçirmek için bir araya gelen ergenler, arkadaş grubu ile birlikte sigara ve alkol gibi zararlı maddelere yönelebilmektedir (Steinberg, 2007:273-279).

Öğrencilerin boş vakitlerini en çok kiminle geçirdikleri sorulmuş ve cevaplar Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10

Öğrencilerin Boş Vakitlerini Birlikte Geçirdikleri Kişilere Göre Dağılımı

	n	%
Anne	138	25.3
Baba	100	18.3
Kardeş	121	22.2
Akrabalardan biri	37	6.8
Arkadaş	259	47.5
Öğretmen	10	1.8
Tek başıma	177	32.5
Diğer	23	4.2

Örnekleme oluşturan öğrencilerin boş vakitlerini en çok kiminle geçirdikleri Tablo 10’da görülmektedir. Bu soruda öğrenciler kendilerine sunulan seçeneklerde birden fazla işaretleme yapmışlardır. Buna göre ankete katılan öğrencilerin %25.3’ü boş vakitlerini annesiyle, %18.3’ü babasıyla, %22.2’si kardeşiyle, %6.8’si akrabalarından birisiyle, %47.5’i arkadaşlarıyla, %1.8’i öğretmeniyle, %32.5’i ise tek başına geçirdiğini belirtmiştir. %4.2’si diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğinde yer

alan kişiler dedem, kız arkadaşım ve bilgisayardır. Araştırmaya katılan deneklerin %47.5'inin boş vakitlerini arkadaşlarıyla geçirdiği görülmektedir. Bu sonuca ergenlik dönemindeki öğrencilerin sosyal birliktelik duygusu ve arkadaş seçimi etki etmiş olabilir. Ancak arkadaş seçimleri ergenin kişiliğini olumlu yönde geliştirebileceği gibi olumsuz olarak da etkileyebilmektedir.

Günümüz ergenleri, akran gruplarında geçmiş dönemlerde yaşayan ergenlerden daha çok zaman geçirmektedir. Ergenler alkol kullanmaları konusunda akranlarından teşvik geldiğini ve bu isteğin ergenlik yılları boyunca arttığını bildirmekte ve az sayıda ergen, arkadaşlarından okulda başarılı olmaları doğrultusunda baskı yaşadığını belirtmektedir (Steinberg, 2007:191-192).

Öğrencilerin boş zamanlarını kiminle değerlendirdiklerine göre dağılımları Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11

Öğrencilerin Boş Zamanlarını Tek Başına/Arkadaşları ile Geçirmesine Göre Dağılımı

	n	%
Arkadaşlarımla bir araya gelirim.	325	59.6
Tek başıma vakit geçiririm.	214	39.3
Cevapsız	6	1.1
Toplam	545	100.0

Tablo 11'e göre örneklemini oluşturan öğrencilerin % 59.6'sı boş zamanlarında arkadaşlarıyla bir araya geldiğini, %39.3'ü tek başına vakit geçirdiğini belirtmişlerdir. %1.1'i ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerden %59.6'sının boş zamanlarında arkadaşlarıyla bir araya gelip sosyal ortamları tercih ettiği, %39.3'ünün ise tek başına vakit geçirdiği görülmektedir.

Saraçlı'nın (2007) araştırmasında ise öğrencilerin arkadaşlık etme durumunun madde kullanımına etkisine bakıldığında, "hiç arkadaşı olmadığını" belirten öğrencilerin madde kullanma oranı (%9.1), "1-2 tane arkadaşı olan" (%2.5) ve "birçok arkadaşı olan" (%1.4) öğrencilere göre yüksek olmasına rağmen bu fark istatistiksel

olarak anlamlı bulunmamıştır. Madde deneme oranları da benzer şekilde “hiç arkadaşı olmadığını” belirten grupta en yüksek bulunmuştur (Saraçlı, 2007:89).

Öğrencilerin arkadaşlarıyla bir araya geldiklerinde ne yaptıkları sorulmuş ve yanıtlar Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12

Öğrencilerin Arkadaşlarıyla Bir Araya Geldiğinde Ne Yaptıklarına Göre Dağılımı

	n	%
Gezeriz, dolaşırız	365	67.0
Sportif faaliyetlere katılırız	126	23.1
Ders çalışırız	99	18.2
İnternet kafeye gideriz	78	14.3
Diğer	75	13.8

Tablo 12’ye göre öğrencilerin %67’sinin arkadaşlarıyla bir araya geldiğinde gezdiği ve dolaştığı, %14.3’ünün internet kafeye gittiği, %18.2’sinin ders çalıştığı, %23.1’inin spor yaptığı görülmüştür. %13.8 ‘i diğer şıkkını işaretlemiştir. Diğer seçeneği içinde yer alan faaliyetler eğlenme, müzik dinleme, sinemaya gitme, sohbet etme ve futbol oynamadır. Bu soruda öğrenciler kendilerine sunulan seçeneklerden birden fazlasını işaretlemiştir. Öğrencilerin %67’sinin arkadaşlarıyla bir araya geldiğinde genellikle gezerek ve dolaşarak vakit geçirdiği görülmektedir.

Steinberg’e göre, ergenler akranlarla geçirdikleri zamanı günlerinin en eğlenceli bölümü arasında görmektedir. Ergenler akran grubu ortamında çeşitli rolleri, farklı kimlikleri ve farklı kişilikleri deneyebilirler. Bu nedenle akran grubu, etkileşim ve serbest zaman için daha çok olanak sağlar bu da yakınlığın gelişimine ve ergenin duygusal ve psikolojik sağlığına olumlu etki eder. Akran grubu deneyimi, özerkliğin gelişimi için de yaşamsal öneme sahiptir (Steinberg, 2007:220).

Öğrencilerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri Tablo 13’de sunulmuştur.

Tablo 13

Öğrencilerin Boş Zamanlarını Nasıl Değerlendirdiklerine Göre Dağılımı

	n	%
Uyuma	105	19.3
İnternette oyun oynama	101	18.5
İnternette sohbet etme	109	20.0
Kitap okuma	153	28.1
Televizyon seyretme	272	49.9
Yalnız dolaşma	57	10.5
Müzik dinleme	22	4.0
Spor yapma	13	2.4
Ders çalışma	11	2.0
Diğer	12	2.2

Öğrencilerin boş zamanlarını nasıl değerlendirdikleri incelendiğinde grubun %19.3’ünün (105) uyuduğu, %18.5’inin (101) internette oyun oynadığı, %19.3’ünün (105) internette sohbet ettiği, %28.1’inin (153) kitap okuduğu, %49.9’unun (272) televizyon seyrettiği, %10.5’inin (57) yalnız dolaştığı, %4’ünün (22) müzik dinlediği, %2.4’ünün (13) spor yaptığı, %2’sinin (11) ders çalıştığı görülmüştür. %2.2’si (12) diğer şikkını işaretlemiştir. Diğer seçeneğini içinde yer alan faaliyetler dinlenme, hobi faaliyetleri ile meşgul olma ve resim yapmadır. Bu soruda öğrenciler kendilerine sunulan seçeneklerden birden fazlasını işaretlemişlerdir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %49.9’u boş zamanlarını tek başına televizyon izleyerek ve %38.5’inin ise internetle değerlendirdiği görülmektedir.

Buna göre ergenlerin serbest zamanlarının çoğu, bir ya da daha fazla kitle iletişim aracıyla iletişim içinde geçmektedir. Yapılan bir araştırmaya göre bir ergen günde ortalama yedi saat boyunca televizyon seyretmekte ya da internet başında zaman geçirmektedir. Kitle iletişim araçları arasında en çok kullanılan araç televizyondur. Televizyon izleme ergenlik boyunca düşüş gösterirken müzik, film ve basılı medyaya ilgi artmaktadır (Steinberg, 2007:287).

Saraçlı'nın araştırmasında öğrencilerin boş vakitlerinde yaptıkları aktiviteler sıklık sırasına göre “müzik dinlemek”, “televizyon izlemek”, “kitap okumak”, “ders çalışmak”, “pastane ve kafeye gitmek”, “sinema ve tiyatroya gitmek”, “spor yapmak”, “kahve ve oyun salonuna gitmek”, “konser, sergi, konferanslara katılmak”, “elişi ve ev işleri yapmak”, “bar ve diskoya gitmek” tir (Saraçlı, 2007:42).

Öğrencilerin arkadaş seçiminde en çok neye dikkat ettikleri Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14

Öğrencilerin Arkadaş Seçiminde Dikkat Ettikleri Noktalara Göre Dağılımı

	n	%
Madde alışkanlığının olmaması	177	32.5
Derslerinde başarılı olması	107	19.6
Dürüst olması	58	10.6
Kişiliğine (kafama uygun olması ve bana uygun olması, anlaşacağım biri olması da buraya girsin) uygun olması	74	13.6
İyi olması	37	6.8
Güvenilir olması	36	6.6
Popüler olması	28	5.1
İçten olması	14	2.6
Saygılı olması	10	1.8
Maddi durumunun iyi olması	9	1.7
Diğer	320	58.7

Araştırma grubundaki öğrencilerin arkadaş seçiminde en çok neye dikkat ettikleri incelediğinde; %32.5’i (177) madde alışkanlığının olmaması, %19.6’sı (107) derslerinde başarılı olması, %10.6’sı (58) dürüst olması, %13.6’sı (74) kişiliğine uygun olması, %6.8’i (37) iyi olması, %6.6’sı (36) güvenilir olması, %5.1’i (28) arkadaş seçiminde en çok dikkate ettikleri noktanın popüler olması, %1.7’si (9) maddi durumunun iyi olması olarak belirtmiştir. Öğrencilerin %58.7’si (320) ise diğer seçeneğini işaretlemiştir. Diğer seçeneğini içinde yer alan cevaplar ise anlayışlı olması, beni anlaması, davranışlarının iyi olması, eğlenceli olması ve hoşgörülü olmasıdır. Bu

soruda öğrenciler kendilerine sunulan seçeneklerde birden fazla işaretleme yapmışlardır. Ergenlik döneminde arkadaş seçiminde etkili olan faktörler çok çeşitlilik gösterebilmektedir. Öğrencilerin %32.5'inin madde bağımlısı olmaması seçeneğini işaretlemesi, sevindirici bir durumdur.

Madde kullanan öğrencilerin, madde kullanmayanlara göre şiddet eğilimli, suça karışan ve madde kullanan arkadaşları olma olasılığı daha fazladır. Madde kullananların polisle başı belaya giren, bilerek başkasının malına zarar veren, evden/okuldan kaçan anti-sosyal arkadaşları bulunma olasılığı, madde kullanmayanlara göre daha yüksektir(Erdem ve ark., 2006:112).

Tütün, alkol veya diğer uyuşturucu maddelerin kullanılmasını içeren olumsuz davranışlarda bulunma ihtimali, arkadaş çevresinden gelen baskıyla ergenlik döneminde oldukça yüksek bir seviyeye çıkar. Arkadaş gruplarının okulda başarısız olan öğrencilerden, okuldan atılmış olanlardan veya sürekli olarak suç teşkil eden davranışlarda bulunan öğrencilerden oluşması durumunda arkadaş çevresinin etkisi gençler için oldukça ciddi bir problemdir(Flannery, 2006:110).

Öğrencilerin bir derdini en çok kiminle paylaştığına göre dağılımları Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15

Öğrencilerin Bir Derdini En Çok Kiminle Paylaştığına Göre Dağılımı

	n	%
Arkadaş	246	45.1
Anne	235	43.1
Baba	96	17.6
Kardeş	92	16.9
Hiç kimseyle	80	14.7
Akrabalardan biri	34	6.2
Öğretmen	14	2.6
Rehber Öğretmen	8	1.5
Diğer	7	1.3

Örnekleme oluşturan öğrencilerin bir derdini en çok kiminle paylaştığı Tablo 15’de incelenmiştir. Buna göre grubun %43.1’i (235) anne, %17.6’sı (96) baba, %16.9’u (92) kardeş, %6.2’si (34) akrabalarından biri, %45.1’i (246) arkadaş, %2.6’sı (14) öğretmen, %1.5’i (8) rehber öğretmen, %14.7’si (80) hiç kimseyle seçeneğini işaretlemiştir. %1.3’ü (7) ise diğer şıkkını işaretlemiştir. Diğer seçeneği içinde babaannem, kız arkadaşım ve içime atarım cevapları yer almaktadır. Bu soruda öğrenciler kendilerine sunulan seçeneklerden birden fazlasını işaretlemiştir. Çıkan sonuç dikkate alındığında grubun %45.1’inin bir derdini en çok arkadaşıyla, %43.1’inin de anneleriyle paylaştığı görülmektedir. Burada dikkat çeken nokta, öğrencilerin öğretmenleriyle ve rehber öğretmenle sorunlarını çok fazla paylaşmamasıdır. Sorunlarını rehber öğretmeniyle paylaşanların oranı yalnızca %1.5’dir. Öğretmenler öğrencinin derdini, sorununu paylaşmak için açık kapı bırakmalıdırlar. Ergen bu dönemde öğretmeninden yeterli yakınlığı göremezse bu yakınlığı değişik ortamlarda ve değişik kişilerde arayacaktır. Bu da ergende hem kişisel hem de sosyal sorunların ortaya çıkma olasılığını artırabilir.

Madde kullanımına başlamanın veya maddeyi deneme evresinin en fazla gerçekleştiği dönem olan ergenlik dönemi, genç birey için bir keşif, kendini arama ve daha fazla bağımsızlık isteme dönemidir. Ergenlik döneminde anne-baba ve öğretmenin yerini arkadaş almıştır. Ergenlikte cinsel gelişimle birlikte görülen değişim, duygusal değişikliği de beraberinde getirir. Genç birey kim olduğunu ve kim olmak istediğini, inançlarını araştırır. Bu araştırma ve keşif evresi çok uzun süre devam etmez. Ancak, arayış döneminde ergen çevreden çabuk etkilenebilmektedir. Arkadaş grubu zararlı madde kullanan ergenler, bu maddelere daha fazla yönelmektedir (MacKenzie, 2000:207).

Saraçlı’nın araştırmasında; öğrencilere herhangi bir sorunları olduğunda ilk başvuracakları kişi sorulduğunda %29.9’unun annem, %21.8’inin annem ve babam, %21’inin arkadaşım, %14’ünün kardeşlerim, %6.2’sinin babam cevabını verdiği görülürken, %4.1’i kimseye başvurmayacağını belirtmiştir(Saraçlı, 2007:39).

4. 4. Öğrencilerin Kendilerini Algılama Biçimlerine Yönelik Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin kendilerini nasıl tanımladıkları, kendilerinden memnun olma durumları, gelecekte nasıl bir hayat beklentisi içinde oldukları sorulmuştur.

Öğrencilerin kendilerini tanımlamalarına göre dağılımları Tablo 16'da yer almaktadır.

Tablo 16

Öğrencilerin Kendilerini Nasıl Tanımladıklarına Göre Dağılımı

	n	%
Yenilikçi/değişimden yana	215	39.4
İdealist	211	38.7
İçine kapanık	170	31.2
Kuralların çiğnenmek için konduğuna inanan. asi	96	17.6
Bireyin toplumdan önce geldiğine inanan	59	10.8
Otoriteye inanan ve itaat eden	70	12.8

Örnekleme oluşturan öğrencilerin kendilerini tanımlamaları istendiğinde %38.7'si (211) kendisini idealist, %31.2'si (170) içine kapanık, %39.4'ü (215) yenilikçi/değişimden yana, %10.8'i (59) bireyin toplumdan önce geldiğine inanan, %12.8'i (70) otoriteye inanan ve itaat eden, %17.6'sı (96) kuralların çiğnenmek için konduğuna inanan, asi olarak değerlendirmiştir. Bu soruda öğrenciler kendilerine sunulan seçeneklerden birden fazlasını işaretleyebilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %78.1'lik çoğunluğu kendilerini idealist ve yenilikçi/değişimden yana olarak tanımlamıştır. Çünkü kendilerini yenilikçi/değişimden yana olarak tanımlayan öğrencilerin değişime açık, gelişimden yana oldukları ve topluma uyum sağlamada çok fazla sorun yaşamayacakları söylenebilir.

Öğrencilerin kendilerinden memnun olma durumlarına göre dağılımı Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17

Öğrencilerin Kendilerinden Memnun Olma Durumlarına Göre Dağılımı

	n	%
Çok memnunum	249	45.7
Biraz memnunum	131	24.0
Ne memnunum ne değilim	97	17.8
Pek memnun değilim	31	5.7
Hiç memnun değilim	28	5.1
Cevapsız	9	1.7
Toplam	545	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin kendilerinden memnun olma durumları Tablo 17’de incelenmiştir. Buna göre anketi cevaplayan öğrencilerin %45.7’si (249) kendinden çok memnun olduğunu, %24’ü (131) biraz memnun olduğunu, %17.8’i (97) ne memnun ne değil yani kararsız olduğunu, %5.7’si (31) pek memnun olmadığını, %5.1’i (28) hiç memnun olmadığını belirtmiştir. %1.7’si (9) ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %45.7’sinin kendilerinden memnun oldukları görülmektedir. Grubun %39.6’sının ise kararsız ya da kendinden memnun değildir.

Araştırmamızda kendinden memnun olmayan ve bağımlı arkadaşı olan öğrencilerin sigara ve alkol kullanma oranının kendinden memnun olan ve bağımlı arkadaşı olmayanlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu nedenle ergenlerin kendilerinden memnuniyet düzeyleri artırılarak ders dışındaki boş zamanlarını daha verimli değerlendirmeleri için olanaklar sağlanmalıdır.

Öğrencilerin gelecekte kendilerini nasıl bir hayatın beklediğine göre dağılımları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18

Öğrencilerin Gelecekte Kendilerini Nasıl Bir Hayatın Beklediği Düşüncesine Göre Dağılımı

	n	%
Her şey daha iyi olacak	268	49.1
Bilemiyorum, fikrim yok	162	29.7
Biraz daha iyi olacak	60	11.0
Hiçbir şey değişmeyecek	17	3.1
Her şey daha kötü olacak	15	2.8
Biraz daha kötü olacak	9	1.7
Cevapsız	14	2.6
Toplam	545	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin gelecekte kendilerini nasıl bir hayatın beklediğine göre dağılımı Tablo 18’de görülmektedir. Buna göre öğrencilerin %3.1’i (17) hiç bir şey değişmeyecek, %49.1’i (268) her şey daha iyi olacak, %2.8’i (15) her şey daha kötü olacak, %11’i (60) biraz daha iyi olacak, %1.7’si (9) biraz daha kötü olacak, %29.7’si (162) bilemiyorum-fikrim yok seçeneğini işaretlemiştir. %2.6’sı (14) ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %49.1’i gelecekte kendilerini daha iyi bir hayatın beklediğini düşünmektedir. Grubun %4.5’i ise gelecekte daha kötü bir hayat beklentisi içerisinde.

Ortaöğretim öğrencilerinin gelecekte; %49.1’i her şeyin daha iyi olacağını, %11’i de biraz daha iyi olacağını belirttiğinden, çoğunluğunun gelecekte umutlu olduğu söylenebilir.

4. 5. Öğrencilerin Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığına İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde madde bağımlılığı(Sigara, alkol uçucu madde, uyuşturucu vb.) ve alışkanlığına ilişkin bulgular yer almıştır.

Öğrencilerin şimdiye kadar bir kez dahi olsa sigara içip içmediklerine göre dağılımı Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19

Öğrencilerin Şimdiye Kadar Bir Kez Dahi Olsa Sigara İçip İçmediklerine Göre Dağılımı

	n	%
Evet	208	38.2
Hayır	331	60.7
Cevapsız	6	1.1
Toplam	545	100.0

Tablo 19’a göre öğrencilerin %38.2’si bir kez dahi olsa sigara kullandığını, %60.7’si ise bir kez dahi olsa sigara kullanmadığını belirtmiştir. %1.1’i ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Öğrencilerin %60.0’ının bir kez bile olsa sigara kullanmaması sevindirici bir durumdur. Sigarayı bir kez dahi olsa kullanma oranları ortaöğretim öğrencileriyle ilgili yapılan diğer araştırmalardaki oranlardan daha düşüktür. Yaşamlarında en az bir kez sigara içtiklerini belirtmişlerin oranı Ögel (2000) in yaptığı araştırmada %65.1 ve Yazman(1995)’in yaptığı araştırmada %68.0’dır.

1995 yılında İstanbul’da yapılan bir araştırmada öğrencilerin %68’inin yaşamları boyunca en az bir kez tütün içtiği, %56.2’sinin yaşamları boyunca en az bir kez alkollü içecek aldığı, son bir ay içinde ise %23.5’inin alkol kullandığı saptanmıştır. Öğrenciler arasında esrar kullanımı %4, uçucu madde kullanımı ise %3.8 bulunmuştur (Yazman,1995:16).

Ögel (2000) ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada öğrencilerin %65.1’i yaşamlarında en az bir kez sigara içtiklerini belirtmişler, kız öğrenciler için bu oran %62.4, erkek öğrenciler için %67.3 olarak bulunmuştur. Son bir yıl içinde en az bir kez

sigara içenlerin oranı ise %49.5'idi. Öğrencilerin %32.2'si son bir ay içinde en az bir kez sigara içtiklerini belirtirken, bu oran kız öğrenciler için %30.8, erkek öğrenciler için %33.4 olarak bulunmuştur.

Öğrencilerin sigara içme sıklıklarına göre dağılımı Tablo 20'de verilmiştir.

Tablo 20

Öğrencilerin Sigara İçme Sıklıklarına Göre Dağılımı

	n	%
Her zaman	53	25.5
Bazen	62	29.8
Haftada 1-2 tane	6	2.9
Ayda 1-2 tane	28	13.5
Bir ya da birkaç kez denedim	59	28.5
Toplam	208	100.0

Bu soruyu öğrencilerden şimdiye kadar bir kez dahi olsa sigara içenlerden (Tablo 19) evet şikkını işaretleyenler cevaplamıştır. Tablo 20'de "Evet" şikkını işaretleyen 208 öğrenciden %25.5'i sigarayı her zaman, %29.8'i bazen, %2.9'u haftada 1-2 tane, %13.5'i ayda 1-2 tane içtiğini, %28.5'i de bir ya da birkaç kez denediğini belirtmiştir. Sigarayı bir ya da birkaç kez deneyen %28.5 oranında ve belli aralıklarla sigara kullanan %71.5 oranında öğrenci bulunmaktadır. Buna göre 545 öğrencinin %60.7'sinin şimdiye kadar hiç sigara kullanmadığı ve %27.3'ünün de belli aralıklarla sigara kullanmaya devam ettiği tespit edilmiştir.

Araştırmalar sigara kullanmaya başlamanın genellikle son çocuklukta ve ergenlikte olduğunu göstermektedir (U.S. Department of Health and Human Services, 2001; CDC, 2006; Kulbok ve diğ., 2008). 2007'de yapılan bir taramada ergenlerin sigarayı en az bir kez denediği, %20'sinin ise halen sigara kullandığı belirlenmiştir (Center for Disease Control and Prevention, 2008). Başka bir araştırmada ise lise öğrencilerinin üçte birinin ayda en az bir kez sigara içtiği, %17'sinin her gün sigara kullandığı ve 18 yaşın altındaki gençlerin üçte ikisinin sigarayı denediği saptanmıştır (Duncan, Tildesley, Duncan, S. C.ve Hops, 1995).

Öğrencilerin sigara içmeye başlamadaki en önemli nedenleri merak edilmiş ve cevaplar Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21

Öğrencilerin Sigara İçmeye Başlama Nedenlerine Göre Dağılımı

	n	%
Merak	83	55.7
Arkadaş etkisi	66	44.3
Yalnızlık	38	25.5
Özenti	34	22.8
Aile sorunları	31	20.8
Okul sorunları	24	16.1
Büyüdüğüm için	6	4.0
Diğer	20	13.4
Halen belli aralıklarla	149	100.0
Sigara kullananlar toplamı		

Öğrencilerin sigarayı içmeye başlamadaki en önemli nedenleri incelendiğinde, grubun %55.7’sinin merak, %44.3’ünün arkadaş etkisi, %25.5’inin yalnızlık, %22.8’inin özenti, %20.8’inin aile sorunları, %16.1’inin okul sorunları ve %4’ünün ise büyüdüğü için sigara içmeye başladığı belirlenmiştir. Öğrencilerin %13.4’ü diğer seçeneğini işaretlemiştir. Öğrencilerin bu soruya verdikleri cevapların, içinde bulundukları gelişim döneminin özelliklerini yansıttığı söylenebilir. Örneğin arkadaş etkisi, merak ve özenti, sigara içmeye başlamada önemli etkenler olarak göze çarpmaktadır.

Akın (1996) tarafından yapılan araştırmada öğrenciler genellikle özenti, merak, stres ve çevreye uyma ve gruba ait olma gibi sebeplerle, sigarayı ilk kez denemişler ve zevk, eğlence, sorunlardan uzaklaşma gibi nedenlerden ötürü sigarayı kullanmaya devam etmişlerdir. Başka bir araştırmada gençlerin büyük çoğunluğu ilk olarak denedikleri maddenin, kendilerinden yaşça büyük ya da kendi yaşlarında bir arkadaş tarafından verildiğini veya bir grup arkadaş tarafından paylaşıldığını belirtmiştir (Ögel ve ark., 2004:112-118). Yurtdışında yapılan araştırmalarda da arkadaş etkisi (Kasapila ve Mkandawire, 2010; Friedman, Lichtenstein ve Biglan 1985; Conrad, Flay ve Hill, 1992; Flay, Hu ve Richardson, 1998; O’Loughlin, Paradis, Renaud ve Gomez 1998;

Rose, Chassin, Presson ve Sherman 1999), anne-babadan uzakta öğrenim görme (Kasapila ve Mkandawire, 2010), ailede sigara içen birilerinin olmasının (Eiser ve Van Der Plight, 1984; Chassin, Presson ve Sherman, 1995; Bauman, Carver ve Gleiter 2001) sigara alışkanlığında önemli faktörler olduğu ortaya konmuştur. Başka bir araştırmada da aileler ergenlerin etkinliklerine katıldığında, olumlu bir aile tutumu sergilediğinde, kendisi sigara içmediğinde, aile sigara karşıtı olduğunu belirttiğinde çocukların sigara içme davranışının azaldığı saptanmıştır (Kobus, 2003).

Siyez (2009)'e göre ergenlerin sigaraya başlaması ve sigara içmeye devam etmelerinin nedenleri arasında; ergenlerin, can sıkıntısı ve hayal kırıklığıyla başa çıkmaya çalışması, sigaranın bir sosyal statü belirleyicisi veya rol kazanımında yetişkinlikle özdeşleştirilmesi ve yetişkinliğe geçişin bir işareti olarak görülmesi, çeşitli sosyal ortamlarda arkadaş gruplarının onayını almak isteme ve stresi azaltıcı gibi faktörler rol oynamaktadır (Siyez, 2009:4).

Öğrencilerin yakın çevresinde sigara içen olup olmadığı sorulmuş ve dağılım Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22

Öğrencilerin Yakın Çevresinde Sigara İçenlere Göre Dağılımı

	n	%
Arkadaşım içiyor	117	21.5
Babam içiyor	113	20.7
Ağabeyim içiyor	45	8.3
Annem içiyor	36	6.6
Ablam içiyor	18	3.3
Kardeşim içiyor	8	1.5
Diğer	18	3.3
Cevapsız	307	56.3
Toplam	545	100.0

Örnekleme grubundaki öğrencilerin yakın çevresinde sigara içen olup olmadığı yönündeki Tablo 22'de verilmiştir. Buna göre ankete katılan öğrencilerin %20.7'si babam içiyor, %6.6'sı annem içiyor, %3.3'ü ablam içiyor, %8.3'ü ağabeyim içiyor,

%1.5'i kardeşim içiyor, %21.5'i arkadaşım içiyor, %3.3'ü diğer seçeneğini işaretlemiştir. Grubun %56.3'ü ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Öğrencilerin yakın çevresinde babalarından ve arkadaşlarından sigara içenlerin olduğu görülmektedir. Sosyalleşme süreci içerisindeki ergenin yakın çevresinde sigara içenlerin olması, olumsuz model alma davranışının ortaya çıkma olasılığını artıracaktır.

Gençler özdeşleşme döneminde büyüklere benzemek, onlar gibi davranmak eğilimiyle sigara içmektedirler. Arkadaşları arasında üstünlük kurma, kendini kanıtlama, kendini kabul ettirme gibi onlara doyum sağlayan bu özentinin sonucunun bilincinde değildirler. Anne-babanın sigara içip içmemesi de bu alışkanlığın yerleşmesinde önemli bir unsurdur. Yapılan araştırmalar sigara içen anne-babaların çocuklarında bu alışkanlığın daha fazla yerleştiğini göstermiştir (Mangır, 1992:16).

Öğrencilerin sigarayı temin durumlarına göre dağılımı Tablo 23'de verilmiştir.

Tablo 23

Öğrencilerin Sigarayı Temin Durumlarına Göre Dağılımı

	n	%
Arkadaşımdan temin ediyorum	78	43.6
Paket satın alıyorum	70	39.1
Ailemin sigarasından alıyorum	18	10.1
Tek tek satın alıyorum	10	5.6
Diğer	3	1.7
Toplam	179	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin sigarayı temin durumları değişkenine göre dağılımı Tablo 23'de verilmiştir. Buna göre anketi yanıtlayan öğrencilerin %43.6'sı arkadaşlarımdan temin ediyorum, %39.1'i paket satın alıyorum, %10.1'i ailemin sigarasından alıyorum, %5.6'sı tek tek satın alıyorum, %0.6'sı da diğer seçeneğini işaretlemiştir.

Öğrencilerin sigara kullandığını ailelerinin bilip bilmeme durumuna göre dağılımı Tablo 24’de verilmiştir.

Tablo 24

Öğrencilerin Sigara Kullandığını Ailelerinin Bilip Bilmeme Durumuna Göre Dağılımı

	n	%
Evet	51	34.2
Hayır	98	65.8
Toplam	149	100.0

Öğrencilerin %65.8’inin ailesi çocuklarının sigara içtiğini bilmemekte iken %34.2’sinin bu durumdan haberdar olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin ilk kez nerede sigara kullandıklarına göre dağılımı Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25

Öğrencilerin İlk Kez Nerede Sigara Kullandıklarına Göre Dağılımı

	n	%
Sokakta	103	55.7
Evde	51	27.6
Okul çevresinde	11	5.9
Okulda	10	5.4
Diğer	8	4.3
İnternet kafede	2	1.1
Toplam	185	100.0

Tablo 25 incelendiğinde öğrencilerin %55.7’si sokakta, %27.6’sı evde, %5.9’u okul çevresinde, %5.4’ü okulda, %1.1’i internet kafede, %4.3’ü diğer seçeneğinde ilk kez sigara içtiğini belirtmiştir. Araştırmaya katılan deneklerden sigara içenlerin %55.7’sinin sigara ile ilk kez sokakta tanıştığı görülmektedir.

Öğrencilerin ailelerinin madde bağımlılığı olan arkadaşlarıyla görüşmelerine izin verip vermeme durumlarına göre dağılımı Tablo 26’da verilmiştir.

Tablo 26

Öğrencilerin Ailelerinin Madde Bağımlılığı Olan Arkadaşlarıyla Görüşmelerine İzin Verme Durumlarına Göre Dağılımı

	n	%
Evet	32	16.8
Hayır	159	83.2
Toplam	191	100.0

Öğrencilerin ailelerinin madde bağımlılığı olan arkadaşlarıyla görüşmelerine izin verip vermeme durumuna göre dağılımı Tablo 26’da yer almaktadır. Buna göre ankete katılan öğrencilerin %16.8’i evet, %83.2’si hayır seçeneğini işaretlemiştir. Başka bir deyişle ailelerin %83.2’si, çocuklarının madde bağımlılığı olan arkadaşlarıyla görüşmelerine izin vermemektedir.

Öğrencilerin madde bağımlılığı olan arkadaşları olup olmama durumuna göre dağılımı Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27

Öğrencilerin Madde Bağımlılığı Olan Arkadaşları Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı

	n	%
Evet, Var	245	45.0
Hayır, Yok	280	51.3
Cevapsız	20	3.7
Toplam	545	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin madde bağımlılığı olan arkadaşları olup olmama durumu değişkenine göre dağılımı Tablo 27’de incelenmiştir. Buna göre ankete katılan öğrencilerin %45’i evet, %51.3’ü hayır seçeneğini işaretlemiştir. %3.7’si ise bu

soruyu yanıtı bırakmıştır. Öğrencilerin %45'inin madde bağımlısı arkadaşı varken, %51.3'ünün madde bağımlısı arkadaşı yoktur. Grubun yarıya yakınının madde bağımlısı arkadaşının bulunduğu görülmektedir. Ergenler, arkadaş ortamına kendilerini kabul ettirmek adına bazen aile ve toplum tarafından istenmeyen, kabul görmeyen davranışları sergileyebilirler.

Madde kullanma riskini arttıran özellikler içinde, öğrencinin madde kullanan arkadaşı bulunması ön plana çıkmaktadır. Madde kullanan arkadaş olanların, madde kullanma riski, madde kullanan arkadaş olmayanlara göre yaklaşık 6 kat fazladır. Madde kullananlarda madde kullanan arkadaş olma oranı %50.2 iken, madde kullanmayanlarda bu oran %15.2'dir. (Erdem ve ark., 2006:111).

Alkol ya da sigara kullanan ergenler, alkol ve sigara kullanıcısı olan kişileri arkadaş olarak seçmeye daha fazla eğilimlidirler. Zararlı maddeleri kullanan arkadaşlarla zaman geçirmek, ergenlerin bu maddeleri kullanımını da arttırmaktadır (Steinberg, 2007:213).

Öğrencilerin şimdiye kadar bir kez dahi olsa bira ya da alkolü içkilerden kullanma durumuna göre dağılımı Tablo 28'de verilmiştir.

Tablo 28

Öğrencilerin Şimdiye Kadar Bir Kez Dahi Olsa Bira ya da Alkolü İçkilerden Kullanma Durumuna Göre Dağılımı

	n	%
Evet, Kullandım	192	35.2
Hayır Kullanmadım	339	62.2
Cevapsız	14	2.6
Toplam	545	100.0

Tablo 28'e göre öğrencilerin %35.2'si bir kez bile olsa alkol aldığını, %62.2'si hiç alkol almadığını belirtmiştir. %2.6'sı ise bu soruyu yanıtı bırakmıştır. Öğrencilerin %35.2'sinin bir kez bile olsa alkol aldığı görülmektedir.

Ögel (2000) ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada son bir ay içinde en az bir kez alkol kullananların oranı %18 olarak bulunmuştur. Bu oran kız öğrenciler için %11.8, erkek öğrenciler için %23.5'dir. Her iki cins için haftada 2 kez ve daha fazla alkol kullananların oranı %4.6 iken, bu oran erkek öğrenciler için %6.7'dir.

Öğrencilerin bira ya da alkollü içkileri kullanma sıklıklarına göre dağılımı Tablo 29'da verilmiştir.

Tablo 29

Öğrencilerin Bira ya da Alkollü İçkileri Kullanma Sıklıklarına Göre Dağılımı

	n	%
Bir kez denedim	59	30.9
Bazen	70	36.1
Haftada 1-2	6	3.1
Ayda 1-2	44	23.0
Her zaman	13	6.8
Toplam	192	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin bira ya da alkollü içkileri kullanma sıklıklarına göre dağılımı Tablo 29'da incelenmiştir. Buna göre ankete katılan öğrencilerin %30.9'u bir kez denediğini, %36.1'i bazen, %3.1'i haftada 1-2, %23'ü ayda 1-2, %6.8'i her zaman seçeneğini işaretlemiştir. Öğrencilerin %10.6'sının ise alkollü içecekleri bir kez denediği ve bir daha kullanmadığı görülmektedir. Bir kez kullananlar bağımlı olarak düşünülmemiştir. Buna göre 545 öğrencinin %62.2'sinin şimdiye kadar hiç alkol kullanmadığı ve %24.4'ünün de belli aralıklarla alkol kullanmaya devam ettiği görülmektedir.

Chassin ve arkadaşlarının (2004) yaptığı bir çalışmada alkollü deneyenlerin, bu denemeyi ergenliğin ilk yıllarında yaptıkları ve zaman zaman içmeye devam ettikleri saptanmıştır (Akt. Steinberg, 2007:493).

Öğrencilerin uçucu maddeleri (sıvı, toz veya gaz) kullanma durumuna göre dağılımı Tablo 30’da verilmiştir.

Tablo 30

Öğrencilerin Uçucu Maddeleri (Sıvı, Toz veya Gaz) Kullanma Durumuna Göre Dağılımı

	n	%
Evet, kullandım	23	4.2
Hayır, kullanmadım	490	89.9
Cevapsız	32	5.9
Toplam	545	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin uçucu maddeleri (sıvı, toz veya gaz) kullanma durumuna göre dağılımı Tablo 30’da incelenmiştir. Buna göre anketi yanıtlayan öğrencilerin %4.2’si sıvı, toz, gaz kullandığını, %89.9’u ise kullanmadığını belirtmiştir. Grubun %5.9’u ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Öğrencilerin %89.9’unun uçucu madde (sıvı, toz, gaz) kullanmaması sevindiricidir. Ancak %4.2’lik gruptaki öğrencilerin bu tür zararlı maddelere yöneldiği de dikkatten kaçmamalıdır.

Ögel’in (2000) İstanbul’da lise öğrencileri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı konulu araştırmasında, yaşam boyu en az bir kez uçucu madde kullanma oranı %8.6 olarak bulunmuştur. Son bir yıl içinde en az bir kez uçucu madde kullanma oranı %4.1, son bir ay içinde ise %2.8’dir (Ögel, 2000:244).

Öğrencilerin uçucu maddeleri (sıvı, toz veya gaz) kullanma sıklıklarına göre dağılımı Tablo 31’de verilmiştir.

Tablo 31

Öğrencilerin Uçucu Maddeleri (sıvı, toz veya gaz) Kullanma Sıklıklarına Göre Dağılımı

	n	%
Her gün	2	8.7
Haftada en az bir kere	7	30.4
Ayda en az bir kere	1	4.3
Nadiren	9	39.1
Bir kez denedim	4	17.4
Toplam	23	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin uçucu maddeleri (sıvı, toz veya gaz) kullanma sıklıklarına göre dağılımı Tablo 31’de gösterilmiştir. Öğrencilerin %8.7’si her gün, %30.4’ü haftada en az bir kere, %4.3’ü ayda en az bir kere, %39.1’i nadiren, %17.4’ü de bir kez sıvı, toz ya da gaz kullandığını belirtmiştir. Buna göre 545 öğrencinin %89.9’unun şimdiye kadar hiç uçucu madde kullanmadığı ve %3.4’ünün de belli aralıklarla uçucu madde kullanmaya devam ettiği tespit edilmiştir.

Öğrencilerin şimdiye kadar bir kez dahi olsa esrar, eroin, morfin, uyuşturucu vb. kullanmaları durumuna göre dağılımı Tablo 32’de verilmiştir.

Tablo 32

Öğrencilerin Şimdiye Kadar Bir Kez Dahi Olsa Esrar, Eroin, Morfin, Uyuşturucu vb. Kullanmaları Durumuna Göre Dağılımı

	n	%
Evet, Kullandım	17	3.1
Hayır, Kullanmadım	499	91.6
Cevapsız	29	5.3
Toplam	545	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin şimdiye kadar bir kez dahi olsa esrar, eroin, morfin, uyuşturucu vb. kullanmaları durumuna göre dağılımı Tablo 32’de yer almaktadır. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin %3.1’i evet, %91.6’sı hayır seçeneğini işaretlemiştir. Başka bir deyişle öğrencilerin %3.1’i bir kez dahi olsa uyuşturucu madde kullanmıştır. %5.3’ü ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır.

Aksu (2002) tarafından yapılan araştırmada, lise öğrencilerinde en az bir kez bağımlık yapıcı madde kullanma oranı % 6,8 olarak belirlenmiştir. Ögel (2000) ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmada ise yaşam boyu en az bir kez esrar kullanma oranı %3.6 olarak bulunmuştur. Son bir yıl içinde en az bir kez esrar kullanma oranı %2.8, son bir ay içinde ise %1.8’dir. Sigara, alkol, esrar ve uçucu dışında eroin, kokain, hap gibi uyuşturucu/uyarıcı maddeleri yaşam boyu bir kez kullandığını belirtenlerin oranı %3.3 bulunmuştur. Bu oran son bir yıl için %2.5, son bir ay içinse %1.8’dir.

İzmir’de 1237 lise öğrencisi ile yapılan bir araştırmada ise ergenlerin yaşamları süresince sigara içme oranları %54.9; son bir yıl içerisinde sigara kullanım oranı %32.6, haftada en az 1-2 defa düzenli kullanım oranı %21.1 olarak belirlenmiştir. Yine aynı araştırma bulgularına göre ergenlerin %5.1’i yaklaşık günde 1-5 adet sigara içtiği, %5.4’ünün günde yarım paket içtiği, %5.2’sinin günde bir veya bir buçuk paket içtiği, %1.4’ünün 2 paketten fazla sigara içtiği belirlenmiştir(Siyez, 2010:4).

Öğrencilerin esrar, eroin, morfin uyuşturucu kullanma sıklığına göre dağılımı Tablo 33’de verilmiştir.

Tablo 33

Öğrencilerin Esrar, Eroin, Morfin, Uyuşturucu Kullanma Sıklığına Göre Dağılımı

	n	%
Evet, Kullanıyorum	6	35.3
Hayır Kullanmıyorum	11	64.7
Toplam	17	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin esrar, eroin, morfin, uyuşturucu kullanma sıklığı değişkenine göre dağılımı Tablo 33’de incelenmiştir. Buna göre öğrencilerin

%35.3'ü evet, %64.7'si hayır seçeneğini işaretlemiştir. Şimdiye kadar bir kez dahi olsa esrar, eroin, morfin, uyuşturucu vb. kullanma durumlarına göre 17 öğrenciden 6'sının bu maddeleri hâlen kullandığı, 11'inin ise artık kullanmadığı anlaşılmaktadır. Hayır seçeneğini işaretleyen 11 öğrenci bu maddeleri bir kez denemiş ve sonra bırakmıştır. Ancak 6 öğrenci (%1.1) ise esrar, eroin, morfin gibi yasal olmayan zararlı maddeleri hâlen belli aralıklarla kullanmaktadır. Buna göre 545 öğrencinin %91.6'sının şimdiye kadar hiç uyuşturucu kullanmadığı ve %1.1'inin de belli aralıklarla uyuşturucu kullanmaya devam ettiği görülmektedir.

Zararlı madde kullanımının en çok hangi okul döneminde görüldüğüne ilişkin düşüncelerin dağılımı Tablo 34'de verilmiştir.

Tablo 34

Öğrencilerin Zararlı Madde Kullanımının En Çok Hangi Okul Döneminde Görüldüğüne İlişkin Düşüncelerine Göre Dağılımı

	n	%
Okul öncesi (3-6 yaş)	7	1.3
İlköğretim I. kademe (7- 11 yaş)	9	1.7
İlköğretim II. kademe (12-14 yaş)	100	18.3
Ortaöğretim (15-18 yaş)	372	68.2
Yükseköğretim (19 yaş ve üzeri)	30	5.5
Cevapsız	27	5.0
Toplam	545	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin zararlı madde kullanımının en çok hangi okul döneminde görüldüğüne ilişkin düşünceleri Tablo 23'de görülmektedir. Buna göre anketi cevaplayan öğrencilerin %1.3'ü okul öncesi (3-6 yaş), %1.7'si ilköğretim I. kademe (7- 11 yaş), %18.3'ü ilköğretim II. kademe (12-14 yaş), %68.2'si ortaöğretim (15-18 yaş), %5.5'i yükseköğretim (19 yaş ve üzeri) seçeneğini işaretlemiştir. %5'i ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Öğrencilerin zararlı madde kullanımının en çok hangi okul döneminde görüldüğüne ilişkin düşünceleri, % 68.2 ile ortaöğretim döneminde yoğunlaşmaktadır. Bu durum madde kullanımı ile ilgili ortaöğretim dönemindeki önleyici ve eğitici çalışmaların gerekliliğini daha da artırmaktadır.

Meclis Araştırma Komisyonu Raporu'na göre (2008), madde kullananların yaklaşık % 75'i, 20 yaşından önce madde kullanmaya başlamaktadırlar. Ülkemizde değişik bölge ve kentlerde yapılan çalışmalarda; ilköğretim öğrencileri arasında yaşamı boyunca en az bir kez tütün kullananların oranının % 16.1 olduğu saptanmıştır. Bu oran alkol için %15.4, uçucu ve uyuşturucu maddeler için % 1.7'dir. Ortaöğretimde yaşamı boyunca en az bir kez tütün kullanımı % 55.9, alkol kullanımı % 45, esrar kullanımı % 4, uçucu madde kullanımı % 5.1, eroin ve ekstazi kullanım yaygınlığı %2.5'tir. Özel okulda okuyanlar öğrencilerde madde kullanım riski devlet okulunda okuyanlara göre daha yüksek bulunmuştur (Meclis Araştırma Komisyonu Raporu, 2008:13).

Değişik meslek grupları üzerinde yapılan bir araştırmada, sigaraya başlama yaşının genellikle üniversiteye başlama dönemi ya da lise bittikten sonraki dönem olduğu gözlenmiştir. Sigara kontrol programlarında gecikme, her yıl 1 milyon gencin sigarayla tanışmasına, 400 binden fazla erişkinin erken yaşta hayatını kaybetmesine neden olmaktadır (Centers for Disease Control and Prevention, 2000:27).

Öğrencilerin zararlı madde kullanımına hangi okul döneminde başladıklarına göre dağılımı Tablo 35'de verilmiştir.

Tablo 35

Öğrencilerin Zararlı Madde Kullanımına Hangi Okul Döneminde Başladıklarına Göre Dağılımı

	n	%
Okul öncesi (3-6 yaş)	13	7.3
İlköğretim I. kademe (7- 11 yaş)	9	5.1
İlköğretim II. kademe (12-14 yaş)	44	24.9
Ortaöğretim (15-18 yaş)	111	62.7
Yanıtsız	368	67.4
Toplam	545	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin zararlı madde kullanımına hangi okul döneminde başladıklarına göre dağılımı Tablo 35'dedir. Buna göre öğrencilerin %62.7'si ortaöğretim (15-18 yaş), %24.9'u ilköğretim II. kademe (12-14 yaş), %7.3'ü

okul öncesi (3-6 yaş), %5.1'i ilköğretim I. kademe (7- 11 yaş) seçeneğini işaretlemiştir. %67.4'ü ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Öğrencilerin %62.7'si ortaöğretim döneminde bağımlılık yapıcı maddeleri kullanmaya başlamıştır. İkinci sırada zararlı maddelere başlama dönemi ilköğretim ikinci kademedir.

Küçük ergenlerin ve ergenlik öncesi dönemdekilerin madde kullanmaya özenmeleri özellikle endişe vermektedir. Çoğu psikolog, maddeyi erken yaşta denemenin daha geç yaşta denemeden daha zararlı olduğuna inanmaktadır (Steinberg, 2007:492). Chassin ve arkadaşlarının (2004) yaptığı çalışmada madde kullanmaya erken başlayanların, ergenliğin ilk yıllarından itibaren aşırı miktarda madde kullandıkları ve kullandıkları madde miktarını düzenli olarak artırdıkları saptanmıştır (Akt. Steinberg, 2007:493).

Morrison (1995)'nin belirttiğine göre gençlik hatta olgunluk dönemini yaşayan birçok alkol bağımlısı ilk defa alkol kullanımına 14-15 yaşlarında başladıklarını açıklamaktadır (Akt.Kasatura, 1998:26).

Öğrencilerin madde kullanımı için en uygun ortamın ne olduğuna yönelik cevapları Tablo 36'da verilmiştir.

Tablo 36

Öğrencilerin Madde Kullanımı İçin En Uygun Ortam Düşüncesine Göre Dağılımı

	n	%
Sokak	267	49.0
İnternet kafe, eğlence yerleri, vb.	166	30.5
Okul Çevresi	122	22.4
Yurt	42	7.7
Ev	19	3.5
Diğer	32	5.9
Toplam	648	119.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin madde kullanımı için en uygun ortamın neresi olduğuna yönelik cevaplarının dağılımı Tablo 36'da yer almaktadır. Öğrencilerin %3.5'i ev, %22.4'ü okul çevresi, %49'u sokak, %7.7'si yurt, %30.5'i internet kafe, eğlence

yerleri vb. yerlerin madde kullanımı için uygun yerler olduğunu belirtmiştir. Grubun %5.9'u diğer seçeneğini işaretlemiştir. Bu soruda öğrenciler kendilerine sunulan seçeneklerde birden fazla işaretleme yapmışlardır.

Madde kullanımı için en uygun ortam olarak öğrencilerin %49'u sokak, %30.5'i internet kafe, eğlence yerleri vb. yerler ile %22.4'ü okul çevresi olduğunu düşünmektedir. Eğitim sürecinde bireyin gelişiminde olumsuz alışkanlıklar kazanmasına neden olabilecek yerler konusunda, öğrencilere ve velilerine yönelik eğitimler verilmelidir.

4. 6. Öğrencilerin Madde Bağımlısı Arkadaşına Yönelik Tepkilerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin arkadaşının madde kullandığını fark ettiğinde nasıl tepki vereceği, bağımlılık yapıcı maddeleri kullanan arkadaşlarına bakış açıları, arkadaşının zararlı bir madde kullanmayı teklifine yönelik tepkileri ile birisi kendilerine zararlı bir maddeyi kullanmayı teklif etse ilk kime haber vereceklerine ilişkin bulgular yer almıştır.

Öğrencilerin arkadaşının madde kullandığını fark ettiğinde nasıl tepki vereceğine yönelik cevapların dağılımı Tablo 37'de verilmiştir.

Tablo 37

Öğrencilerin Arkadaşının Madde Kullandığını Fark Ettiğinde Vereceği Tepkilere Göre Dağılımı

	n	%
Arkadaşımla konuşurum	228	41.9
Sırrını saklarım	153	28.1
Arkadaşımın ailesine bildiririm	52	9.5
Öğretmenimle/rehber öğretmenle	48	8.8
Aileme bildiririm	22	4.0
Okul yönetimine bildiririm	17	3.1
Cevapsız	25	4.6
Toplam	545	100.0

Tablo 37 incelendiğinde, öğrencilerin %8.8'i bir arkadaşının zararlı madde kullandığını öğrendiğinde öğretmenimle/rehber öğretmenle konuşurum, %4'ü aileme bildiririm, %3.1'i okul yönetimine bildiririm, %41.9'u arkadaşım ile konuşurum, %28.1'i sırrını saklarım, %9.5'i arkadaşımın ailesine bildiririm seçeneğini işaretlemiştir. %4.6'sı ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %41.9'unun arkadaşının madde kullandığını fark ettiğinde arkadaşıyla konuşma ve %28.1'inin de sırrını saklama düşüncesinde olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin bağımlılık yapıcı maddeleri kullanan arkadaşlarına bakış açılarına göre dağılımı Tablo 38'de verilmiştir.

Tablo 38

Öğrencilerin Bağımlılık Yapıcı Maddeleri Kullanan Arkadaşlarına Bakış Açılarına Göre Dağılımı

	n	%
Umursamaz	173	31.7
Önleyici	162	29.7
Eleştirici	117	21.5
Hoşgörülü	48	8.8
Cevapsız	45	8.3
Toplam	545	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin bağımlılık yapıcı maddeleri kullanan arkadaşlarına bakış açıları incelendiğinde, öğrencilerin %31.7'si umursamaz, %8.8'i hoşgörülü, %29.7'si önleyici, %21.5'i eleştirici olarak belirtmiştir. %8.3'ü ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Öğrencilerin %31.7'si bağımlılık yapıcı madde kullanan arkadaşlarına karşı umursamaz davranacaklarını yani karışmayacaklarını belirtmektedir. Grubun %29.7'si önleyici ve %21.5'i eleştirel bir tutum içindedir. Bu da öğrencilerin madde kullanımına karşı olduklarının ve arkadaşlarının da kullanmasını istemediklerinin bir göstergesi sayılabilir.

Öğrencilerin arkadaşının zararlı bir madde kullanmayı teklifine yönelik tepkilerine göre dağılımı Tablo 39’da verilmiştir.

Tablo 39

Öğrencilerin Arkadaşının Zararlı Bir Madde Kullanmayı Teklifine Yönelik Tepkilerine Göre Dağılımı

	n	%
Arkadaşımla ilişkimi keserim	186	34.1
Merak eder ama denemem	172	31.5
Merak eder, denerim	32	5.9
Korkarım, bir yakınımına haber veririm	20	3.7
Diğer	112	20.6
Cevapsız	23	4.2
Toplam	545	100.0

Örnekleme oluşturan öğrencilerin arkadaşının zararlı bir madde kullanmayı teklifine yönelik tepkileri Tablo 39’da verilmiştir. Grubun %5.9’u merak eder-denerim, %31.5’i merak eder ama denemem, %3.7’si korkarım-bir yakınımına haber veririm, %34.1’i arkadaşımı ilişkimi keserim seçeneklerini işaretlemiş, %20.6’sı ise diğer cevabını vermiştir. Diğer seçeneğini işaretleyip belirttikleri cevaplar ve frekansları; denemem 6, denemem yapmamasını öneririm 4, engellemeye çalışırım 10, hayır der reddederim 37, kızarım 3, merak etmem denemem şeklindedir. %4.2’si ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Grubun ancak %5.9 gibi küçük bir kısmı merak edip, zararlı maddeyi kullanabileceğini belirtmiştir.

Öğrencilere, birisi kendilerine zararlı bir maddeyi kullanmayı teklif etse ilk kime haber verecekleri sorulmuş ve cevapların dağılımı Tablo 40’da verilmiştir.

Tablo 40

Öğrencilerin Birisi Kendilerine Zararlı Bir Maddeyi Kullanmayı Teklif Etse İlk Kime Haber Vereceklerine Göre Dağılımı

	n	%
Hiç kimseye	218	40.0
Aileme	163	29.9
Arkadaşıma	125	22.9
Öğretmenime	25	4.6
Cevapsız	14	2.6
Toplam	545	100.0

Tablo 40’a göre öğrencilerin 125’i birisi zararlı madde kullanmayı teklif etse bu durumu %22.9’u arkadaşına, %29.9’u ailesine, %4.6’sı öğretmene bildireceğini söylerken, %40’ı bu durumu hiç kimseye söylemeyeceğini belirtmiştir. %2.6’sı ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Öğrencilerin % 40’ının bu durumu hiç kimseye haber vermeme düşüncesinde oldukları görülmektedir. Grubun %52.8’i ise bu durumdan ailesini ve arkadaşını haberdar etmeyi düşünmektedir. Böyle bir durumu öğretmeni ile paylaşabileceğini söyleyenlerin oranı ise %4.6 ile çok azdır.

4. 7. Öğrencilerin Madde Bağımlılığının Önlenmesine Yönelik Görüşlerine İlişkin Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin; gençlerin madde kullanmaya başlamalarının en önemli nedenlerine ilişkin düşünceleri, medyada gördükleri bağımlılık yapıcı madde kullanımlarından etkilenme durumları, bağımlılık yapıcı maddelerin sağlığa zararları konusunda nereden bilgi aldıkları, gençleri madde kullanımından korumak için alınabilecek önlemlere ilişkin düşüncelerine ilişkin bulgular yer almıştır.

Öğrencilerin gençlerin madde kullanmaya başlamalarının en önemli nedenlerine ilişkin düşüncelerine göre dağılımı Tablo 41’de verilmiştir.

Tablo 41

Öğrencilerin, Gençlerin Madde Kullanmaya Başlamalarının En Önemli Nedenlerine İlişkin Düşüncelerine Göre Dağılımı

	n	%
Arkadaş çevresi	285	52.3
Merak	201	36.9
Anne baba ve çocuk arasındaki iletişimin bozuk olması	164	30.1
Sorunlardan uzaklaşmak için	131	24.0
Tutarsızca uygulanan aile disiplini	115	21.1
Anne baba desteğinin az olması	109	20.0
Anne babanın gencin madde kullanımına izin verici, fazla hoşgörülü bir tutum içinde olması	66	12.1
Medya, televizyon programları, diziler	49	9.0
Diğer	16	2.9

Örnekleme oluşturan öğrencilerin gençlerin madde kullanmaya başlamalarındaki en önemli nedenlere ilişkin düşünceleri Tablo 41’dedir. Buna göre öğrencilerin %20’si anne baba desteğinin az olması, %12.1’i anne babanın gencin madde kullanımına izin verici hoşgörülü bir tutum içinde olması, %30.1’i anne baba ve çocuk arasındaki iletişimin bozuk olması, %21.1’i tutarsızca uygulanan aile disiplini, %9’u medya-televizyon programları-diziler, %24’ü sorunlardan uzaklaşmak için, %36.9’u merak, %52.3’ü arkadaş çevresi seçeneklerini işaretlemiştir. Bu soruda öğrenciler kendilerine sunulan seçeneklerde birden fazla işaretleme yapmışlardır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin zararlı maddeye başlamada en önemli nedenlerinin %52.3 arkadaş çevresi ve %36.9 ile merak olduğu görülmektedir. Örneğin arkadaş çevresi, merak, psikolojik sıkıntılar, anne-baba ve çocuk arasındaki iletişimin

bozuk olması, tutarsızca uygulanan aile disiplini beş temel unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Madde kullanan ergenler, akran olarak madde kullananları istemekte ve arkadaşlarının daha fazla madde kullanmasını özendirmektedir. Maddeyi kötüye kullananların içinde bulunduğu toplumsal bağlam ise zararlı madde kullanımını kolaylaştırmaktadır (Steinberg, 2007:496).

Steinberg'e göre anne- babası alkolik olan ergenlerin madde kullanım riski daha yüksektir. Riskin yükselme nedenlerinden biri, anne babalık görevlerinin gereğince yapılamamasından dolayı, ergenin sorun davranışlara karışması ve sorun davranışların da alkol ve madde kullanımını artırmasıdır. Bu durumların olmadığı ailelerde ise maddeyi kullanma riski çok daha düşüktür (Steinberg, 2007:497).

Ortaöğretim öğrencilerinde madde kullanım yaygınlıkları illere göre değerlendirildiğinde, tütün kullanımı %45.9 ile %63.8 arasında değişirken, uçucu madde, eroin, ecstasy kullanımının en yaygın olduğu ilin İzmir olduğu görülmüştür. Esrar kullanımında, Diyarbakır %7.3 ile ilk sırada bulunmaktadır. Madde kullanım yaygınlıklarının en düşük olduğu illere bakıldığında, esrar ve eroin kullanım yaygınlığının en düşük Sivas'ta olduğu görülmüştür. Tütün kullanımının en düşük olduğu il Adana, uçucu madde kullanımının en düşük olduğu il ise Kocaeli'dir. Araştırma sonuçları, madde kullanımına başlamada en önemli faktörün "merak" olduğunu göstermektedir (Ögel ve ark., 2004:112-118).

Uyuşturucu madde kullanım süreci gençler arasında tutarlılık göstermektedir. Pek çok genç uyuşturucudan önce tütün kullanmaktadır ve buna çok erken yaşta başlamaktadır (yaklaşık yüzde 25'lik kısım 13 yaşından önce sigara kullanmaya başlamaktadır). Ancak bu durum sadece sigara kullanımıyla sınırlı değildir. Yapılan araştırmalar, hem burna çekilen hem de tütünü çiğnenen ve sigara gibi bağımlılık yapan (ve aynı zamanda ağız kanserine de yol açan) dumansız tütün kullanımının da arttığını göstermektedir. Tütünden sonra, gençler önce bira veya şarabı sonra likörü, sonra da içe çekilen maddeleri, esrarı ve amfetaminleri denemektedirler. Daha sonra, şekilleri ve işlevleri değişen daha güçlü uyuşturucular denenmektedir. Bu zaman süresince, bağımlıların seçtiği uyuşturuculara örnek olarak kokain verilebilir (tablet veya toz

şeklinde), daha sonra gençler bir süre eroin kullanırlar ve daha sonra da met amfetamin veya GBH (afrodizyak bir uyuşturucu) kullanırlar (Flannery, 2006:116).

Öğrencilerin medyada gördükleri bağımlılık yapıcı madde kullanımlarından etkilenme durumlarına göre dağılımı Tablo 42’de verilmiştir.

Tablo 42

Öğrencilerin Medyada Gördükleri Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanımlarından Etkilenme Durumlarına Göre Dağılımı

	n	%
Evet	59	10.8
Hayır	460	84.4
Cevapsız	26	4.8
Toplam	545	100.0

Öğrencilerin medyada gördükleri bağımlılık yapıcı madde kullanımlarından etkilenme durumlarına bakıldığında, grubun %10.8’i evet, %84.4’ü hayır demiştir. %4.8’i ise bu soruyu yanıtsız bırakmıştır. Öğrencilerin medyada gördükleri bağımlılık yapıcı madde kullanımlarından etkilenme oranları %10.8 ile oranında çıkmıştır. Ancak yine de bazı öğrencilerin zararlı madde kullanımı konusunda medyadan etkilendiği de göz ardı edilmemelidir. Ergenler alkol ve sigaraya, oyuncuların sigara ve içki içtiğini sıklıkla gösteren filmler yoluyla maruz kalmaktadırlar. Ergenler, en sevdikleri film yıldızı sigara içiyorsa sigara içmeye daha eğilimlidirler (Steinberg, 2007:284).

Öğrencilerin bağımlılık yapıcı maddelerin sağlığa zararları konusunda nereden bilgi aldıklarına göre dağılımı Tablo 43’de verilmiştir.

Tablo 43

Öğrencilerin Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Sağlığa Zararları Konusunda Nereden Bilgi Aldıklarına Göre Dağılımı

	n	%
Okul	319	58.5
Medya (Televizyon, radyo, vb.)	317	58.2
Ailem	270	49.5
Sağlık kuruluşları	192	35.2
İnternet	174	31.9
Diğer	14	2.6

Örnekleme oluşturan öğrencilerin bağımlılık yapıcı maddelerin sağlığa zararları konusunda nereden bilgi aldıklarına göre dağılımı Tablo 43’dedir. Buna göre öğrencilerin %49.5’i bağımlılık yapıcı maddeler ile ilgili ailesinden, %58.8’i okuldan, %35.2’si sağlık kuruluşlarından, %58.2’si medyadan (televizyon, radyo, gazete, dergi, vb.) bilgi almıştır. Grubun %2.6’sı ise diğer seçeneğini işaretlemiştir. Bu soruda öğrenciler, kendilerine sunulan seçeneklerde birden fazla işaretleme yapmışlardır.

Amerika’da yapılan büyük çaptaki ulusal bir araştırmaya göre, anne babaların yaptıkları davranışları onaylamadıklarını çocuklarına sözlü olarak söylediğinde, ergenlerin sorunlardan ve zararlı madde kullanımından uzak durduğu saptanmıştır. Anne babaların yapması gereken; ergen çocuklarına yasadışı uyuşturucu madde kullanmayı denemenin yanlış, uygunsuz ya da iyi olmadığını söylemektir. Anne babalarından bu tür uyarılar almayan ergenlerle karşılaştırıldığında, uyarı alanların olumsuz davranışlara ve zararlı maddelere yönelme olasılığının daha az olduğu görülmüştür (Flannery, 2006:109).

Öğrencilerin gençleri madde kullanımından korumak için alınabilecek önlemlere ilişkin düşüncelerine göre dağılımı Tablo 44’de verilmiştir.

Tablo 44

Öğrencilerin Gençleri Madde Kullanımından Korumak İçin Alınabilecek Önlemlere İlişkin Düşüncelerine Göre Dağılımı

	n	%
Anne baba ve çocuk arasında iyi bir iletişim kurulması	298	54.7
Çevrede genlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sosyal alanların olması	173	31.7
Anne babanın genci duygusal yönden desteklemesi	163	29.9
Aile ve çevrenin konu hakkında duyarlı ve bilinçli olması	163	29.9
Gencin kendine uygun meslek seçimi yapması yönünde gerekli rehberliğin yapılması	72	13.2
Organize edilmiş okul faaliyetlerine katılım	69	12.7
Okul başarısına önem verilmesi	57	10.5
Diğer	20	3.7

Örnekleme oluşturan öğrencilerin gençleri madde kullanımından korunmak için alınabilecek önlemlere ilişkin düşüncelerine göre dağılımı Tablo 44’de verilmiştir. Buna göre anketi cevaplayan öğrencilerin %29.9’u anne babanın genci duygusal yönden desteklemesi, %54.7’si anne baba ve çocuk arasında iyi bir iletişim kurulması, %12.7’si organize edilmiş okul faaliyetlerine katılım, %10.5’i okul başarısına önem verilmesi, %29.9’u aile ve çevrenin konu hakkında duyarlı ve bilinçli olması, %13.2’si gencin kendine uygun meslek seçimi yapması yönünde gerekli rehberliğin yapılması, %31.7’si çevrede genlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sosyal alanların olması, %3.7’si diğer seçeneğini işaretlemiştir. Bu soruda öğrenciler kendilerine sunulan seçeneklerde birden fazla işaretleme yapmışlardır.

Öğrencilerin %54.7'si gençleri madde kullanımından korumak için alınabilecek en önemli önlemin anne baba ve çocuk arasında iyi bir iletişim kurulması olduğunu belirtmiştir. Yine grubun %29.9'u aileye vurgu yaparak ailenin genci duygusal olarak desteklemesi ve %29.9'u ailenin ve çevrenin bu konuda bilinçli olması gerektiğini belirtmiştir. Gençleri zararlı maddelerden korumak için alınabilecek diğer önemli bir önlem ise, çevrede gençlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sosyal alanların olmasıdır. Bu sayede, genç sorunlarından uzaklaşmak için zararlı maddeleri değil sporu ve sağlıklı yaşamı tercih edecektir.

4. 8. Madde Kullanımının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına

Yönelik Bulgular

Bu bölümde öğrencilerin sigara içme ve alkol kullanma durumlarının cinsiyet, sınıf düzeyi, devam ettiği okul türü, annelerinin öğrenim düzeyi, babalarının öğrenim düzeyi bağımlı arkadaşı olup olmaması ve kendinden memnun olup olmama değişkenleriyle ilgili karşılaştırmaları yapılmıştır.

4. 8. 1. Sigara Kullanımının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Bu bölümde öğrencilerin sigara içme durumu; cinsiyet, sınıf düzeyi, devam ettiği okul türü, annelerinin öğrenim düzeyi, babalarının öğrenim düzeyi, bağımlı arkadaşı olup olmaması ve kendinden memnun olup olmama değişkenleriyle karşılaştırılmıştır.

Öğrencilerin sigara kullanımının cinsiyete göre karşılaştırılması Tablo 45’de verilmiştir.

Tablo 45

Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Cinsiyetlerine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Sigara İçiyor		Sigara İçmiyor		Toplam		X ²	p
	n	%	n	%	n	%		
Kız	40	16.5	203	82.5	243	100.0		
Erkek	109	36.2	193	63.8	301	100.0	23.090	.001**
Toplam	149	27.4	396	72.6	545	100.0		

*p<.05, **p<.01

Öğrencilerin sigara içme durumlarının cinsiyetlerine göre değişip değişmediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları Tablo 45’de verilmiştir. Tablo 45 incelendiğinde, sigara içenlerin oranı kızlarda %16.5, erkeklerde % 36.2’dir. Sigara içmeyenlerin oranının ise kızlarda % 85.5, erkeklerde % 63.8 olduğu görülmektedir. Yapılan Ki-Kare testi sonucunda öğrencilerin cinsiyeti ile sigara içme durumları arasında .001 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2=23.090$, $p<.001$). Buna göre erkek öğrencilerin sigara içme oranının kız öğrencilerden daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Toplumumuzda erkek öğrencilere daha fazla serbestlik tanınması, erkek öğrencilerin kızlara oranla kafe, bar, kahvehane gibi halka açık eğlence yerlerine daha fazla gitmelerine sebep olmaktadır. Gençlerin bağımlılık yapan maddelerle tanışması ise büyük çoğunlukla bu tip yerlerde olmaktadır. Erkek öğrenciler toplumdaki sosyal rolleri ile ilişkili olarak bu tip yerlere daha fazla gitme olanağına sahip olduklarından sigarayla tanışma ve kullanma oranları da yüksektir.

Saraçlı’nın (2007) yaptığı araştırmada öğrencilerin sigara içme durumunun cinsiyete göre dağılımında “içmiyorum” diyenlerin oranı kızlarda (%58.4) erkeklere (%40.1) göre daha fazla, “halen içiyorum” diyenlerin oranı ise erkeklerde (%33.9) kızlara (%15) göre daha fazla olarak saptanmıştır. Erkek öğrencilerin sigara kullanımı kız öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı oranda yüksek bulunmuştur (Saraçlı, 2007:42).

Öğrencilerin sigara kullanımının sınıf seviyelerine göre karşılaştırılması Tablo 46'da verilmiştir.

Tablo 46

Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Sınıf Seviyelerine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Sigara İçiyor		Sigara İçmiyor		Toplam		X ²	p
	n	%	n	%	n	%		
9. sınıf	21	17.1	102	82.9	123	100.0		
10. sınıf	40	28.2	102	71.8	142	100.0		
11. sınıf	35	25.2	104	74.8	139	100.0	14.680	.002**
12. sınıf	53	37.9	87	62.1	140	100.0		
Toplam	149	27.4	395	72.6	544	100.0		

*p<.05, **<.01

Tablo 46'ya bakıldığında 9. Sınıf öğrencilerinin sigara içme durumu % 17.1, 10. sınıf öğrencilerinin % 28.2'i, 11. Sınıf öğrencilerinin %25.2 ve 12. Sınıf öğrencilerinin % 37.9'dur. Görüldüğü gibi 9. sınıf öğrencilerinin sigara içme oranı diğer gruplara göre en düşüktür. En fazla sigara içme oranı ise %37.9'luk oranla 12. yani son sınıflardadır. Yapılan Ki-Kare testi sonucuna göre öğrencilerin sınıf düzeyi ile sigara içme durumları arasında .005 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2=14.680$, $p<.01$).

Ülkemizde lise çağındaki öğrenciler üzerinde yapılan anket çalışmalarında, sigara içme sıklığı %17.9-43.0 arasında değişmekte, sınıf düzeyi arttıkça sigara içme sıklığı da artmaktadır (Bilir vd., 1997:13–79). Ögel ve arkadaşlarının (2006) onuncu sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı: İstanbul örneklemini araştırmasında 10. sınıf öğrencilerinin yaşam boyu en az bir kez tütün kullanım yaygınlığı %37 olarak bulunmuştur(Ögel ve ark., 2006:18). Araştırmamızda 10. sınıf öğrencilerindeki sigara kullanma oranı %28.2 ile Ögel'in (2006) yaptığı araştırmadan düşük orandadır. Ortaokul ve lise öğrencileri üzerinde yapılan başka bir çalışmada da yaş arttıkça sigara ve alkol kullanımının arttığı saptanmıştır. 5 okuldan 4516 öğrenci ile

yapılan bu çalışmada 11 yaşındakilerin %5.5'i sigara kullanırken bu oran 15 yaşta %29.5, 16 yaşta %29.8'dir (Sutherland ve Shepherd, 2001).

Öğrencilerin sigara kullanımının devam ettikleri okul türlerine göre karşılaştırılması Tablo 47'dedir.

Tablo 47

Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Devam Ettikleri Okul Türlerine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Sigara İçiyor		Sigara İçmiyor		Toplam		X ²	p
	n	%	n	%	n	%		
Fen+ Öğretmen Lisesi	1	3.0	32	97.0	33	100.0	32.570	.001**
Anadolu Liseleri	17	14.2	103	85.8	120	100.0		
Genel Liseler	22	24.4	68	75.6	90	100.0		
Meslek Liseleri	109	36.2	193	63.8	302	100.0		
Toplam	149	27.4	395	72.6	545	100.0		

*p<.05, **p<.01

Tablo 47'ye bakıldığında öğrencilerin sigara içme durumunun Fen ve Öğretmen Lisesinde % 3.0, Anadolu Lisesi öğrencilerinde % 14.2, Genel Lise öğrencilerinde %24.4 ve Meslek Lisesi öğrencilerinde % 36.2 olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi Fen ve Öğretmen Lisesi öğrencilerinin sigara içme oranı diğer gruplara oranla oldukça düşüktür. En fazla sigara içme oranı ise %36.2'lik oranla Meslek Liselerindedir. Yapılan Ki-Kare testi sonucunda öğrencilerin okul türlerine göre sigara içme durumları arasında istatistiksel açıdan .001 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2=32.570$, $p<.001$). Başka bir deyişle sigara ve alkol kullanımı devam edilen okul türlerine ve devam edilen sınıf seviyelerine göre değişiklik göstermektedir.

Öğrencilerin sigara kullanımının annelerinin öğrenim durumlarına göre karşılaştırılması Tablo 48’de verilmiştir.

Tablo 48

Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Annelerinin Öğrenim Durumlarına İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Sigara İçiyor		Sigara İçmiyor		Toplam		X ²	p
	n	%	n	%	n	%		
Okuma yazma bilmiyor	14	51.9	13	48.1	27	100.0		
Okuryazar ya da ilkokul	94	25.3	277	74.7	371	100.0		
Ortaokul	21	33.9	41	66.1	62	100.0	11.351	.010*
Lise ve üzeri	18	22.2	63	77.8	81	100.0		
Toplam	147	27.2	394	72.8	541	100.0		

*p<.05, **p<.01

Öğrencilerin annelerinin öğrenim durumlarına göre sigara içme davranışlarının değişip değişmediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları Tablo 48’de verilmiştir. Tablo 48 incelendiğinde, sigara içenlerin oranının, anneleri okuma yazma bilmeyenlerde %51.9, okur yazar ya da ilkokul mezunu olanlarda % 25.3, ortaokul mezunu olanlarda %33.9, lise ve üzeri mezun olanlarda %22.2 olduğu görülmektedir. Sigara içmeyenlerin oranı ise anneleri okuma yazma bilmeyenlerde %48.1, okur yazar ya da ilkokul mezunu olanlarda % 74.7, ortaokul mezunu olanlarda %66.1 ve lise ve üzeri mezun olanlarda %77.8’dir. Yapılan Ki-Kare testi sonucuna göre ise öğrencilerin annelerinin öğrenim durumları ile sigara içme düzeyleri arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2=11.351$, $p<.05$). Buna göre sigara içme oranı, anneleri okuma yazma bilmeyenlerde %51.9 oranıyla oldukça yüksektir. Sigara içme davranışında annelerin eğitim düzeyinin ayırt edici bir veri olduğu anlaşılmaktadır.

Saraçlı'nın (2007) çalışmasında da annenin eğitim düzeyi arttıkça öğrencilerin sigara kullanma oranlarının yükseldiği gözlenmiştir. Annesi okur yazar olmayan öğrencilerde sigara kullanma oranı %24.7, annesi ilkokulu bitirmemiş ama okuma yazmayı bilenlerde %24.7, annesi ilkokul mezunu olanlarda %25, annesi ortaokul mezunu olanlarda %27, annesi lise ve dengi okul mezunu olanlarda %26.4 oranlarındadır. Yalnızca annesi yüksekokul veya üniversite mezunu olanlarda sigara içme oranı %35.7'dir (Saraçlı, 2007:61).

Öğrencilerin sigara kullanımının babalarının öğrenim durumlarına göre karşılaştırılması Tablo 49'da verilmiştir.

Tablo 49

Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Babalarının Öğrenim Durumlarına İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Sigara İçiyor		Sigara İçmiyor		Toplam		X ²	p
	n	%	n	%	n	%		
Okuryazar ya da ilkokul	78	27.9	202	72.1	280	100.0	1.197	.550
Ortaokul	21	30.4	48	69.6	69	100.0		
Lise ve üzeri	46	24.3	143	74.7	189	100.0		
Toplam	145	27.0	393	73.0	538	100.0		

*p<.05, **p<.01

Öğrencilerin babalarının öğrenim durumlarına göre sigara içme davranışlarının değişip değişmediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları Tablo 49'de verilmiştir. Tablo 49 incelendiğinde, sigara içenlerin oranının, babaları okur yazar ya da ilkokul mezunu olanlarda % 27.9, ortaokul mezunu olanlarda %30.4, lise ve üzeri mezun olanlarda %24.3 olduğu görülmektedir. Sigara içmeyenlerin oranı ise babaları okur yazar ya da ilkokul mezunu olanlarda % 72.1, ortaokul mezunu olanlarda %69.6 ve lise ve üzeri mezun olanlarda %75.7'dir. Yapılan Ki-Kare testi sonucunda öğrencilerin babalarının öğrenim durumları ile sigara içme düzeyleri arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık

saptanmamıştır ($\chi^2=1.197$, $p>.05$). Buna göre babaları okuryazar ya da ilkokul mezunu, ortaokul mezunu, lise ve üzeri mezun olanların sigara içme oranlarının birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır.

Saraçlı'nın (2007) araştırmasında da, bu çalışmaya paralel olarak öğrencilerin sigara kullanım oranlarının babanın eğitim düzeyine farklılık gösterdiği bulunmuştur. Babası okur yazar olmayan öğrencilerde sigara kullanma oranı %28.6, babası ilkokulu bitirmemiş ama okuma yazmayı bilenlerde %25, babası ilkokul mezunu olanlarda %22.4, babası ortaokul mezunu olanlarda %32.9, babası lise ve dengi okul mezunu olanlarda %23.7, babası yüksekokul veya üniversite mezunu olanlarda %30.8 olarak tespit edilmiştir (Saraçlı, 2007:61).

Öğrencilerin sigara kullanımının öğrencilerin bağımlı arkadaşı olması durumlarına göre karşılaştırılması Tablo 50'de verilmiştir.

Tablo 50

Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Bağımlı Arkadaşı Olması Durumlarına İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Sigara İçiyor		Sigara İçmiyor		Toplam		X^2	p
	n	%	n	%	n	%		
Var	97	37.6	148	60.4	245	100.0	30.618	.001**
Yok	50	17.9	230	82.1	280	100.0		
Toplam	147	28.0	378	72.0	525	100.0		

* $p<.05$, ** $p<.01$

Öğrencilerin bağımlı arkadaşı olması durumlarına göre sigara içme davranışlarının değişip değişmediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları Tablo 50'de verilmiştir. Tablo 50 incelendiğinde, sigara içenlerin oranı bağımlı arkadaş olanlarda %37.6, bağımlı arkadaş olmayanlarda % 17.9'dur. Sigara içmeyenlerin oranının ise bağımlı arkadaş olanlarda %60.4, bağımlı arkadaş olmayanlarda % 82.1 olduğu görülmektedir. Yapılan Ki-Kare testi sonucuna göre öğrencilerin bağımlı arkadaşının

olması ile sigara içme durumları arasında .001 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2=.30.618$, $p<.001$). Buna göre sigara içenlerin oranı bağımlı arkadaş olanlarda, olmayanlara göre daha yüksektir. Sigara içme davranışında bağımlı arkadaş olup olmama durumu önemli bir etkidir. Başka bir deyişle bağımlı arkadaş olanların daha fazla sigara içtiği söylenebilir. Daha önce de belirtildiği gibi sigara ve alkol kullanımında arkadaş etkisi önemli bir faktördür. Alkol ya da sigara kullanan ergenler, alkol ve sigara kullanıcısı olan kişileri arkadaş olarak seçmeye daha fazla eğilimlidirler (Steinberg, 2007:213).

Öğrencilerin sigara kullanımının kendinden memnun olma durumlarına göre karşılaştırılması Tablo 51’de verilmiştir.

Tablo 51

Öğrencilerin Sigara Kullanımı ile Kendinden Memnun Olma Durumlarına İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Sigara İçiyor		Sigara İçmiyor		Toplam		X^2	p
	n	%	n	%	n	%		
Çok Memnunum	63	25.3	186	74.7	249	100.0	13.024	.005**
Biraz Memnunum	28	21.4	103	78.6	131	100.0		
Ne memnunum ne değilim (Kararsız)	27	27.8	70	72.2	97	100.0		
Memnun Değilim	27	45.8	32	54.2	59	100.0		
Toplam	145	27.1	391	72.9	536	100.0		

* $p<.05$, ** $p<.01$

Tablo 51’e bakıldığında öğrencilerinin sigara içme durumunun kendinden çok memnun olanlarda % 25.3, biraz memnun olan öğrencilerde % 21.4, ne memnunum ne değilim diyen kararsız öğrencilerde %27.8 ve memnun değilim diyen öğrencilerde % 45.8 olduğu görülmektedir. Yapılan Ki-Kare testi sonucunda öğrencilerin kendinden memnun olmaları ile sigara içme durumları arasında .001 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2=13.024$, $p<.001$). Görüldüğü gibi kendinden memnun olmayan öğrencilerinin

sigara içme oranı diğer gruplara göre yüksektir. Kendinden çok memnun olan öğrencilerin %25.3'ü, kendinden memnun olmayan öğrencilerin ise %45.8'i sigara içmektedir. En fazla sigara içme oranı kendinden memnun olmayan öğrencilerdedir. Başka bir deyişle sigara içme oranı kendinden memnun olmama durumlarına göre artış göstermektedir.

4. 8. 2. Alkol Kullanımının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılması

Bu bölümde öğrencilerin alkol kullanma durumu; cinsiyet, sınıf düzeyi, devam ettiği okul türü, annelerinin öğrenim düzeyi, babalarının öğrenim düzeyi, bağımlı arkadaşı olup olmaması ve kendinden memnun olup olmama değişkenleriyle karşılaştırılmıştır.

Öğrencilerin alkol kullanmalarının cinsiyetlerine göre karşılaştırılması Tablo 52'dedir.

Tablo 52

Öğrencilerin Alkol Kullanımı ile Cinsiyetlerine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Alkol Kullanan		Alkol Kullanmıyor		Toplam		X^2	p
	n	%	n	%	n	%		
Kız	25	11.6	191	88.4	216	100.0		
Erkek	106	39.3	164	60.7	270	100.0	46.714	.001**
Toplam	131	27.0	355	73.0	486	100.0		

*p<.05, **p<.01

Öğrencilerin alkol kullanma durumlarının cinsiyetlerine göre değişip değişmediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları Tablo 52'de verilmiştir. Tablo 52 incelendiğinde, alkol kullananların oranı kızlarda %11.6, erkeklerde % 39.3'dür. Alkol kullanmayanların oranının ise kızlarda % 88.4, erkeklerde %60.7 olduğu görülmektedir. Yapılan Ki-Kare testi sonucuna göre öğrencilerin cinsiyeti ile alkol kullanma durumları arasında .001 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır ($x^2=46.714$, $p<.001$). Buna göre erkek öğrencilerin alkol kullanma oranının kız öğrencilerden daha fazla olduğu

anlaşılmaktadır. Başka araştırmalarda da benzer sonuçlar bulunmuştur (Paulson, Coombs ve Richardson, 1990; Sutherland ve Shepherd, 2001).

Öğrencilerin alkol kullanmalarının devam ettikleri okul türlerine göre karşılaştırılması Tablo 53’de verilmiştir.

Tablo 53

Öğrencilerin Alkol Kullanmaları ile Devam Ettikleri Okul Türlerine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Alkol Kullanan		Alkol Kullanmıyor		Toplam		X ²	p
	n	%	n	%	n	%		
Fen+ Öğretmen Lisesi	3	12.0	22	88.0	25	100.0	7.841	.049
Anadolu Liseleri	30	29.4	72	70.6	102	100.0		
Genel Liseler	15	18.1	68	81.9	83	100.0		
Meslek Liseleri	83	30.1	193	69.9	276	100.0		
Toplam	131	27.0	355	73.0	486	100.0		

*p<.05, **p<.01

Tablo 53’e bakıldığında Fen ve öğretmen Lisesi öğrencilerinin alkol kullanma durumu % 12.0, Anadolu Lisesi öğrencilerinin % 29.4, Genel Lise öğrencilerinin %18.1 ve Meslek Lisesi öğrencilerinin % 30.1’dir. Görüldüğü gibi Fen ve Öğretmen Lisesi öğrencilerinin alkol kullanma oranı diğer gruplara göre en düşüktür. Meslek Lisesi öğrencileri ile Anadolu Lisesi öğrencilerinin alkol kullanım oranları yakınlık göstermektedir. En fazla alkol kullanma oranı ise %30.1 oranıyla Meslek Liselerindedir. Yapılan Ki-Kare testi sonucuna göre ise öğrencilerin okul türlerine göre alkol kullanma durumları arasında .049 düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur ($x^2=7.841$, $p>.05$). Okul türlerine göre alkol kullanma oranı ile okul türlerine göre sigara kullanma oranları (bkz. Tablo 47) karşılaştırıldığında oransal olarak benzerlikler olmakla birlikte, alkol

kullanmada Anadolu Liselerindeki kullanma oranının yüksek çıkmasının nedenleri araştırılmalıdır.

Öğrencilerin alkol kullanmalarının sınıf seviyelerine göre karşılaştırılması Tablo 54’de verilmiştir.

Tablo 54

Öğrencilerin Alkol Kullanmaları ile Sınıf Seviyelerine İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Alkol Kullanıyor		Alkol Kullanmıyor		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	X ²	p
9. sınıf	9	7.8	106	92.2	115	100.0		
10. sınıf	39	30.2	90	69.8	129	100.0		
11. sınıf	31	27.4	82	72.6	113	100.0	33.775	.001**
12. sınıf	52	40.3	77	59.7	129	100.0		
Toplam	131	27.0	355	73.0	489	100.0		

*p<.05, **p<.01

Tablo 54’e bakıldığında 9. sınıf öğrencilerinin alkol kullanma oranı % 7.8, 10. sınıf öğrencilerinin % 30.2, 11. sınıf öğrencilerinin %27.4 ve 12. sınıf öğrencilerinin % 40.3’dür. Görüldüğü gibi 9. sınıf öğrencilerinin alkol kullanma oranı diğer gruplara göre en düşük, 12. sınıf öğrencilerinin alkol kullanma oranı diğer gruplara göre en yüksektir. Yapılan Ki-Kare testi sonucunda öğrencilerin sınıf düzeyine göre alkol kullanma oranları arasında .001 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2=33.775$, $p<.001$). Sınıf seviyeleri arttıkça alkol kullanma oranları da artış göstermektedir.

4516 ortaokul ve lise öğrencisinin katıldığı bir araştırmada, 11 yaşındaki öğrencilerin %30’unun ayda en az bir kez alkol aldığı, bu oranın 16 yaşındakilerde %82.8 olduğu bulunmuştur (Sutherland ve Shepherd, 2003). Ögel ve arkadaşlarının onuncu sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı: İstanbul örnekleme araştırmasında 10. sınıf öğrencilerinin yaşam boyu en az bir kez alkol kullanım yaygınlığı %51.2 olarak bulunmuştur(Ögel ve ark., 2006:18). Araştırmamızda

10. sınıf öğrencilerindeki alkol kullanma oranı %30.2 ile Ögel'in yaptığı araştırmadan düşük orandadır.

Öğrencilerin bir kez dahi olsa bira ya da alkollü içkilerden kullanmalarının annelerinin öğrenim durumlarına göre karşılaştırılması Tablo 55'de verilmiştir.

Tablo 55

Öğrencilerin Alkol Kullanımı ile Annelerinin Öğrenim Durumlarına İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Alkol kullanıyor		Alkol kullanmıyor		Toplam		X ²	p
	n	%	n	%	n	%		
Okuma yazma bilmiyor	10	40.0	15	60.0	25	100.0	12.018	.007**
Okuryazar ya da ilkokul	75	22.3	261	77.7	336	100.0		
Ortaokul	20	35.7	36	64.3	56	100.0		
Lise ve üzeri	25	37.9	41	62.1	66	100.0		
Toplam	130	26.9	353	73.1	483	100.0		

*p<.05, **p<.01

Öğrencilerin annelerinin öğrenim durumlarına göre bir kez dahi olsa bira ya da alkollü içkilerden kullanma davranışlarının değişip değişmediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları Tablo 55'de verilmiştir. Tablo 55 incelendiğinde, bir kez dahi olsa bira ya da alkollü içkilerden kullananların oranının, anneleri okuma yazma bilmeyenlerde %40.0, okur yazar ya da ilkokul mezunu olanlarda % 22.3, ortaokul mezunu olanlarda %35.7, lise ve üzeri mezun olanlarda %37.9 olduğu görülmektedir. Bir kez dahi olsa bira ya da alkollü içkilerden kullanmayanların oranı ise anneleri okuma yazma bilmeyenlerde %60.0, okur yazar ya da ilkokul mezunu olanlarda % 77.7, ortaokul mezunu olanlarda %64.3 ve lise ve üzeri mezun olanlarda %62.1'dir. Yapılan Ki-Kare testi sonucunda

öğrencilerin annelerinin öğrenim durumları ile alkol kullanma düzeyleri arasında .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2=12.018$, $p<0.01$). Buna göre alkol kullanma oranı, anneleri okuma yazma bilmeyenler ile anneleri lise ve üzeri mezun olanlarda oldukça yüksektir. Öğrencilerin alkol kullanma davranışında annelerin eğitim düzeyinin ayırt edici bir veri olduğu anlaşılmaktadır. Anne ile kız arasında bir özdeşleşme olduğundan; alkol, uyuşturucu ve uyarıcı madde kullanan genç kızların çoğunun annesinin de bağımlı olduğu görülmektedir(Ekşi, 1999:181-182).

Saraçlı (2007) tarafından yapılan araştırmada, annenin eğitim düzeyinin madde kullanımı üzerine etkisine bakılmış ve annesi yüksekokul veya üniversite mezunu olan öğrencilerde madde denemiş olma ve halen kullanma oranlarının diğer gruplara göre yüksek olduğu bulunmuştur (Saraçlı, 2007:84).

Öğrencilerin alkol kullanımının babalarının öğrenim durumlarına göre karşılaştırılması Tablo 56’da verilmiştir.

Tablo 56

Öğrencilerin Alkol Kullanımı ile Babalarının Öğrenim Durumlarına İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Alkol kullanıyor		Alkol kullanmıyor		Toplam		χ^2	p
	n	%	n	%	n	%		
Okuryazar ya da ilkokul	64	25.0	192	75.0	256	100.0	3.846	.146
Ortaokul	12	19.4	50	80.6	62	100.0		
Lise ve üzeri	51	31.3	112	68.7	163	100.0		
Toplam	127	26.4	354	73.6	481	100.0		

* $p<.05$, ** $p<.01$

Öğrencilerin babalarının öğrenim durumlarına göre alkol kullanma davranışlarının değişip değişmediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları Tablo 56’da verilmiştir. Tablo 56 incelendiğinde, alkol kullananların oranının, babaları okur yazar ya

da ilkokul mezunu olanlarda % 25.0, ortaokul mezunu olanlarda %19.4, lise ve üzeri mezun olanlarda %31.3 olduğu görülmektedir. Alkol kullanmayanların oranı ise babaları okur yazar ya da ilkokul mezunu olanlarda % 75.0, ortaokul mezunu olanlarda %80.6 ve lise ve üzeri mezun olanlarda %68.7'dir. Öğrencilerin babalarının öğrenim durumları ile sigara içme düzeyleri arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur ($\chi^2=3.846$, $p>.05$). Ancak babaları lise ve üzeri mezun olan öğrencilerin alkol kullanma oranlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Her akşam alkol içen, alkolik olan bir babayla özdeşleşen bir erkek çocuk; çocukluk ve gençlik çağında babasından öğrendiği bir çok özellik ve davranış yanında, alkol içmeyi ya da başka bir maddeye bağımlılığı benimsemiş ve bu durumu “baba ve erkek” olmanın doğal bir sonucu gibi kabul etmiş olacaktır (Ekşi, 1999:181).

Saraçlı'nın (2007) yaptığı araştırmada öğrencilerin alkol kullanımının babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermediği saptanmıştır. Babası okur yazar olmayan öğrencilerde alkol kullanma oranı %28.6, babası ilkokulu bitirmemiş ama okuma yazmayı bilenlerde %25.9, babası ilkokul mezunu olanlarda %21, babası ortaokul mezunu olanlarda %31.8, babası lise ve dengi okul mezunu olanlarda %29.4, babası yüksekokul veya üniversite mezunu olanlarda %38.6 olarak tespit edilmiştir. Babası yüksekokul veya üniversite mezunu olan öğrencilerin alkol kullanma oranları yüksek çıkmıştır (Saraçlı, 2007:74).

Öğrencilerin alkol kullanmalarının bağımlı arkadaşı olması durumuna göre karşılaştırılması Tablo 57’de verilmiştir.

Tablo 57

Öğrencilerin Alkol Kullanımı ile Bağımlı Arkadaşı Olması Durumuna İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Alkol Kullanıyor		Alkol Kullanmıyor		Toplam			
	n	%	n	%	n	%	X ²	p
Var	80	37.7	132	62.3	212	100.0		
Yok	49	19.1	208	80.9	257	100.0	20.307	.001**
Toplam	129	27.5	340	72.5	469	100.0		

*p<.05, **p<.01

Öğrencilerin alkol kullanma davranışlarının bağımlı arkadaşı olması durumlarına göre değişip değişmediğine ilişkin ki-kare testi sonuçları Tablo 57’de verilmiştir. Tablo 57 incelendiğinde, alkol kullananların oranı bağımlı arkadaşı olanlarda %37.7, bağımlı arkadaşı olmayanlarda ise % 19.1’dir. Alkol kullanmayanların oranının ise bağımlı arkadaşı olanlarda %62.3, bağımlı arkadaşı olmayanlarda % 80.9 olduğu görülmektedir. Yapılan Ki-Kare testi sonucuna göre öğrencilerin bağımlı arkadaş olup-olmama durumu ile alkol kullanmaları arasında .001 düzeyinde anlamlı bir farklılık vardır ($\chi^2=20.307$, $p<.001$). Buna göre alkol kullananların oranı bağımlı arkadaşı olanlarda daha yüksektir. Alkol kullanma davranışında bağımlı arkadaş olup olmama durumu önemli bir etkidir.

Chassin ve Delucia (1996) tarafından yapılan bir çalışmada, ergenlerin ailelerinin ve akran grubunun alkol kullanım alışkanlığı onların alkol kullanma davranışında önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir (Chassin ve Delucia, 1996:175-180).

Saraçlı’nın (2007) araştırmasında da araştırmamızı destekleyen benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmada arkadaşlarının alkol kullanıyor olmasının öğrencinin alkol kullanımına etkisi incelendiğinde “arkadaşlarının hiçbiri alkol kullanmayanlarda” alkol

kullanımı en düşük (%2.9), “arkadaşlarının hepsi alkol kullananlarda” alkol kullanımı en yüksek (%83.3) oranda bulunmuştur ($P=0.0001$). Alkol kullanan arkadaş sayısı arttıkça öğrencilerde alkol kullanma riskinin anlamlı oranda arttığı saptanmıştır (Saraçlı, 2007:79).

Öğrencilerin alkol kullanmalarının kendinden memnun olma durumlarına göre karşılaştırılması Tablo 58’de verilmiştir.

Tablo 58

Öğrencilerin Alkol Kullanımı ile Kendinden Memnun Olma Durumlarına İlişkin Ki-Kare Testi Sonuçları

	Alkol Kullananlar		Alkol Kullanmayanlar		Toplam		X^2	p
	n	%	n	%	n	%		
Çok Memnunum	65	29.1	158	70.9	223	100.0	1.845	.605
Biraz Memnunum	27	22.5	93	77.5	120	100.0		
Ne memnunum ne değilim (Kararsız)	21	25.6	61	74.4	82	100.0		
Memnun Değilim	15	27.8	39	72.2	54	100.0		
Toplam	128	26.7	351	73.3	479	100.0		

* $p<.05$, ** $p<.01$

Tablo 58’e bakıldığında alkol kullanan öğrencilerin kendinden çok memnun olanlarının oranı % 29.1, biraz memnun olan öğrencilerin oranı % 22.5’i, ne memnunum ne değilim diyen kararsız öğrencilerin oranı%25.6 ve memnun değilim diyen öğrencilerin oranı % 27.8’dir. Yapılan Ki-Kare testi sonucunda öğrencilerin kendinden memnun olmaları ile alkol kullanma durumları arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık yoktur ($x^2=1.845$, $p>.05$). Görüldüğü gibi kendinden çok memnun olan öğrencilerin alkol kullanma oranı ile kendinden memnun olmayan öğrencilerin alkol kullanma oranları birbirine yakındır. En fazla alkol kullanma oranı %29.1 oranıyla kendinden çok memnun olan öğrencilerdedir.

5. BÖLÜM

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde bulgulara ilişkin sonuçlar ve önerilere yer verilmiştir.

5. 1. Sonuçlar

Bu araştırmada, Bartın ilinde 2010-2011 eğitim öğretim dönemindeki ortaöğretim öğrencilerinin madde kullanma alışkanlığı ve yaygınlığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu amaç doğrultusunda Bartın ili belediye sınırları içerisinde bulunan Bartın İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 9 ortaöğretim kurumunda öğrenim gören tesadüfi örneklem olarak seçilen 545 öğrenciye anket uygulanmıştır. Araştırma kapsamına alınan okullar genel, mesleki, anadolu, fen ve öğretmen liselerinden oluşmuştur.

Araştırmanın evrenini 2010-2011 öğretim yılında Bartın il merkezinde bulunan liselerde öğrenim gören 4396 erkek ve 3892 kız öğrenci olmak üzere toplam 8288 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleminde ise %44.8'i (244) kız, %55.2'si (301) erkek öğrenci olmak üzere toplam 545 öğrenci yer almıştır.

Bu bölümde araştırma kapsamında aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özelliklerine ilişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyet dağılımı oranları %44.8'i kız ve %55.2'si erkek olarak birbirine yakın düzeydedir. Öğrencilerin devam ettikleri okul türüne göre dağılımında ise meslek lisesi öğrencileri %53.9 ile en yüksek orana sahiptir. Araştırmada her sınıf düzeyinden eşit oranda öğrenci seçilmeye dikkat edilmiştir. Öğrencilerin %90.4'ünün yerleşim yeri köy ve il merkezidir. Grubun %68'inin annesi ve %50.6'sının babası okuryazar ya da ilkokul mezunudur. Öğrencilerin %77.3'ünün aile yapısı çekirdek ailedir. Yine öğrencilerin %68.9'unun babası halen bir işte çalışmakta, %79.5'inin anneleri çalışmamakta ve öğrencilerin %90'ının geliri 2000 liranın altındadır.

Öğrencilerin Ev Ortamına İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin %78.5'inin ailelerinin kendilerine ait evlerinin olduğu, %91.5'inin ise anne-babasının sağ ve birlikte olduğu, %95.9'unun evlerindeki kişi sayısının 2 kişi ile 7 kişi arasında değiştiği, %75.4'ünün evlerinde kendilerine ait bir odalarının olduğu, %76.2'sinin aileleriyle kaldıkları ve okula aileleri yanından devam ettikleri saptanmıştır. Grubun %70.0'i ailelerinin kendilerine demokratik davrandığını düşünmektedir.

Öğrencilerin Okul ve Arkadaş Ortamlarına İlişkin Sonuçlar

Öğrencilere göre %74.5'i okullarında başarılı olmakla beraber, öğrencilerin %42.9'u okullarındaki sosyal etkinliklere katılmamaktadır. Öğrencilerinin %47.5'inin boş vakitlerini arkadaşlarıyla geçirdiği, %67'sinin arkadaşlarıyla bir araya geldiğinde gezerek ve dolaşarak vakit geçirdiği, boş zamanlarını tek başına değerlendirenlerin ise %49.9'unun televizyon izleyerek ve %38.5'inin internette vakitlerini değerlendirdikleri tespit edilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %58.7'si arkadaş seçiminde anlayışlı olan, kendisini anlayan, davranışları iyi, eğlenceli ve hoşgörülü olanları tercih ettiğini, bir derdini ise %45.1'i arkadaşıyla, %43.1'i anneleriyle paylaştığını belirtmiştir.

Öğrencilerin Kendilerini Algılama Biçimlerine Yönelik Sonuçlar

Grubun %38.7'si kendilerini idealist ve %39.4'ü yenilikçi/değişimden yana olarak tanımlamakla birlikte, %31.2'si ise içine kapanık olarak görmektedir. Öğrencilerin %45.7'si kendilerinden memnun olmakla birlikte, grubun %17.8'i kararsız ve %10.8'i ise kendinden memnun değildir. Yine öğrencilerin %49.1'i gelecekte kendilerini daha iyi bir hayatın beklediğini düşünmekte iken, %4.5'i kendisini daha kötü bir hayatın beklediğini düşünmektedir.

Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığına İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin %60.7'si şimdiye kadar bir kez dahi olsa sigara kullanmamıştır. Grubun %27.3'ü (149 öğrenci) halen belli aralıklarla sigara kullanmaktadır. Öğrencilerin sigara içmeye başlamalarındaki en önemli nedenler ise; %55.7 merak, %44.3 arkadaş etkisi, %25.5 yalnızlık, %22.8 özentisi ve %20.8 aile sorunlarıdır. Öğrencilerin %20.7'sinin babası ve %21.5'inin arkadaşları sigara içmektedir. Sigara içen öğrencilerin %43.6'sı arkadaşlarından, %39.1'i ise paket satın alarak sigara temin etmektedir. Öğrencilerin %65.8'inin ailesi, çocuklarının sigara içtiğini bilmemektedir. Sigara içen öğrencilerin %55.7'sinin sigara ile ilk kez sokakta tanıştığı görülmektedir. Ailelerin %83.2'si çocuklarının madde bağımlılığı olan arkadaşları ile görüşmelerine izin vermemektedir.

Öğrencilerin %35.2'si bir kez bile olsa alkol kullanmıştır. Ayrıca grubun %24.4'ü (133 öğrenci) ise halen belli aralıklarla alkol kullanmaya devam etmektedir. Öğrencilerin %89.9'u uçucu maddeler (sıvı, toz, gaz vb.) ile %91.6'sı esrar, eroin, morfin, uyuşturucu kullanmamakta ancak bir kez dahi olsa %4,2'sinin uçucu madde (sıvı,toz,gaz) ve %3,1'inin esrar, eroin, morfin, uyuşturucu kullandığı saptanmıştır.

Öğrencilerin %62.7'si madde kullanımına ortaöğretim döneminde başladığını ve %68.2'si ise madde kullanımının ortaöğretim döneminde yoğunlaştığını düşünmektedir. Madde kullanımı için en uygun ortam olarak %49'u sokak, %30.5'i internet kafe, eğlence yerleri vb. yerler ile %22.4'ü okul çevresi olarak belirtmiştir.

Madde Bağımlısı Arkadaşına Yönelik Tepkilerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin %41.9'u arkadaşının madde kullandığını fark ettiğinde arkadaşıyla konuşmakta, %28.1'i ise arkadaşının bu sırrını saklamaktadır. Bağımlılık yapıcı madde kullanan arkadaşlarına karşı %29.7'si önleyici, %21.5'i eleştirel bir tutum sergileyeceğini ve %31.7'si ise umursamaz davranacağını belirtmiştir.

Arkadaşı zararlı bir madde kullanmayı teklif ettiğinde %34.1'i arkadaşıyla ilişkisini keseceğini, %31.5'i ise maddeyi merak edeceğini ancak denemeyeceğini söylemiştir. Öğrenciler %40'ı birisi kendilerine zararlı bir maddeyi kullanmayı teklif

ettiğinde hiç kimseye haber vermemekte, haber verenlerin %29.9'u ise ailelerine haber vermektedir.

Öğrencilerin Madde Bağımlılığının Nedenleri ve Çözümüne Yönelik

Görüşlerine İlişkin Sonuçlar

Araştırmaya katılan öğrenciler zararlı maddeye başlamada en önemli neden olarak, %52.3'ü arkadaş çevresi ve %36.9'u bu maddelere duyulan merak olarak belirtmiştir. Öğrenciler %84.4'ü medyada gördükleri bağımlılık yapıcı madde kullanımlarından etkilenmemektedir. Öğrenciler bağımlılık yapıcı maddelerin sağlığa zararları konusunda %58.5'i okul, %58.2'si medya(televizyon, radyo, gazete, dergi vb.) ve %49.5'i ailelerinden bilgi almaktadır. Öğrencilerin %54.7'sine göre ise gençleri madde kullanımından korumak için alınabilecek en önemli önlem; anne, baba ve çocuk arasında kurulacak iyi bir iletişimdir.

Sigara ve Alkol Kullanımının Bazı Değişkenlere Göre Karşılaştırılmasına Yönelik Sonuçlar

Sigara içme ile cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, anne-babanın eğitim düzeyi, öğrencinin kendinden memnun olma durumu ve madde bağımlısı arkadaşı olup olmadığı karşılaştırıldığında;

Sigara içme oranının erkek öğrencilerde %36.2, kız öğrencilerde %16.5 olduğu buna göre erkek öğrencilerin sigara içme oranının kız öğrencilerden daha fazla olduğu,

Öğrencilerin sigara içme oranının 9. sınıflarda %17.1, 10. sınıflarda %28.2, 11. sınıflarda %25.2, 12. sınıflarda %37.9 olduğu buna göre sigara içme oranının sınıf düzeyi ilerledikçe arttığı,

Sigara içme oranının sınavsız öğrenci alan okul türlerinde (%36.2 Meslek liseleri ve %24.4 genel liseler) sınavla öğrenci alan okul türlerine (%3 Fen-Öğretmen Lisesi, %14.2 Anadolu liseleri) göre daha fazla oranda olduğu,

Sigara içme davranışının annelerinin eğitim düzeyine göre değiştiği,

Sigara içme oranının babalarının eğitim durumlarına göre değişmediği,

Sigara içenlerin oranının bağımlı arkadaşı olanlarda %37.6 ile bağımlı arkadaşı olmayanlara oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Alkol kullanma ile cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, anne-babanın eğitim düzeyi, öğrencinin kendinden memnun olma durumu ve madde bağımlısı arkadaşı olup olmadığı karşılaştırıldığında;

Alkol kullanma oranının erkek öğrencilerde %39.3, kız öğrencilerde %11.6 olduğu buna göre erkek öğrencilerin alkol kullanma oranının kız öğrencilerden yüksek olduğu,

Alkol kullanma oranının Anadolu liselerinde %29.4 ve meslek liselerinde %30.1 ile diğer okul türlerine göre daha yüksek olduğu,

Alkol kullanma oranının 9. sınıflarda %7.8, 10. sınıflarda %30.2, 11. sınıflarda %27.4, 12. sınıflarda %40.3 olduğu buna göre alkol kullanma oranının sınıf düzeyi ilerledikçe arttığı,

Alkol kullanma oranının anneleri okuma yazma bilmeyenlerde %40, anneleri lise ve üzeri mezun olanlarda ise %37.9 olduğu, bu oranların anneleri okuryazar ya da ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre daha yüksek oranlar olduğu,

Babaları lise ve üzeri mezun olan öğrencilerin alkol kullanma oranlarının %31.3 ile babaları okuryazar ya da ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara oranla oldukça yüksek olduğu

Alkol kullananların oranının bağımlı arkadaşı olanlarda %37.7, bağımlı arkadaşı olmayanlarda %19.1 olduğu ve buna göre alkol kullananların oranının bağımlı arkadaşı olanlarda daha yüksek olduğu,

Kendinden çok memnun olan öğrencilerin alkol kullanma oranı %29.1, kendinden memnun olmayan öğrencilerin alkol kullanma oranlarının %27.8 olduğu ve bu oranların birbirine yakın olduğu saptanmıştır.

5. 2. Öneriler

1. Öğrencilerin %27.3 sigara ve %24.4'ü alkol kullanmakta olduğundan ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin, bağımlılık yapıcı maddelerin zararları ile ilgili bilinçlendirilmelerine yönelik eğitim etkinliklerinin artırılmasına çalışılmalıdır. Bu amaçla okullarda öğrencilere ve velilere yönelik uzman kişilerce belli aralıklarla seminerler düzenlenmelidir.

2. Ergenlerin zararlı maddeye başlamalarındaki en önemli nedenleri arkadaş etkisi ve meraktır. Öğrencilere sigara, alkol ve uyuşturucu maddelerin zararları anlatılmalı, bunları bir kez denemenin bile bazen bağımlılığa yol açabileceği vurgulanmalıdır. Ergenlere zararlı madde konusunda herkese hayır diyebilmesinin önemi belirtilmelidir.

3. Öğrencilerin bir sorunu olduğunda bunu daha çok ailesi ve arkadaşlarıyla paylaştığı, öğretmenleriyle sorununu paylaşmadığı görülmektedir. Ergenlik döneminde olan gençlerin aile desteğinden yoksun bırakılmaması, ailelerin çocuklarıyla ilgilenmeleri, birlikte zaman geçirmeleri, arkadaş çevrelerini iyi tanımaları ebeveynlere yapılacak eğitim, konferans, seminer, veli toplantısı gibi programlarla sürekli anlatılmalıdır. Okullarda da öğretmenlerin öğrencilere daha duyarlı olması ve ders dışında öğrencilerin sorunları ile ilgilenmesi gerekir. Sınıf öğretmenlerinin yanında rehber öğretmenler de öğrencilerin sorunları ile ilgilenmelidir. Bu nedenle her okulda az bir rehber öğretmen olması sağlanmalıdır. Rehber öğretmenlerin en önemli görevlerinden birisi de öğrencilere yönelik madde bağımlılığı ile ilgili bilgilendirme ve önleme çalışmaları olmalıdır.

4. Ortaöğretim ergenliği içine alan bir dönemdir. Ergenler bu dönemde kendilerini tanımaya çalışmakta ve bu süreçte de aile ve öğretmenlerle çatışmaya girebilmektedir. Ergenlere yönelik özgüven kazanma, karar verme, değer biçme, benlik saygısının kazanılmasına yönelik eğitimler verilebilir. Öğrencilerin zararlı madde kullanımının en çok hangi okul döneminde görüldüğüne ilişkin düşünceleri, % 68.2 ile ortaöğretim döneminde yoğunlaşmaktadır. Bu durum madde kullanımı ile ilgili ortaöğretim dönemindeki önleyici ve eğitici çalışmaların gerekliliğini daha da artırmaktadır.

5. Öğrencilerin %42.9'u okullarda sosyal faaliyetlere katılmak yerine, arkadaşları ile gezmeyi ve internet kafelerde vakit geçirmeyi tercih etmektedir. Oysa zararlı maddelere başlanılan yerlerin başında da sokak, kafe, internet kafe gibi yerler gelmektedir. Okullarda madde bağımlılığını önleyici ve koruyucu tedbir olarak sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlerin sayıları artırılarak bu faaliyetlere tüm öğrencilerin katılımı sağlanabilir. Öğrencilerin okullarda sportif faaliyetlere katılarak, bu zararlı maddelerden uzak durması sağlanabilir.

6. Eğitim kurumları bu araştırmaya benzer çalışmalarla zararlı madde kullanımının nedenlerini belirlemeli ve öğrencilerini zararlı maddelerden uzak tutmaya çalışmalıdır. Ayrıca okullarda problem davranışlar sergileyen ergenlere yönelik, sosyal becerilerini artırıcı ve özgüven geliştirmeye yönelik müdahale programları uygulanabilir.

7. Kendinden memnun olmayan ve bağımlı arkadaşı olan öğrencilerin sigara ve alkol kullanma oranının kendinden memnun olan ve bağımlı arkadaşı olmayanlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu nedenle ergenlerin kendilerinden memnuniyet düzeyleri artırılmalı, bu amaçla ergenlerin ders dışındaki boş zamanlarını daha verimli değerlendirmeleri için imkanlar sağlanmalıdır. Ayrıca ergenlere arkadaş seçimi, zararlı madde kullanan arkadaşların ergenler üzerindeki etkisi konusunda bilgiler verilmelidir.

8. Madde kullanım oranları ortaöğretim öğrencilerinde oldukça yüksektir. Hatta ortaöğretimde sınıf düzeyi arttıkça sigara ve alkol kullanma düzeyi de artmaktadır. İlköğretimi bitirip ortaöğretime başlayan öğrenciler birinci sınıfta daha az oranda zararlı madde kullanmaktadır. Bu nedenle ilköğretim düzeyinden başlayarak, öğrencilerin zararlı maddeleri kullanmasını önleyici özel önlemlerin alınması sağlanmalıdır.

9. Madde bağımlılığı ile mücadelede en büyük pay ailelere düşmektedir. Yasal önlemler ve polisiye tedbirlerle bir yere kadar mücadele mümkündür. Bu mücadelede esas görev ailelere düşmektedir. Aileler en kötü şartlarda bile çocuklarına ilgi, sevgi ve şefkat göstermekten kaçınmamalıdır. Anne ve babalar her zaman çocukları ile doğrudan iletişim kurma yoluna gitmeli, her türlü zorluk ve güçlükte çocuklarının yanında yer alacaklarını hissettirmelidir. Anne ve babalar özellikle ortaöğretim dönemindeki çocuklarının durumlarını iyi gözlemeli, onların giyimlerinde, davranışlarında, okula

geliş-gidişlerinde, devamsızlıklarında, okul başarılarında ve para harcamalarındaki anormal izlenimleri tespit ettiklerinde ve herhangi bir sorun ile karşılaştıklarında önce okul idaresi ile okul idarelerince yönlendirilecekleri rehber öğretmen veya uzman kişilerle bilgi paylaşımında bulunmalıdır.

10. Medyadan etkilenen öğrenci sayısı az olmakla birlikte yine de bazı öğrencilerin zararlı madde kullanımı konusunda medyadan etkilendiği görülmektedir. Medyada madde bağımlılığı konusunda özendirici, merak uyandırıcı, gençler üzerinde etki bırakıcı yayınlar yapılmamalı bunun yerine madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadele konularında gençlerin bilinçlendirilmesine yönelik eğitici programların yapılması gerekmektedir.

11. Madde kullanımını önlemek amacıyla temel sağlık hizmetlerinin önemli olduğu görülmüştür. Bu sorunla baş edebilmek için, sadece risk altındaki grubun değil tüm toplumun bilgilendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle madde bağımlılığı ile mücadele ile ilgili eğitilmiş psikolog psikiyatrist, psikolojik danışmanlar ve sosyal hizmet uzmanlarının sayıları artırılmalıdır.

12. Yasal olarak satışı yapılabilen ancak bağımlılık yapan tütün mamulleri, alkollü içecekler gibi bir takım maddelerin ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine satışının yapılması sebebiyle bu tür maddeleri satan yerler hakkında caydırıcı nitelikli ceza tedbirlerinin etkili biçimde uygulanması sağlanmalıdır.

Araştırmacılara Öneriler

Madde kullanımının yaygınlığının araştırılmasında anket çalışmaları bazı zorluklar ve kısıtlamalar getirmektedir. Öğrencilerin gerçek düşüncelerini yansıttığı varsayımından yola çıkılarak, bulgular öğrencilerin verdiği bilgiler ışığında yorumlanmıştır. Anket dışında öğrencilerin madde kullanma davranışlarını gözlemleme, aile, öğretmen ve idarecilerin görüşlerini alma gibi değişik yöntemler kullanılarak değişik kaynaklardan veriler toplanabilir. Ayrıca benzer araştırmalar tekrarlanarak, madde kullanımı ve alışkanlığının yıllara göre değişimi izlenebilir. Maddeyle tanışma ve maddeyi kullanma yaşının gün geçtikçe düşmesi nedeniyle ilköğretim düzeyinde

ciddi araştırmaların yapılması gerekmektedir. Hastanelerde tedavi gören madde bağımlıları ile ceza ve tutukevlerinde tutulan tutukluların demografik özellikleri ve madde kullanım nedenleri tespit edilerek alınacak önlemlere yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bartın ili örneği ele alınarak yapılan bu araştırmanın benzeri, başka iller ve ilçeler için de yapılabilir.

Ergenlerde madde bağımlılığı ile mücadele konusunda gerek dünyanın değişik ülkelerinde ve ülkemizde, gerekse Bartın ilinde çok kapsamlı eğitim faaliyetleri yapılmaktadır. Emniyet, Sağlık, Milli Eğitim Müdürlükleri ve Üniversite gibi ilgili kurumlardan oluşan eğitim gruplarınca ortaöğretim öğrencilerine, anne-babalara, öğretmenlere yönelik konferans ve seminer türü faaliyetler düzenlenmektedir. Bu tür faaliyetlerde süreklilik sağlanması madde bağımlılığıyla mücadelede koruyucu ve önleyici çalışmaların başarısını artıracaktır.

Bu araştırmanın belirli bir süre sonra yinelenmesi, Bartın ilindeki ortaöğretim öğrencilerinin madde kullanım alışkanlığı ve yaygınlığının değerlendirilmesi için yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akın, M. (1999). *Lise öğrencilerinin, uyuşturucu-uyarıcı madde kullanımının zararlarına ilişkin sağlık eğitim gereksinimleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Akınoğlu, O. (1988). *Eğitim ve Sosyalleşme Açısından İnternet Kullanımı (İstanbul Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aksoy, K. (2006). *Lise Öğrencilerinin Bağımlılık Yapan Maddelere İlişkin Tutumları Ve Bu Tutumlara Etki Eden Değişkenlerin İncelenmesi (Malatya İli Örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Aksu, A.B.(1998). *Gençlik Döneminde Görülen Zararlı Alışkanlıklar ve Din Eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi
- Aksu, A.(2002). *Lise öğrencilerinde psikoaktif madde kullanımı ve şiddet davranışı*. Uzmanlık Tezi. Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi
- Akvardar, Y. (2003). Alkol Bağımlılığında Kişilik Özellikleri. *Bağımlılık Dergisi*. Cilt:4. Sayı:1
- Akyar, M.A. (2007). *Okullarda Madde Bağımlılığını Önlemede Yönetici ve Öğretmenlerin Rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Alpay, N. Maner, F. Beyazyürek, M. (1991). *AMATEM'de 1990 yılında Yatırılan madde bağımlılarının demografik özellikleri ve geçmiş yıllarla kıyaslanması*. 25. Ulusal Psikiyatrik Bilimler Kongresi Program ve Bildiri Özetleri Kitabı. Antalya Akdeniz Üniversitesi
- Alvarez, M., Renedo, T. (1989). *Extent and Patterns of Drug Use by Students at a Spanish University*. Bull Narcotics, Cilt 46, Sayı 1-2, s. 117-119.
- Apaydın, C. (1988). *Tütün Tutsaklığı ve İnsan Sağlığı*. Türkiye Tabipler Vakfı Sigara Sempozyumu. İzmir.
- Arman, T. (1993). *Uçucu madde bağımlılarının sosyo-demografik özelliklerinin ve ailelerinin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Babaoğlu , N.A. (1997). *Uyuşturucu ve Tarihi*. Ankara: Kaynak Yayınları
- Bauman, K. E., Carver, K. & Gleiter, K. (2001). Trends in parent and friend influence during adolescent: the case of adolescent cigarette smoking. *Addictive Behaviors*, 26, 349–361.
- Bektaş, H. (1991). *Uyuşturucu Batağı*. İstanbul: Milliyet Yayınları.
- Berkem, N., İpek, M. (2002). *Öğrenciler arasında madde kullanım yaygınlığı ve özelliklerinin belirlenmesi araştırması*. Bursa: Bursa İl Sağlık Müdürlüğü Yayınları.
- Bilir, N. Doğan, BG. Yıldız, A. (1997). *Sigara İçme Konusundaki Davranışlar ve Tutumlar*. Ankara: Hacettepe Halk Sağlığı Vakfı Yayınları.
- Bowden V. R., (1990). *The relationship between family functioning and adolescent substance use*. D.N.Sc. thesis, University of San Diego, California United States.
- Bustamante, I. V., Carvalho, A. M. P., Oliveira, E. B., Júnior H. P.O. and Figueroa, S. D. S. (2009). *University students' perceived norms of peers and drug use: a multicentric study in five latin American countries*, 17(Esp.):838-43.
- Can, G.(2002). *Rehberlik*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları. Yayın No: 1371.
- Can, Ş. M. (2007).*İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Görülen “Madde Bağımlılığı” Alışkanlığı (Sakarya İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Catalano, R. F., Morrison D. M., Wells E. A., Gillmore M. R., Iritani B. M. A. ,Hawkins J.D.(1992). Study Alcohol. *Ethnic Differences in Family Factors Related to Early Drug Initiation*. May; 53(3): 208- 217
- Chassin, L., Delucia, C. (1996). “*Drinking During Adolescence*”. Alcohol health and resarch world. 20 (39), 175-180.
- Center for Disease Control and Prevention. Reducing tobacco use. A report of The surgeon general. (2000). MMWR Recomm Rep:49 (RR- 16):1-27
- Çeviri; *Türk Toraks Dergisi*. Ağustos 2005, Cilt 6, Sayı 2

- Center for Disease Control and Prevention (2006). Youth tobacco use: Current estimates. from http://www.cdc.gov/tobacco/research_data/youth/Youth_Factsheet.htm. 12 Ekim 2011 tarihinde alınmıştır.
- Ceylan, M. E., Göka, E.(1998). *Araştırma ve Klinik Uygulamada Biyolojik Psikiyatri, Alkol Kullanım Bozuklukları, Yaşlılık Psikiyatrisi*. İstanbul: Demans, 2.Cilt, 25
- Chassin, L., Presson, C. C. & Sherman, S. J. (1995) Socialpsychological antecedents and consequences of adolescent tobacco use. In: Wallander, J. L. & Siegel, L. J., eds. *Adolescent Health Problems: Behavioral Perspectives Advances in Pediatric Psychology*, pp. 141–159. New York, NY: Guilford Press.
- Conrad, K. M., Flay, B. R. & Hill, D. (1992) Why children start smoking cigarettes: predictors of onset. *British Journal of Addiction*, 87, 1711–1724.
- Çakmak, D.(1997). *Uyuşturucu Madde Kullanımının Aile Üstüne Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını.
- Çam, T. (2003). *EGM Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Dergisi*. Ankara. Sayı:2
- Çelik, A.V. (2006). *Madde Bağımlılığı İle Mücadelede Ortaöğretim Öğretmenlerinin Yeri ve Önemi (Elazığ İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Dağlı, E.(1994). *Sigara Bağımlılığı ve Nedenleri*. Sigara ve Sağlık. İstanbul: MEB Yayınları: 2464, s.63
- Doğan, M. (1996). *Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Duncan, T. E., Tildesley, E., Duncan, S. C. & Hops, H. (1995) The consistency of family and peer influences on the development of substance use in adolescence. *Addiction*, 90, 1647–1660.
- Eiser, J. R. & van der Pligt, J. (1984) Attitudinal and social factors in adolescent smoking: in search of peer group influence. *Journal of Applied Social Psychology*, 14, 348–363.

Ekici, S., Bayrakdar, A. Uğur, A.O.(2009). Ortaöğretim kurumlarındaki yöneticilerin ve öğrencilerin ders dışı etkinliklere bakış açılarının incelenmesi.

Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi. Sayı:1. s.432

Ekşi, A. (1999). *Ben Hasta Değilim*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi

Emri, S. (1994).*Sigaranın Yaptığı Hastalıklar*. Sigara ve Sağlığımız.

İstanbul: MEB Yayınları, 2464, s. 29

Ercan, L.(2001) . Ergenlik Döneminde Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. Cilt:9.No:2

Ercan, Z. (2005). *Testi kırılmadan*. İstanbul: Doğan Yayıncılık.

Erdem, G., Eke, C.Y., Ögel, K., Taner, S. (2006). Lise Öğrencilerinde Arkadaş Özellikleri ve Madde Kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*. Cilt: 7, Sayı: 3, s:111.

Flannery, D. (2006). *Violence and Mental Health in Everyday Life*. Lanham MD. USA: AltaMira Press.

Flaherty, J.A., Richman, J.A. (1993). Substance use and addiction among medical students, residents and physicians. *Psyc. Clinics of North America*, 16 (1), 189 197.

Flay, B. R., Hu, F. B. & Richardson, J. (1998) Psychosocial predictors of different stages of cigarette smoking among high school students. *Preventive Medicine*, 27, A9–A18.

Friedman, L. S., Lichtenstein, E. & Biglan, A. (1985) Smoking onset among teens: an empirical analysis of initial situations. *Addictive Behaviors*, 10, 1–13.

Geçtan, E.(2010). Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar. İstanbul: Metis Yayınları.

Gürol, D.T.(2008). *Madde Bağımlılığı Açısından Riskli Adölesanlar*.

İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Sempozyum Dizisi No:63. s:65

Gökdağ, D.(2002). *Aile Psikolojisi ve Eğitimi*. Eskişehir: Anadolu

Üniversitesi Yayınları. Yayın No: 1377.

Gökgöz, Ş., Koçoğlu. G.(2007) .Adelosaan Çağda Sigara ve Alkol Ölçme

Davranış. Klinik Araştırma. *Fırat Üniversitesi: Fırat Tıp Dergisi* 2007;12(3): 214-218

İçli, T. (1999). *Kriminoloji*. Ankara: Semih Ofset Matbaası 3.Baskı.

Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporu.(2003). Ankara: *KOM Daire Başkanlığı Yayınları*.

Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporu.(2007). 2006 RAPORU.

Ankara: *KOM Daire Başkanlığı*

Karasar, N.(2006). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kasapila, W. ve Mkandawire, T.S. (2010). Drinking and Smoking Habits Among College Students in Malawi. *European Journal of Social Sciences – Volume 15 Number 3*.

Kasatura, İ. (1998). *Gençlik Ve Bağımlılık*. İstanbul: Evrim Yayınları.

Kelly, P., Matthew, Y. W., Lowe D, Taman, S. and Guy E. J. (2006). *Social norms of alcohol, smoking, and marijuana use within a Canadian university setting* journal of american college health, Vol :59, No: 3.

Kobus, K. (2003). Peers and adolescent smoking. *Addiction*, 98 (Suppl 1), 37–55.

Korkut, F. (2004). *Okul Temelli Önleyici Rehberlik ve Psikolojik Danışma*.

Ankara: Anı Yayıncılık

Köknel, Ö.(1998). *Bağımlılık-Alkol ve Madde Bağımlılığı*.

İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köknel, Ö. (2001). Alkol ve Madde Bağımlılığı Alt Kültürü. *Bağımlılık Dergisi*.

Sayı: 2. s.71-72.

Köknel, Ö.(2004). *Dolu Dolu Yaşamak*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Köroğlu E. (1994). Mental Bozukluklarının Tanısal ve Sayımsal Elkitabı *DSM-IV Hekimler Yayın Birliği*.

Kulaksızoğlu, A.(1999). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Kulbok, P.A.; Rhee,H.; Botchwey, N.; Viktor I. B. and Anderson, N.L.R. (2008). Factors Influencing Adolescents' Decision Not to Smoke. *Public Health Nursing*. Vol. 25 No. 6, pp. 505–515.
- Lorent, J. D. (2003). *Inhalant Abuse in the Pediatric Population: A Persistent Challenge*. *Curr Opin Pediatr*, 15/204-209.
- Mangır, M., Aral. N., Baran. G. (1992). *Yurtlarda Kalan Üniversite Öğrencilerinin Sigara ve Alkol Kullanımlarını İnceleme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Ziraat Fak. Yayını.
- MacKenzie, Robert J.(2000). *Çocuğunuza Sınır Koyma*.(Çev. Dr. Hande Gürer). Ankara: HYB Yayıncılık.
- Meclis Araştırma Komisyonu Raporu.(2008). *Uyuşturucu Başta Olmak Üzere Madde Bağımlılığı ve Kaçakçılığı Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Komisyon*. Ankara: TBMM Yayınları.
- Mırsal , H., Kalyoncu ,A., Pektaş, Ö., Mırsal, N., Beyazyürek, M. (2000). Alkol Bağımlılığında Klinik Özellikler Ve Sosyo Demografik Değişkenler. *Bağımlılık Dergisi*. Sayı:1
- O'Loughlin, J., Paradis, G., Renaud, L. & Gomez, L. S. (1998) One-year predictors of smoking initiation and of continued smoking among elementary school children in multiethnic, low-income, inner-city neighbourhoods. *Tobacco Control*, 7, 268–275.
- Orford, J., Krishnan, M., Balaam, M., Everitt, M. and Graaf, K. V. D. (2004). *University student drinking: the role of motivational and social factors*, The University of Birmingham, Drugs: education, prevention and policy, Vol: 11, No: 5, 407–421.
- Ögel, K., Tamar, D. (1997). *Türkiye'de Madde Bağımlılığı*. AMATEM 1997 Yılı Raporu.
- Ögel,K., Tamar,D.,Evren, C.Çakmak,D.(2000). İstanbul'da Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı. *Klinik Psikiyatri Dergisi*. Sayı:4

Ögel, K.(2001). *İnsan, Yaşam ve Bağımlılık Tartışmalar ve Gereçekler*.

İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.

Ögel, K.(2002). *Bağımlılığı Önleme Anne-Babalar Öğretmenler İçin Kılavuz*.

İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık

Ögel, K. (2002). *Madde Bağımlılarına Yaklaşım ve Tedavi*.

İstanbul: IQYayıncılık.

Ögel, K., Taner, S., Yılmazçetin, C. (2003).*Ergenlerde Madde Kullanım*

Bozukluklarına Yaklaşım Klavuzu. İstanbul: IQ Yayıncılık

Ögel, K., Uğuz, Ş. (2003). Türkiye’de İlköğretim ve Ortaöğretim Gençliği Arasında

Esrar Kullanım Yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi*, 4 (1), 15-19.

Ögel, K., Çorapçıoğlu, A., Sır, A., Tamar, M., Tot, S., Doğan, O., Oğuz,

S., Yenilmez, C., Bilici, M., Tamar, D., Liman, O.(2004). Türkiye'de Dokuz

İlde İlk ve Ortaöğretim Öğrencilerinde Tütün, Alkol Ve Madde

Kullanım Yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 15(2):112-118.

Ögel, K., Taner, S., Eke, C.Y. (2006). Onuncu Sınıf Öğrencileri Arasında Tütün, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlığı (İstanbul Örnekleme). *Bağımlılık Dergisi*. Cilt: 7, Sayı: 1, s:18-23.

Öncül, R. (2000). *Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü*.

Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

Özden, S.Y. (1992). *Uyuşturucu Madde Bağımlılığı-Teşhis Tedavi*

Tedbirler. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevleri Yayını.

Öztürk, M. O. (1992). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği

Yayınları.

Öztürk, Y., Mualla, A. (1988). *Tütünün Tarihçesi*. Ya Sigara Ya Sağlık.

Kayseri : Bayrak Yayınları.

Pamir, M.H. (1985). *Fermantasyon Mikrobiyolojisi*. Ankara: Ankara Üniv. Basımevi

- Paulson, M. J., Coombs, R. H. & Richardson, M. A. (1990) School performance, academic aspirations, and drug use among children and adolescents, *Journal of Drug Education*, 20, 289–303.
- Pekşen, Y. (1995). *Sigara İçmenin Nedenleri Epidemiyolojisi, Pasif İçicilik*. (Editör A. Tür) Sigaranın Sağlığa Etkileri ve Bırakma Yöntemleri. İstanbul: Logos Yayıncılık.
- Pınarcı, M., Akar, E., Yiğenoğlu, A., Eyvazoğlu, Ü. (2006). *Sentetik uyuşturucularla mücadele yöntemi*. Ankara: EGM Yayınları
- Resmi Gazete. (1973). Ankara. Sayı: 2342. s. 16
- Rocha-Silva, L. and Others. (1996). *Alcohol, tobacco and other drug use among black youth*. Human Sciences Research Council, Pretoria (South Africa).
- Rose, J. S., Chassin, L., Presson, C. C. & Sherman, S. J. (1999). Peer influences on adolescent cigarette smoking: a prospective sibling analysis. *Merrill-Palmer Quarterly*, 45, 62–84.
- Roy, A., Wiberley, C., and Lamb, C., (2005). The usual suspects: Alcohol, tobacco and other drug use in 15-to 16-year-old school pupils-prevalence, feelings and perceived health risks. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 12(4), 305-315,
- Sağlık Bakanlığı Raporu. (2001). Ankara: *T.C Sağlık Bakanlığı. Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü*.
- Sağlık Bakanlığı. (2002). *Alkol hakkında bilmemiz gerekenler*. Ankara: Dizgi Yayıncılık
- Saraçlı, Ö. (2007). *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Öğrencilerinde Sigara, Alkol Ve Madde Kullanımı İle İlişkili Bireysel ve Psikososyal Faktörler*. Psikiyatri Uzmanlık Tezi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Tıp Fakültesi.
- Sevil, H. T. (1988). *Uyuşturucu Bağımlılığı Tanımlar-Sorunlar-Çözümler*. Ankara: SABEV Yayınları No: 3.

- Siyez, M.D.(2010). *Ergenlerde Görülen Kural Dışı Davranışların Aile İşlevselliği, Aile Risk Faktörü ve Yaşam Kalitesi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi Çukurova Üniversitesi.
- Smith, D. C. (2004). *Substance use attitudes and behaviors of students with learning disabilities*.Ph.D. thesis, The Ohio State University, Ohio, United States.
- Steinberg, L.(2007). *Ergenlik*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Sutherland, I. ve Shepherd, J.P. (2001). *Social dimensions of adolescent substance use*. Addiction. 96: 445-458.
- Şahin, M. (1999). *Lisedeki Öğrencilerin Başarı, Beklenti, Ekonomik Düzey Ve Çevrelerine Göre Psikoaktif Maddeleri Kullanım Yönünden Karşılaştırılması*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.
- Şahin, M. (2007). *Madde Bağımlılığı Konusunda Türkiye’ de Yapılmış Olan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir Değerlendirme*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü
- Tapia, C., R, Craviate., P De La Rosa, B., Valaz, C. (1995). Risk factors inhalantabuse in juvenile offenders the case Mexico. Addiction, 90, 43-49.
- Toumbourou, J.W., Beyers, J.M., Catalano. R.F., Hawkins, J.D., Arthur, M.W., Evans Whipp, T.Bond, L. & Patton, G.C. (2005). Youth alcohol and other drug use in the united states andAustralia: a cross-national comparison of three state-wide samples. *Drug and alcohol Review*, November, 24,515-523.
- TUBİM. (2006). Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılık ile Mücadele Ulusal Raporu. Ankara: KOM Daire Başkanlığı
- Tuncer, L. (2007). *Cumhuriyet Döneminden Bugüne Madde Bağımlılığı ile Mücadelede İç Güvenlik ve Milli Ahlak Faktörlerinin Yeri Ve Önemi Üzerine Bir Deneme (Elazığ Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Uluğ, B. (1998). *Madde Bağımlılığı Epidemiyolojisi, Alkol ve Alkol Dışı Madde Bağımlılığı*. Editör: Dilbaz, N. Ankara: Mutludoğan Matbaacılık.
- U.S. Department of Health and Human Services (2001). Changing adolescent smoking prevalence: Where it is and why (Smoking and Tobacco Control Monograph No. 14) Bethesda, MD: Public Health Services, National Institutes of Health, National Cancer Institute.
- Vidal, F.P. (1998). *The Causes of drug abuse*. Filipinler.
- Yağcı, M.T. (1999). *Ortaöğretim Kurumlarında Görev Yapan Eğitimcilerin Uyuşturucu İle Mücadelede Etkinlik Düzeyleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yazman, Ü. (1995). *Lise Gençliğinin Psikoaktif Maddelere Bakışı ve Kullanım Oranlarının Türkiye- İstanbul Örneği ile İncelenmesi*. Yayınlanmamış Uzmanlık tezi. İstanbul. Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, A. (2004). *Uyuşturucu ve Bağımlılık*. Ankara: Eryaba Yayıncılık.
- Yörükoğlu, A.(1996).*Gençlik Çağı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Webb, E., Ashton, G.H., Kely, P., Kamali, F. (1998). An update on British Medical Students' lifestyles.Medical Education. 32, 325-331.
- World Health Organisation (2008). The WHO report on the global tobacco epidemic. Geneva: WHO Publications.
- Web: Bartın İl Milli Eğitim Müdürlüğü. (2010).
http://bartin.meb.gov.tr/userfiles/file/ogr_say_orta.pdf adresinden 23.11.2010 tarihinde alınmıştır.
- Quaranta J. J. (1997). *Alcohol, tobacco, and other drug attitudes and use among adolescents with severe behavioral handicaps*. Ph.D. thesis, The Ohio State University Ohia, United States.

5. Sizin için geçerli olanı işaretleyiniz.

- a) Annem ve babam birlikte
- b) Annem vefat etti
- c) Babam vefat etti
- d) İkisi de vefat etti
- e) Üvey annem var
- f) Üvey babam var
- g) Üvey kardeşlerim var
- h) Annem ve babam ayrı yaşıyorlar
- i) Hiçbiri (belirtiniz).....

6. Anne ve babanızın öğrenim düzeyi nedir?

Anne

Baba

a) Okuma yazma bilmiyor.	()	()
b) Okuryazar ya da ilkokul mezunu	()	()
c) Ortaokul ya da dengi okul mezunu	()	()
d) Lise veya meslek lisesi mezunu	()	()
e) Yüksekokul üniversite mezunu	()	()
f) Bilmiyorum	()	()

7. Anne ve babanızın çalışma durumu nedir?

Anne

Baba

a) Halen çalışıyor.	()	()
b) Emekli ve çalışıyor	()	()
c) Emekli çalışmıyor	()	()
d) Çalışmıyor	()	()

8. Anne ve babanızın mesleği nedir?(İşçi, memur, serbest meslek, esnaf,

emekli, çiftçi, ev hanımı, vb.)

Anne.....

Baba.....

9. Ailenizin aylık geliri nedir?

- a) 50-350TL
- b) 351-650TL
- c) 651-1000TL
- d) 1001-1500TL
- e) 1501-2000TL
- f) 2001-3000TL

g) 3001TL ve üzeri

10. Oturduğunuz ev

- a) Kendimizin
- b) Kiracıyız
- c) Diğer (lütfen belirtiniz):.....

11. Evde kaç kişi yaşıyorsunuz?

- a) Yalnız yaşıyorum.
- b) 2- 4 kişi
- c) 5-7 kişi
- d) 8-10 kişi
- e) 11 veya daha fazla kişi

12. Evinizde size ait bir odanız var mı?

- a) Evet
- b) Hayır

13. Okula nereden devam ediyorsunuz?

- a) Ailemin yanından
- b) Devlet yurdundan
- c) Özel yurttan
- d) Öğrenci arkadaşlarımla kiralık daire/evden

14. Geçen dönem okul başarı durumunuz nasıldı?

- a) Takdir aldım
- b) Teşekkür aldım
- c) Zayıfım yok
- d) 1 zayıfım var
- e) 2 zayıfım var
- f) 3 ve daha fazla zayıfım var

15. Ailenizin size karşı genel yaklaşımı nasıldır?

- a) İlgili- Sorunlarımı ciddiye alan
- b) İlgisiz-Sorunlarımı ciddiye almayan
- c) Yakın- Hoş görülü
- d) Uzak- Hoşgörüsüz
- e) Sert-Otoriter
- f) Aşırı koruyucu

- g) Demokratik
- h) Mükemmeliyetçi-en iyisi isteyen

16. Boş vakitlerinizi en çok kiminle geçirirsiniz?

- a) Anne
- b) Baba
- c) Kardeş
- d) Akrabalardan biri
- e) Arkadaş
- f) Öğretmen
- g) Tek başıma
- h) Diğer (belirtiniz).....

17. Boş zamanlarınızda genellikle ne yaparsınız?

- a) Arkadaşlarımla bir araya gelirim.
- b) Tek başıma vakit geçiririm.

18. Arkadaşlarınızla bir araya geldiğinizde genellikle ne yaparsınız?

- a) İnternet kafeye gideriz
- b) Ders çalışırız
- c) Sportif faaliyetlere katılırız
- d) Gezeriz
- e) Diğer (belirtiniz).....

19. Boş zamanlarınızı “ tek başınıza” değerlendiriyorsanız genellikle ne yaparsınız?

- a) Uyurum.
- b) İnternette oyun oynarım.
- c) İnternette sohbet ederim.
- d) Kitap okurum.
- e) Televizyon seyredirim.
- f) Yalnız dolaşırım.
- g) Diğer (belirtiniz).....

20. Bir derdinizi, sorununuzu en çok kiminle paylaşıyorsunuz?

- a) Anne
- b) Baba
- c) Kardeş
- d) Akrabalardan biri
- e) Arkadaş
- f) Öğretmen
- g) Rehber Öğretmen

- h) Hiç kimseyle
- i) Diğer (belirtiniz).....

21. Arkadaş seçiminde en çok neye dikkat edersiniz?

- a) Popüler olması
- b) Derslerinde başarılı olması
- c) Maddi durumunun iyi olması
- d) Madde alışkanlığının olmaması
- e) Diğer (belirtiniz).....

22. Okulda veya okul dışında katıldığınız sosyal etkinlikler nelerdir? (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- a) Halk oyunları
- b) Spor
- c) Sanat (müzik, resim, tiyatro)
- d) Katılmıyorum
- e) Diğer (Lütfen belirtiniz) :.....

23. Aşağıdaki tanımlardan sizin için uygun olanı işaretleyiniz. (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- a) İdealist
- b) İçine kapanık
- c) Yenilikçi/değişimden yana
- d) Bireyin toplumdan önce geldiğine inanan
- e) Otoriteye inanan ve itaat eden
- f) Kuralların çiğnenmek için konduğuna inanan. asi

24. Kendinizden ne kadar memnunsunuz?

- a) Çok memnunum
- b) Biraz memnunum
- c) Ne memnunum ne değilim
- d) Pek memnun değilim
- e) Hiç memnun değilim

25. Gelecekte sizi nasıl bir hayatın beklediğini düşünüyorsunuz?

- a) Hiçbir şey değişmeyecek
- b) Her şey daha iyi olacak
- c) Her şey daha kötü olacak
- d) Biraz daha iyi olacak
- e) Biraz daha kötü olacak

- f) Bilemiyorum, fikrim yok

İKİNCİ BÖLÜM

26. Şimdiye kadar bir kez dahi olsa hiç sigara içtiniz mi?

- a) Evet
- b) Hayır

Cevabınız hayır ise 28. soruya geçiniz.

27. Sigarayı ne sıklıkla içiyorsunuz?

- a) Her zaman
- b) Bazen
- c) Haftada 1- 2 tane
- d) Ayda 1-2 tane
- e) Bir ya da birkaç kez denedim

28. Sigara içmeye başlamadaki en önemli nedeniniz nedir? (birden fazla

seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- a) Özenti
- b) Merak
- c) Arkadaş etkisi
- d) Okul sorunları
- e) Aile sorunları
- f) Yalnızlık
- g) Büyüdüğüm için
- h) Diğer (Lütfen belirtiniz) :

29. Yakın çevrenizde sigara içen var mı?(birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- a) Babam içiyor
- b) Annem içiyor
- c) Ablam içiyor
- d) Ağabeyim içiyor
- e) Kardeşim içiyor
- f) Arkadaşım içiyor
- g) Diğer (Lütfen belirtiniz) :

30. Sigarayı nereden temin ediyorsunuz? (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- a) Arkadaşlarımdan temin ediyorum
- b) Tek tek satın alıyorum
- c) Paket satın alıyorum

- d) Ailemin sigarasından alıyorum
- e) Diğer (Lütfen belirtiniz) :.....

31. Sigara kullandığınızı aileniz biliyor mu?

- a) Evet
- b) Hayır

32. İlk kez nerede kullandınız?

- a) Evde
- b) Sokakta
- c) Okulda
- d) Okul çevresinde
- e) İnternet cafede
- f) Diğer (Lütfen belirtiniz) :.....

39. Aileniz, madde bağımlılığı olan arkadaşlarınızla görüşmenize izin veriyor mu?

- a) Evet
- b) Hayır

34. Madde bağımlılığı olan arkadaşınız var mı?

- a) Evet
- b) Hayır

35. Şimdiye kadar bir kez dahi olsa bira ya da alkollü içkilerden kullandınız mı?

- a) Evet, Kullandım
- b) Hayır, Kullanmadım

Cevabınız hayır ise 37. soruya geçiniz.

36. Bira ya da alkollü içkileri ne sıklıkla içiyorsunuz?

- a) Her zaman
- b) Bazen
- c) Haftada 1- 2
- d) Ayda 1- 2
- e) Bir kez denedim

37. Kokusundan hoşlandığınız için özellikle kullandığınız bir uçucu madde (sıvı, toz veya gaz) var mı? Var ise ne olduğunu belirtiniz.

- a) Var (Lütfen yazınız) :

b) Yok

Cevabınız hayır ise 39. soruya geçiniz.

38. Kullanıyorsanız hangi aralıklarla kullanıyorsunuz?

- a) Her gün
- b) Haftada en az bir kez
- c) Ayda en az bir kez
- d) Nadiren

39. Şimdiye kadar bir kez dahi olsa esrar, eroin, morfin, uyuşturucu maddeler kullandınız mı?

- a) Evet, Kullandım
- b) Hayır, Kullanmadım

Cevabınız hayır ise 41. soruya geçiniz.

40. Halen kullanıyor musunuz?

- a) Evet, Kullanıyorum
- b) Hayır, Kullanmıyorum

41. Madde kullanımı için en uygun ortam hangisidir? (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- a) Aile
- b) Okul çevresi
- c) Sokak
- d) İnternet kafe, eğlence yerleri ,vb.
- e) Yurt
- f) Diğer (Lütfen belirtiniz) :.....

42. Bağımlılık yapıcı maddeleri kullanan arkadaşlarınıza bakış açınız nasıldır?

- a) Umursamaz
- b) Hoşgörülü
- c) Önleyici
- d) Eleştirici

43. Arkadaşınız zararlı bir madde kullanmayı teklif ettiğinde tepkiniz ne olur?

- a) Merak eder, denerim
- b) Merak eder ama denemem

- c) Korkarım, bir yakınıma haber veririm
- d) Arkadaşımla ilişkimi keserim
- e) Diğer (lütfen belirtiniz) :.....

44. Birisi size zararlı bir madde kullanmayı teklif etse bunu ilk kime haber verirsiniz?

- a) Arkadaşıma
- b) Aileme
- c) Öğretmenime
- d) Hiç kimseye

45. Arkadaşınızın madde kullandığını fark ederseniz, tepkiniz ne olur?

- a) Öğretmenimle/rehber öğretmenle konuşurum
- b) Aileme bildiririm
- c) Okul yönetimine bildiririm
- d) Arkadaşımla konuşurum
- e) Sırrını saklarım
- f) Arkadaşımın ailesine bildiririm

46. Size göre zararlı madde kullanımına başlanması en çok hangi okul döneminde görülmektedir?

- a) Okul öncesi (3-6 yaş)
- b) İlköğretim I. kademe (7- 11 yaş)
- c) İlköğretim II. kademe (12-14 yaş)
- d) Ortaöğretim (15-18 yaş)
- e) Yükseköğretim (19 yaş ve üzeri)

47. Siz zararlı madde kullanımına hangi okul döneminde başladınız?

- a) Okul öncesi (3-6 yaş)
- b) İlköğretim I. kademe (7- 11 yaş)
- c) İlköğretim II. kademe (12-14 yaş)
- d) Ortaöğretim (15-18 yaş)
- e) Yükseköğretim (19 yaş ve üzeri)

48. Medyada(televizyon, gazete, internet,vb.) gördüğünüz sigara, içki, uyuşturucu madde kullanımları sizi bu maddeleri kullanmaya özendiriyor mu?

- a) Evet
- b) Hayır

49. Sigara, alkol ve diğer uyuşturucu maddelerin sağlığa zararları konusunda bilginiz var ise nereden bilgi aldınız? (birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- a) Ailem
- b) Okul
- c) Sağlık kuruluşları
- d) Medya(Televizyon, radyo, gazete, dergi,vb..)
- e) İnternet
- f) Diğer (Lütfen belirtiniz) :.....

50. Sizce gençlerin madde kullanmaya başlama nedenlerinden **en önemlisi** aşağıdakilerden hangileridir?

- a) Anne baba desteğinin az olması
- b) Anne babanın gencin madde kullanımına izin verici, fazla hoşgörülü bir tutum içinde olması
- c) Anne baba ve çocuk arasındaki iletişimin bozuk olması
- d) Tutarsızca uygulanan aile disiplini
- e) Medya, televizyon programları, diziler
- f) Sorunlardan uzaklaşmak için
- g) Merak
- h) Arkadaş çevresi
- i) Diğer (Lütfen belirtiniz) :.....

51. Gençleri madde kullanımından korumak için alınabilecek **en önemli** tedbir sizce hangisidir?

- a) Anne babanın genci duygusal yönden desteklemesi
- b) Anne baba ve çocuk arasında iyi bir iletişim kurulması
- c) Organize edilmiş okul faaliyetlerine katılım
- d) Okul başarısına önem verilmesi
- e) Aile ve çevrenin konu hakkında duyarlı ve bilinçli olması
- f) Gencin kendine uygun meslek seçimi yapması yönünde gerekli rehberliğin yapılması
- g) Çevrede genlerin boş zamanlarını değerlendirebilecekleri sosyal alanların olması
- h) Diğer (Lütfen belirtiniz) :.....

52. Devam ettiğiniz okul türünü işaretleyiniz.

- a) Meslek Lisesi
- b) Genel Lise
- c) Anadolu Lisesi
- d) Fen Lisesi ya da Öğretmen Lisesi

ANKETE GÖSTERMİŞ OLDUĞUNUZ İLGİDEN DOLAYI TEŞEKKÜR EDERİM.

EK 2 VALİLİK OLURU

T.C
BARTIN VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.4.MEM.4.74.00.14.160.01/349
Konu: Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı,
Alışkanlığı ve Yaygınlığı.

02/11/2010

VALİLİK MAKAMINA
BARTIN

İlgi: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün 08/11/2010 tarih ve 8851 sayılı yazısı.

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans öğrencisi Abdülhamit KURUPINAR'ın "Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı (Bartın İli Örneği)" konulu tezi ile ilgili olarak ekli listede adı geçen okullarda uygulama yapması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde Olur'larınıza arz ederim.

Hacı Ali YESİLYURT
Milli Eğitim Müdürü

OLUR

01/11/2010

Türker ÖKSÜZ
Vali a.
Vali Yardımcısı

EKLER

EK-1 1 Adet Dilekçe
Ek-2 1 Tez Önerisi

ÖZGEÇMİŞ

Abdulhamit KURUPINAR.

1979 yılında Bartın’da doğdu. İlköğrenimini Bartın ilinde, ortaöğrenimini Zonguldak Çaycuma Anadolu Ticaret Meslek Lisesi’nde tamamladı.

1997 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Felsefe Grubu Öğretmenliği bölümüne kaydoldu. 2001 yılında buradan mezun oldu.

2002 ile 2003 yıllarında yedek subay olarak Hakkâri’de askerlik görevini tamamladı ve 2004 yılında başladığı öğretmenlik mesleğine şu anda Bartın Anadolu İmam Hatip Lisesinde Rehber Öğretmen olarak devam etmektedir.

e-mail: akurupinar@hotmail.com